

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 51-52 24. decembra 1981 Leto XIX

SREČNO 1982!

Veliko sreče in delovnih uspehov vam v novem letu želijo

RO ZZB NOV Slovenije
RK ZRVS Slovenije
Časopisni svet in uredništvo TV-15

Prihodnja številka TV-15
izide 7. januarja 1982.

1982: bojazni in obeti

Če bi se mednarodna dogajanja ravnala po vseh tistih željah, ki si jih po navadi izrekamo ob koncu starega in ob vstopu v novo leto, potem bi kaj lahko rekli, da nosi nastopajoče leto 1982 polno dobrih in lepih obetov.

Vendar tečejo mednarodna dogajanja po povsem drugačnih tirnicah, kot pa so naše želje, in vsakokratni prestop v novo leto ne pomeni za mednarodna dogajanja nobene take prelomnice, ki bi označevala konec nekega in začetek povsem drugega obdobja. Zatorej gre pričakovati, da bodo tudi v novem letu v mednarodnem življenju navzoči in občutni vsi tisti poglobljeni procesi in tokovi, ki sicer dajejo pečat sodobnemu stanju na svetu.

Vsekakor bi bilo povsem neprimerno spuščati se v kakršnakoli neutemeljena ugibanja ali celo prerokovanja o poteku mednarodnega dogajanja v novem letu. V svetovnem dogajanju je pač toliko neznank in toliko silnic deluje na dogajanja ter odnose, da bi bilo vsakršno ugibanje vnaprej brez haska.

Vendar nam pogled na stanje, v kakršnem se staro leto poslovlja od nas, daje zadosti gradiva, da lahko ugotovljamo, s kakšnimi problemi, protislovji in težavami se utegne svet srečevati tudi v prihodnjem, se pravi 1982. letu. Najbolj sveža kriza, ki je pod konec leta 1981 tako zelo vzburla duhove po Evropi in tudi zunaj nje, kriza, ki je zaostila notranje stanje na Poljskem po uvedbi izrednega stanja, bo po vsej verjetnosti vrgla svojo temno senco tudi na evropska in splošna mednarodna dogajanja takoj na začetku leta in kdo ve še kako dolgo v novem letu.

Vsekakor se bo svet že na pragu novega leta srečal z novo še bolj kočljivo zaostrenostjo stanja na Bližnjem vzhodu, ki ga vnovič obremenjuje nemiroljubni izraelski korak pred koncem leta 1981; protipravna priključitev Golanskega višavja, se pravi sestavnega dela sirske države Izraelu. Prav konec leta se je vnovič dvignila skoraj do vrelišča temperatura na Bližnjem vzhodu spriču odkritega agresivnega početja Izraela proti arabskim deželam, v prvi vrsti proti Siriji in Libanonu. Prav Libanon grozi, da bo v novem letu tista točka na Bližnjem vzhodu, kjer se bodo najbolj kresala nasprotja in sovražnosti med Izraelom in arabskimi deželami.

Omenili smo samo dve morda najbolj sveži in hkrati najbolj nevarni krizni žarišči, ki utegneta vidno vplivati na mednarodno stanje ob začetku leta. Naj dodamo, da se v novo leto prenaša tudi taka neželena zadeva, kot je neustavljiva vojna med Iranom in Irakom, kar pomeni, da bo vojna med tema dvema neuvrščenima državama še naprej obremenjevala in otežkočala odnose znotraj neuvrščenega gibanja in kalila njegovo enotnost ter akcijsko sposobnost.

Nobene novosti in spremembe ni doživel Afganistan, kljub vidnim prizadevanjem velike večine svetovne organizacije. Kar tri skoraj zapovrstna glasovanja v Združenih narodih, ki so z veliko večino glasov obsodila sovjetsko vojaško intervencijo v tej neuvrščeni državi in zahtevala umik tuje vojske ter obnovo neodvisnosti Afganistana, niso mogla spremeniti dejstva, da je Afganistan še naprej ostal v kleščah tuje vojaške okupacije. Podobno so ostala še naprej brez vidnih uspehov prizadevanja večine neuvrščenih držav, da bi Kampučija dobila neodvisnost z umikom vietnamskih čet in bi imela prosto voljo pri izbiranju svojega notranjega sistema in smeri razvoja.

Se in še bi lahko naštevati probleme in primere kršenja miroljubnih načel, ki so dajali pečat mednarodnemu življenju v letu 1981 in ki se bomo z njimi srečevali tudi v novem letu.

Pa vendar bi bila taka podoba stanja na svetu, če že ne nepopolna pa nedvomno enostranska, če ne bi omenili in ovrednotili tudi nekaterih novih dogajanj, ki so izraz povsem drugačnih teženj in tokov v mednarodnem življenju.

Kakor so evropski narodi sklenili leto 1981 v spoznanju, da so jim blokovska trenja preprečila napredek v utrjevanju bistva in vsebine helsinške listine, saj je madridska konferenca skorajda brez zelenih uspehov morala svoje razprave prenesti še v novo leto, pa so po drugi strani prav evropski narodi v letu 1981 najbolj očitno izpričali svoje miroljubne težnje. Vso zahodno Evropo je zajel val protivojnega in protiboroževalnega gibanja, ki je dobilo tudi vidne oznake protiblokovske usmeritve demokratičnih množic mnogih držav zahodne Evrope. Kazalo bi reči, da je spoznanje o nevarnosti vojne in zavest o veliki odgovornosti Evrope za mir tisto, kar bo vsekakor delovalo kot močan protivojni in protiboroževalni dejavnik tudi v letu, ki prihaja.

Želeti je, da ne bi prišlo ničesar takega vmes, kar bi ugasnilo prve iskre upanja v ublažitev napetosti, ki se je pokazalo ob začetku ameriško-sovjetskih pogovorov o odpravi jedrske oborožitve v Evropi. Upati je – in morda je v tem izražena najbolj živa želja vseh narodov in vseh resnično miroljubnih sil Evrope in sveta – da bi ti pogovori dejansko pripeljali k ustavitvi nebrzdane tekme v jedrskem oboroževanju med blokovskima velesilama, hkrati pa odprli vrata k postopnemu razoroževanju, kar svet čedalje bolj občuti kot neizgibno nujnost.

Leto 1982 je dejansko že vnaprej izbrano in določeno kot leto, v katerem naj vstopi močno v ospredje – ne samo pozornosti sveta marveč tudi resničnih akcij mednarodne skupnosti – vprašanje razorožitve. Ne samo, da obstaja upanje v nadaljevanje sovjetsko-ameriških pogovorov, pač pa bo prav svetovna organizacija se pravi generalna skupščina Združenih narodov v novem letu središče obsežnih protiboroževalnih prizadevanj vsega sveta v obliki izrednega zasedanja – že drugega te vrste – ki se bo ukvarjalo izključno z vprašanjem razorožitve. Tako delo svetovne organizacije naj bo vnovično potrdilo tiste težnje, ki je spodbudila tudi sklic prvega izrednega zasedanja o razorožitvi, da je namreč vprašanje miru in odprave vojne nevarnosti, kar prinaša začetek razoroževanja, stvar vseh narodov sveta, takorekoč vseh ljudi, nikakor pa ne zgolj zadeva, ki bi bila v pristojnosti izključno velikih sil.

Se eden izmed osrednjih svetovnih problemov poleg razorožitve naj bi – po želji, pričakovanih in upanju pretežnega dela sveta – postalo središčno vprašanje mednarodnega zanimanja svetovne javnosti in delovanja Združenih narodov v novem letu – vprašanje prepada med svetovnim Severom in svetovnim Jugom, se pravi vprašanje uvedbe nove mednarodne ekonomske ureditve. Cancunski sestanek 22 držav razvitega in nerazvitega sveta je v letu 1981 obudil upanje milijonskih množic po svetu, vseh dežel v razvoju, da se bo človeštvo skupno lotilo enega najbolj usodnih vprašanj našega časa. Morda bi bilo največje razočaranje, ki bi ga utegnili pripraviti leto 1982, če se v njem ne bi uresničila želja o posebnem zasedanju svetovne organizacije, ali kakšni drugačni svetovni konferenci, ki bi vzela v obravnavo vprašanje nove mednarodne ekonomske ureditve.

Pri vseh teh vprašanjih, vprašanjih miru in varnosti, vprašanjih, ki zadevajo spremembo obstoječe mednarodne ekonomske stvarnosti in pri mnogoterih drugih vprašanjih, ki zadevajo svobodo, neodvisnost, suverenost in enakopravnost vseh držav, so močno zavzete vse tiste sile, ki sestavljajo neuvrščeno gibanje. To pa pomeni, da bo leto 1982 obdobje, ki bo terjalo od neuvrščenih sil izjemno dejavnost in hkrati čim večjo akcijsko enotnost vseh neuvrščenih držav. Morda dejstvo, da so Združeni narodi po soglasni odločbi vseh članic dobile za svojega generalnega sekretarja to pot predstavnika ene izmed vidnih neuvrščenih držav – Peruja, samo po sebi izpričuje vlogo in pomen, ki si ju je neuvrščeno gibanje pridobilo v svetu s svojim dosedanjim uveljavljanjem kot samostojen, tvoren in nepogrešljiv mednarodni dejavnik. Zato naj bi naše želje ob vstopu v novo leto izzvenele v podporo vnovične potrditve neuvrščenega gibanja in njegovih načel v svetovnem okviru.

Drago Košmrlj

Trdna odločenost

Prihodnje leto bomo skušali storiti vse, da povečamo proizvodnjo za izvoz. Tako trdno odločenost je bilo te dni slišati tudi v skupščini Jugoslavije. Našo plačilno bilanco s tujino je polagoma treba izravnati in tega se očitno vse bolj zavedamo.

Letos bo primanjkljaj Jugoslavije v poslovanju s svetom znašal milijardo 800 milijonov dolarjev. Torej toliko, kot smo pričakovali. Drugo leto bi smel znašati samo še 500 milijonov dolarjev. Če se bomo tega držali, se bomo že leta 1983 otresli enega najtežjih bremen, ki nam je povzročalo ne malo preglavic.

Prednostna naloga naj bi bila potemtakem samo ena: večji izvoz. Pri tem pa ne kaže poenostavljati. Na dlani je, da na tujem trgu ne bomo mogli ponuditi bistveno več naših izdelkov, če ne bomo vodili ustrezne energetske politike. Tu stvari še niso razčiščene, posebno glede uvoza nafte in naftnih derivatov. Zvezni izvršni svet meni, da bo treba uvoziti okrog 10 milijonov ton surove nafte in da bi to moralo zadoščati. Seveda samo, če bomo uvedli nove oblike varčevanja. Skupnost naftnega gospodarstva Jugoslavije se zavzema za večji uvoz. Po njenem bi je morali uvoziti najmanj 11 milijonov ton.

Vprašanje pa je, če je njen predlog sploh stvaren, kajti za sedaj ni jasno niti to, kako zagotoviti dovolj deviz za uvoz tistih 10 milijonov. Večina delegacij republik in pokrajin v skupščini Jugoslavije se je v preteklih dneh zavzemala za administrativni ukrep. Menili so, naj vso stvar uredi država. Slovenska delegacija je bila odločno proti, ker je menila, da je devizna sredstva potrebno zbrati po samoupravni poti.

Predstavniki Hrvatske in Vojvodine sicer niso bili proti samoupravnemu reševanju vse zadeve – kako naj bi tudi bili, saj bi to pomenilo, da so proti samoupravnemu sporazumevanju – sodili pa so, da je vprašanje preveč občutljivo in da ga ne bi kazalo prepuščati predolgemu samoupravnemu dogovarjanju. Po njihovem bi se utegnilo zgoditi, da bi na začetku leta preprosto ostali brez bencina.

Toda ker je takih »občutljivih« vprašanj še več, bi se kaj hitro utegnili pripetiti, da bi odločanje o poglobitvenih razvojnih vprašanjih v državi prepustili zveznemu izvršnemu svetu, združeno delo pa bi ostalo ob strani. Ze zavoljo tega, na take rešitve ne bi veljalo pristati.

Usklajevanje resolucije o razvoju Jugoslavije v prihodnjem letu je tudi jasno pokazalo, da nekateri še vedno vidijo le svoje interese in da premalo upoštevajo potrebe drugih. Delegati iz avtonomne pokrajine Vojvodine so, denimo, ves čas vztrajali, da je treba v resoluciji zapisati vse, od tega, kakšne bodo drugo leto prodajne cene, do zadnjega dinarja, ki naj bi ga namenile banke za razvoj kmetijstva.

Od zveznega izvršnega sveta so zahtevali, da podrobno opredeli svojo politiko in da reši tudi tisto, za kar je očitno, da bi morale poskrbeti zlasti organizacije združenega dela same. Na to so opozarjali delegati iz Slovenije, ki so menili, da bi v resoluciji morali zapisati, da je treba pospeševati posebno samoupravno združevanje dela in sredstev organizacij iz raznih delov države, ne pa vse upe polagati zgolj na državo.

Pri tem pa so vsi soglašali, da je za večjo pridelavo hrane nujno treba poskrbeti. V letu 1982 naj bi kmetijsko proizvodnjo povečali kar za 4 odstotke. Rast naj bi bila torej precej večja, kot v zadnjih letih. Na dlani pa je, da tega ne bo mogoče doseči samo s takimi ukrepi, ki so namenjeni gospodarske politike, marveč zlasti s povečanjem produktivnosti v samem kmetijstvu, z boljšo organizacijo, dohodkovnim povezovanjem organizacij združenega dela itd. Toda o tem v skupščinskih klopeh nihče ni posebej govoril.

Ves čas se je zapletalo v zvezi s predlogom novega proračuna federacije. Zakaj? Zato, ker zvezni izvršni svet ni ponudil rešitve, ki bi bila v skladu s politiko gospodarske stabilizacije. Najprej je proračun sploh presegel vse dovoljene okvire. Njegova rast naj bi bila veliko večja od rasti nominalnega družbenega proizvoda. Ko so spoznali, da to le ne gre, so skupen znesek sicer nekoliko skrčili, zato pa so bremena, ki naj bi jih nosile republike in pokrajine, še naprej ostala izredno velika.

To kaže, da zvezni izvršni svet še ni povsem pripravljen odreči se zahtevam, za katere je vnaprej jasno, da jih v sedanjih zaostrenih gospodarskih razmerah ni mogoče uresničiti. Težave potemtakem nastajajo tudi zaradi neustreznih predlogov, ki jih pripravljajo v zveznih organih. In dodati je treba, da to dogovarjanje na ravni federacije samo še bolj otežkoča.

Kljub temu pa je treba priznati, da so delegati iz drugih republik sprejeli precej pobud, ki so bile izoblikovane v slovenski skupščini. Soglašali so, da velja naloge, ki naj bi jih opravili v naslednjem letu, kar se da skrajšati. Sprejeli so stališče, naj bi čimprej pripravili celovit program gospodarske stabilizacije. Takoj na začetku leta naj bi predložili tudi spremembe družbenega načrta Jugoslavije od leta 1981 do 1985.

Tudi tokrat so namreč ugotovili, da srednjeročni plan razvoja države, ki smo ga sprejeli pred letom dni, ni naravnano dovolj stabilizacijsko. To pa pomeni, da s sprejetjem resolucije za leto 1982 delo še ne bo končano.

Darko Marin

Zahvala za graditev zasnov SLO in DS

Republiški sekretariat za ljudsko obrambo, republiški štab TO in RK ZRVS, so v ponedeljek v Ljubljani pripravili vsakoletni sprejem ob dnevu JLA. Na sprejemu, na katerem je govoril predsednik republiškega izvršnega sveta Janez Zemljarič so podelili priznanja republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, plakete teritorialne obrambe in Zveze rezervnih vojaških starešin.

Priznanja republiškega sekretariata za ljudsko obrambo so podelili Mihi Marinku, Francu Leskošku-Luki in Ivanu Mačku-Matiji ter 27 družbenopolitičnim delavcem, 143 kra-

jevnim skupnostim, tozdom, in drugim organizacijam. Priznanja so dobili tudi general armade Nikola Ljubičić in vsi poveljniki ljubljanskega armadnega območja, korpusov in vojaškega okrožja na območju naše republike.

Plakete teritorialne obrambe so prejeli pokrajinski štab TO Celje, Lovska zveza Slovenije, komite za SLO in DS občine Celje, republiški sekretariat za ljudsko obrambo in drugi.

Komandirji partizanskih enot v letu 1941 ter posamezniki in družbene organizacije pa so prejeli plakete ZRVS.

Glavni kriterij večletnega procesa razvoja – izvoz

»Očitno je, da bo leto 1982, če to hočemo ali ne, težko. Nimamo dosti izbire...« tako nam je ob vprašanjih o našem gospodarjenju med drugim dejal podpredsednik zveznega izvršnega sveta ZVONE DRAGAN.

Mnogo tega se je nabralo, česar v minulih letih nismo do kraja razreševali in smo odlagali za kdaj drugič. Prišel je torej čas, ko je treba dolgotrajne poravnati, pregledati kaj v skladiščih in blagajnah ostane, in kako je treba s tem gospodariti. Tovariša Dragana smo spraševali, kako so videti ta vprašanja iz beograjskega zornega kota, na zvezni ravni.

Tovariš Dragan, kako bi ocenili sedanji gospodarski položaj v naši državi in kaj bi s tem v zvezi lahko povedali o resoluciji 1982?

»Mislim da so korenine za sedanje gospodarsko zaostajanje in probleme, ki imajo tudi določene karakteristike kriznega obdobja (kateri stopnjevanje bi lahko vodilo v pravi krizni položaj), globlje. Vse to se je nabiralo leta v gospodarstvu in v družbi na vseh ravneh. Slabosti smo odlagali ali pa »podružili«. Sedaj so računi za tako obnašanje v preteklosti na mizi. Korenine tega stanja so tako doma, kakor tudi v svetu (v mednarodnih gospodarskih tokovih...). Vendar so zunanji vplivi le pika na i domačim težavam, ki so dominantne.

Več let smo živeli v razmahnjeni potrošnji vseh oblik in smo počasi reševali strukturne probleme v gospodarstvu (surovine, energija, hrana, predelovalna industrija, ekonomski odnosi s tujino...).

Potrošnja, predvsem investicijska, je v dobršni meri slonela na zadolževanju v tujini, domače gospodarjenje pa ni težilo k umirjanju in inflacija se je vztrajno povečevala ter dobila že zaskrbiljujoče razsežnosti. Računi za dolge v tujini pa prihajajo in jih je treba plačati! Pri teh dolgovih ne gre tako kot smo delali doma, ko smo jim z inflacijo zmanjševali vrednost in se nismo dovolj ozirali po dobrih gospodarjih, medtem ko smo iz gospodarstva zajemali mnogo več kot je bilo le to realno sposobno dati. Pri tem doma lahko še tu in tam kaj prelagamo, tuje račune pa je treba nepreklicno vračati in to več kot 80 odstotkov na konvertno področje! Jasno je, da te dolge lahko poravnamo le z izvozom, oziroma s tistim, kar z izvozom iztržimo. Sicer pa nam v prihodnjem letu nova posojila ne bodo več zadoščala niti za poravnavo starih!

Nujno bo treba omejevati notranje zadolževanje in se hkrati v zmernejših okvirih zadolževati v tujini. Vse omenjeno pa zahteva – na kratko povedano – bolj trdo delo!

Kaj pa energetska kriza?

Zal smo zelo pozno reagirali na energetske krize leta 1973 (ki še vedno pretresa ves svet in tudi nas) in smo dopustili, da je desetletno upadanje udeležbe Jugoslavije v svetovnem izvozu (ob velikem uvozu in zadolževanju) prišlo tako daleč, da smo leta 1979 doživeli finančno – plačilnobilančni šok, s 3,7 milijardami dolarjev deficita v plačilni bilanci. Pri tem ne gre zanemariti, da so nas v minulih obdobjih »pokopavali« tudi megalomanski načrti. Čeravno pozno, smo lani s postopnim procesom strežnitve začeli spopad z osnovnimi vzroki takega stanja (potrošnja

vseh vrst, produktivnostjo, intenzivnejšim reševanjem strukturnih problemov in z

dolgoročnejšim usmerjanjem na zahtevnejša izvozna tržišča... Rezultat – bistveno zmanjšanje deficita v plačilni bilanci.

Glavni kriterij večletnega procesa razvoja nam mora biti izvoz in izvozna sposobnost. To pa ne le zaradi vračanja dolgov ampak tudi zato, ker je to najbolj zdrav kriterij za notranjo gospodarsko rast.

O tem vprašanju lahko govorimo iz dveh zornih kotov: iz prvega, od koder pogledujemo v leto 1982 in načrtujemo naše gospodarjenje v tem letu, in drugega, od koder gledamo v daljše obdobje prihodnosti. Kar zadeva prihodnje leto je očitno, da bo, če to hočemo ali ne, težko. Nimamo dosti izbire. Smo že taki, da lepe besede in tudi opozorila ne sežejo rade do naših ušes ampak se zganemo šele, ko nas resno »udari«. Zato moramo prihodnje leto zagotoviti osnove z uvozno-izvoznimi tokovi za radikalno zmanjševanje plačilno-bilančnega primanjkljaja do 500 milijonov dolarjev.

To bo težka naloga. Kako bomo to uresničili?

Da bi to uresničili, je treba doseči najvišjo možno stopnjo izvoza – zlasti na konvertno področje in tudi povečati menjavo z deželami v razvoju (še posebno s proizvajalkami nafte).

Zato je naloga 12 odstotnega realnega povečanja izvoza na konvertno področje sicer trda – vendar tudi neizbežna. Temu primarnemu cilju mora biti podrejeno v našem gospodarstvu prav vse in temu mora biti podrejen tudi ves instrumentarij naše ekonomske politike, ob pogoju seveda, da obdržimo uvoz v mejah plačilno-bilančne sposobnosti.

Druge naloge je bitka za povečanje rasti industrijske proizvodnje: njena rast v prihodnjem letu naj bi bila 3,5 odstotka in 4 odstotke na področju kmetijske proizvodnje. Lahko vidimo, da je predvidena rast nekoliko bolj umirjena (razen kmetijske proizvodnje), pri čemer je zopet potrebno posvetiti vso pozornost izvozu.

Kakšne bodo v okviru bolj umirjene rasti možnosti za vse oblike porabe?

Ena pomembnih nalog je tudi nadaljnje prilagajanje vseh oblik porabe zoženim možnostim, kar se zlasti velja za investicijsko porabo. Predloge o nadaljnji selekciji prednostnih investicij in o prilagajanju srednjeročnih načrtov zoženim materialnim okvirom smo že sestavili in jih tudi obravnavali na komisiji zveznih svetov za probleme ekonomske stabilizacije. Tako bodo še izrazi teje stopile v ospredje nesporno nujne investicijske naložbe, ki se bodo kar najhitreje vključevale v bitko za uspešen izvoz in racionalno

substitucijo uvoza.

Tu so tudi še pomembne naloge kot: proizvodnja hrane, proizvodnja domače energije, proizvodnja nujno potrebnih bazičnih surovin, najvažnejše magistralne prometne, integralni transport in inozemski turizem.

Ravno tako bo osrednja naloga hitrejše zmanjševanje stopnje inflacije in rasti cen. Ne le zaradi domačega stabilnejšega stanja in upočasnitve padanja realnih osebnih dohodkov, ampak tudi zato, da bi pocenili našo izvozno proizvodnjo, saj inflacija neznansko zbija našo konkurenčno sposobnost na svetovnem tržišču.

Vse omenjeno zahteva povečano učinkovitost celotnega združenega dela, vseh delovnih ljudi in seveda države na vseh ravneh. Vsi moramo biti »v popolni službi« naštem cilju.

Kaj bi nam lahko odgovorili na vprašanje o moralno-etičnem obnašanju v našem dogovarjanju v gospodarstvu in seveda – o odgovornosti?

To vprašanje se popolnoma utemeljeno zastavlja – in to s precejšnjo zamudo. Življenje in navajenost na inflacijo je pustilo na nas mnoge sledi, mnoge moralne deformacije in tudi številne pojave oblike neodgovornega obnašanja. Tu gre za moralne norme (govorim predvsem o gospodarstvu), kako, kdo in s kakšno odgovornostjo gospodari s sredstvi družbene lastnine. In to je seveda v enaki meri politično kot ekonomsko ter seveda moralno vprašanje. Gospodarjenje z izgubo ali na robu rentabilnosti sproži na primer redkokdaj vprašanja individualne in kolektivne

odgovornosti. Pri tem pa je tudi tako gospodarjenje eden od vzrokov za stanje, v kakršnem smo se znašli.

Kaj pa javna kritika?

Javno obravnavanje teh vprašanj je že odraz boljšanja položaja – pri čemer nikakor ne gre in ne bi smelo prihajati do takojmenovane lova na čarovnice in samo do enodnevnih hajk, ki gre do hitro v pozabo. Odgovornost vseh in vsakogar mora preiti v kri, v sistem vsakodnevne dela vsakogar izmed nas. Vsakdo mora biti pripravljen ob vsaki uri dneva izkazati svoje delo ali položiti račune za nedelo in imeti hkrati tudi možnost braniti se pred morebitnimi podtikanji.

Kritika pa ni zadostna, če hkrati ne ponuja ob kritiziranju določenega pojava tudi boljšega predloga. In to z argumenti ter javno! Potrebujemo torej javno in argumentirano kritiko in – fair play.

Menim, da smo v minulem obdobju zelo glasno na vseh ravneh opredeljevali številne pravice, nismo pa dovolj enakovredno in hkratno opredeljevali ter izpolnjevali dolžnosti. Tako smo si ustvarili kar nekakšen kult pravic. Vse od samoupravljalke baze pa do vrhov bomo morali postaviti te zadeve tako, da bo mogoče uveljaviti le toliko pravic, kolikor dolžnosti smo opravili.

Kaj bi lahko rekli o proračunu za 1982. leto in postavko »borci« v njem?

Osnutek zveznega proračuna za leto 1982 je dokaj stabilizacijski in do največje možne mere restriktiven. V osnutku proračuna federacije je predviden zmanjšanje obseg sredstev iz proračuna v skladu s predvideno rastjo družbenega proizvoda, za vse končne koristnike, kar bo vplivalo tudi na spremembe pozitivnih predpisov, to je zakonov in dogovorov.

S proračunom se ne oblikuje obseg pravic končnih koristnikov. To urejajo posebni zakoni za posamezna področja. Osmega decembra so bili v Skupščini SFRJ že sprejeti nekateri zakoni, katerih spremembe in dopolnitve so usmerjene k razmejitvi obveznosti SIS za pokojninsko zavarovanje ter k nadaljnji racionalizaciji sredstev za številne namene te porabe. Manjša rast sredstev za namene v proračunu predstavlja v tem trenutku, v skladu z objektivnimi možnostmi, razmerje proračuna federacije do SIS za invalidsko in pokojninsko zavarovanje SR in SAP, ne pa tudi razmerje proračuna federacije do končnih koristnikov. Razmejene obveznosti se bo-

do zagotavljale v SIS SR in SAP in to že v letu 1982. To pomeni, da zmanjšanje obseg sredstev iz proračuna federacije za financiranje borčevskega, invalidskega in pokojninskega varstva ne bo vplival na uresničevanje pravic borcev, vojnih invalidov in družinskih članov padlih borcev, ki so urejene z osnovnimi zakoni. Kot primer spremembe in racionalizacije pravic so spremembe pri zdravstvenem varstvu borcev in vojnih invalidov: federacija v bodoče ne bo v celoti plačevala zdravstvene varstva kmetov-invalidov in ortopedskih pripomočkov, (ker je to financiranje zagotovljeno po rednih osnovah že v republiških predpisih), ampak bo samo zagotavljala raven zdravstvene zaščite kot jo imajo delavci v združenem delu.

Porajanje lokalizmov in zapiranja v naši gospodarski politiki je dejstvo. Kaj nam je storiti s tem?

Dovolili smo, da se je vsakovrstno zapiranje tako razbohotilo zato, ker nismo vztrajali pri tem, da je treba izhajati iz enotnega jugoslovanskega trga, racionalne delitve dela in na osnovi kriterijev svetovne produktivnosti dela. To je vzpodbujalo avtarkijo. Pa tudi skupni plan in njihovo usklajevanje predvsem znotraj združenega dela ter med republikami in pokrajinami, niso bili učinkoviti instrumenti proti porajanju lokalizmov. Hkrati pa pod »kapo« samoupravnega sporazumevanja in družbenega dogovarjanja neredko potiskamo ob rob ekonomske zakonitosti. To je čutili po vsej Jugoslaviji. To ni le vprašanje ekonomskih težav, ampak je tudi kal takim ekonomskim lokalizmom, ki lahko prerastejo v politične težave.

Bi nam hoteli reči kaj več o predvolilnem zatiski, ki ga nekateri omenjajo?

Morda je res, da je ponekod čutili nekoliko upočas-

njen in nekoliko neurejen ritem dela, vendar je položaj takšen, da zahteva prav zdaj od vseh kar največjo intenzivnost dela. Čutili je več taktiziranja v razpravah, v javnem nastopanju in taktiziranja glede matičnih republik in avtonomnih pokrajin (kar je deloma človeško, ni pa niti dobro niti opravičljivo). Morali bi organom in kadrom v federaciji omogočiti, da ne bi bili preveč pod pritiskom svojih republik in pokrajin, kajti v tem primeru je najvažnejša uspešna skupna politika na federativni ravni in – dosledno uresničevanje ustavnih funkcij federacije ter skupnih osnov družbeno-ekonomskega in političnega sistema. V procesu dogovarjanja bomo morali biti zato v

prihodnje mnogo bolj aktivni pri iskanju takojmenovane progresivne sinteze na podlagi treh kriterijev: socialističnega samoupravljanja, kakovostnega opravljanja skupnih funkcij v federaciji in na osnovi kriterijev ekonomske stabilizacije.

Kaj nam lahko odgovorite na vprašanje: ali administracija ogroža naše samopravno delovanje?

Pri takojmenovanem družbenem aparatu sta inercija in konvencionalizem močno prisotna. Pritiskata tako na ZIS kot na skupščino. Najbrž je res, da je razkorak med kratkimi mandati za posamezne funkcije in inercijo aparata precejšen in lahko pripelje celo do določenih absurdnih situacij, predvsem krepitve birokratizma.

Večina vseh naših prizadevanj, tako izzvenjavajo tudi mnogi vaši odgovori, je usmerjena k izvozu. K tej osrednji nalogi ponavadi pristavljamo še – »na konvertno področje«. Kaj pa je z našim sodelovanjem z deželami v razvoju?

Gledano v celoti, ne moremo biti zadovoljni z rezultati na tem področju. Udeležba teh dežel v naši zunanjetrgovinski menjavi ni ustrezna našim stvarnim ekonomskim interesom in možnostim in tudi ni v skladu s političnimi odnosi, kakršne imamo s temi deželami. Premalo je naših skupnih dolgoročnih načrtov na tem področju. Res pa je, da smo v zadnjih letih z nekaterimi od teh držav (omenil sem že izvoznicke nafte – na primer z Iranom, Libijo, Kuvajtom, Alžirijo pa tudi Nigerijo) tesneje sodelovali in znatno povečali menjavo. Številne naloge, ki nas čakajo v sodelovanju z deželami v razvoju, so v našem nespornem ekonomskem in političnem interesu. Jasno pa je, da to sodelovanje ne bo nikoli moglo potekati linearno.

Bi lahko odgovorili še na zadnje vprašanje: mnogo besed in tudi tiskarniškega črnila so v zadnjem času porabili za govorjenje in pisanje o uporabi osebnih vozil v družbeni lasti, o kavi... Ali res lahko z obširnimi obravnavanjem takih tem zasenčimo bolj pomembne?

Taki problemi vsekakor so in treb jih je učinkoviteje razreševati. Ne bi pa jih smeli napihovati preko meja njihove resnične pomembnosti in na račun zatiskanja oči pred večjimi težavami, ki sva jih obravnavala pri prejšnjih vprašanjih.

To in ono smo še hoteli povprašati, to in ono bi naše borce še zanimalo, zlasti s področja dogovarjanja v jugoslovanskem gospodarstvu. Toda Zvone Dragan je eden tistih zveznih družbenih delavcev, ki ima dejansko vsako minuto dneva in vsak korak načrtovan že mesece vnaprej. Po daljšem iskanju proste urice nas je obiskal v našem uredništvu v Ljubljani ob začetku enega svojih redkih prostih koncev tedna. Dobrohotno je zmignil z rameni, ko smo ga vprašali, koliko je še takih »dodatnih nalog« pri njegovem delu. »Tudi to spada zraven, mar ne?« se je nasmehnil, zaželel srečno novo leto našim borcem in že odhitel po stopnicah.

Bojana Žokalj-Jesih

Kako v 1982 letu?

Komite je ocenil, da je informacija o občinskih priznavalninah gradivo, ki na ustrezen način prikazuje stanje na tem področju in nekatera mne-

Republiški komite je podrobno obravnaval tudi predloge, ki se nanašajo na morebitno spremembo in dopolnitev družbenega dogovora o občinskih priznavalnih. Ocenil je, da za sedaj ne bi kazalo širiti kroga upravičencev do občin-

V nadaljevanju se je republiški komite podprl izhodišča za pripravo in predlog republiškega proračuna za borbevo-invalidsko varstvo za leto 1982. V proračunu SR Slovenije je za leto 1982 predvideno za te namene 1.691,926.461 din republiških proračunskih sredstev. Sprejel je tudi pro-

Končno je bil republiški komite seznanjen še s predhodno informacijo o poteku razprav in sprejemu zveznih zakonov s področja borčevsko-invalidskega varstva.

jejo, dopolnjujejo ali spreminjajo v pravno-tehničnemu smislu posamezne zakonske rešitve. Tudi glede financiranja se sedaj še nič ne spreminja, čeprav je dana pobuda, da se do konca prvega polletja 1982 podrobno prouči vprašanje financiranja borčevsko-invalidskega varstva v celoti in pripravi ustrezne ukrepe ter jih predloži Zveznemu zboru Skupščine SFRJ v obravnavo.

Ó nakazanih vprašanjih bomo podrobneje pisali v prihodnji številki. **Malči Žitnik**

Malči Žitnik

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA B

Ferdo Širca

Zora Vivod

Franc Jager

Po šolah na Paškem Kozjaku, Dolču in Misljini obstaja-
jo posebni razstavni kotički o borbah in življenju Šerčerje-
ve brigade in ostalih brigad XIV. divizije, katere je z muze-
jem NOB Sloveni Gradec organiziral naš pododbor. To

Adolf Ankon

Julka Tainikan

Ob dnevu Jugoslovanske ljudske armade

Podelitev »Odličij 22. december«

V okviru praznovanj Dneva JLA je bila v drugi polovici decembra v naši republiki vrsta prireditev, ki so dosegle višek s slovesno akademijo v domu »Ivana Cankarja« v Ljubljani. Na njej je poveljnik ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnik Branko Jerkič v svojem govoru poudaril, da JLA ni klasično pojmovana oborožena sila, temveč udarna sestavina splošne ljudske obrambe in družbene samozščite, samostojen in posebej izurjen subjekt obrambnega sistema socialističnega samoupravljanja. Ni treba poudarjati, da je JLA danes odlično pripravljena tako, da lahko sprejme vsakršno vsiljeno vojno grožnjo na celotnem jugoslovanskem bojišču. Na temelju marksističnega zasnove znanosti, izkušnje iz narodnoosvobodilne vojne in prakse socialistične

idejno, teoretično in ustavno ter v vsakodnevni praksi ustvarili najširše pogoje za podružbljanje obrambnih zadev in dosegli velike uspehe v praktični graditvi sistema splošnega ljudskega odpora in družbene samozščite.

Pred slovesno akademijo pa so v Domu JLA v Ljubljani podelili »Odličja 22. december«, ki so jih prejeli: Občinski komite ZSMS iz Trbovelj in Ptuj, VP 1394 iz Novega mesta, Štab za teritorialno obrambo iz Radelj ob Dravi ter borci in zveza rezervnih vojaških starešin iz občine Ljubljana-Siška. Omenjeno odličje vsako leto podelujeta RK ZSMS in poveljstvo LAO vsem tistim, ki so bili v tekočem letu najbolj zaslužni za krepitev sodelovanja med osnovnimi organizacijami mladih po obci-

nah z vsemi subjekti SLO na področju podružbljanja tega koncepta, obrabne vzgoje, krepitve in prenašanja revo-

pred nas postavlja koncept SLO. V počastitev 40-letnice vstaje, socialistične revoluci-

lucionarnih tradicij na mlade rodove in za usposabljanje za vse vrste nalog, ki jih ga samoupravljanja smo

je narodov in narodnosti Jugoslavije in ustanovitev oboroženih sil in s ciljem, da se še naprej krepijo pridobitve

NOB in socialistične revolucije ter sistem SLO in DS, pa je poveljstvo LAO v sodelovanju z RK ZSMS decembra izvedlo tudi skupno tekmovanje vojakov in mladine pod naslovom »Mladost v besedi, pesmi in spretnosti«. Letos so si še posebej prizadevali, da bi s tekmovanjem poglobili znanje v mestu, vlogi in prispevku KPJ in tovariša Tita v pripravi narodov in narodnosti Jugoslavije na vstajo za narodno in socialno osvoboditev, o graditvi oblasti delavskega razreda in razvoju samoupravnega sistema. Tekmovanje je potekalo v dveh delih in sicer v obliki tekmovanja v znanju in v obliki tekmovanja v kulturnih dejavnostih in spretnostih. Po grobih ocenah je v tekmovanju sodelovalo blizu 2 tisoč mladih in pripadnikov JLA iz vseh slovenskih občin. Tekmova-

nje v kulturnih dejavnostih in veščinah pa je obsegalo vse oblike kulturnega ustvarjanja mladih, ki potekajo v enotah JLA in organizacijah ZSM. Posebno pozornost so posvetili prav tistim veščinam, ki vsebujejo elemente usposabljanja mladine za splošni ljudski odpor in družbeno samozščito. Zirijska, ki je spremljala regijske prireditve, je najboljšo ocenila in dodelila priznanje za najboljšo regijsko prireditev v Črnomlju, ki sta jo izvedla OK ZSMS iz Črnomlja in VP 1394 iz Novega mesta. V finalnem tekmovanju »Mladost v besedi, pesmi in spretnosti« pa se je najbolje odrezala šestčlanska ekipa iz Sežane, ki so jo sestavljali predstavniki mladih iz tega kraja in tamkajšnje VP. Drugo mesto je pripadlo mladim iz Slovenske Bistrice.

Filip Šemrl

Obisk pri najboljši karavli

Prehodna zastavica karavli »HUM«

Prvo mesto in prehodno zastavico »Najboljše obmejne karavle« v enoti Živka Juroša za leto 1981 je osvojila karavla, ki ji poveljuje Milenko Zorič. Karavla »Ivana Sulič-Car« je za las izgubila prvo mesto. Tretje mesto je pripadlo obmejnemu vojaškemu kolektivu karavle »Solkan«.

Goriška Brda in Hum sta se tistega dne, ko smo

čajni«, je povedal Milenko Zorič, ki je mlad starešina, »saj imamo tu vse pogoje za dobro delovanje. Varovanje meje je naša osnovna naloga in jo vestno opravljamo, ni pa edina. Tesno sodelujemo s kraji krajevne skupnosti Kojško, še posebej mladino, lovskim društvom Sabotin, organi carine in milice in s člani delovne organizacije »Ča-

vlam, zlasti karavli »Sabotin« in »Vrhovlje« kateri nimata pogojev za to dejavnost.

»Postati najboljša enota ni bila lahka zadeva. Tu je šlo za »boj« med številom najboljših enot za dosežek, ki naj bi bil za las boljši od števila najboljših dosežkov. In res, za las nam je uspelo, da pustimo za seboj vojaški kolektiv Dragica Milovanovića in Alojza Kropēja, ki sta bila potencialna kandidata za prvo in drugo mesto. To za mene in moj kolektiv pomeni ponos in hkrati tudi veliko obvezo – je sklenil Milenko.

»Nikoli si nisem mogel predstavljati, da je življenje na meji tako pestro in polno zanimivosti. Tudi kraj nam je zelo všeč, ker ni velik in so nas ljudje od vsega začetka sprejeli za svoje. Tu nam zares ne manjka prav ničesar. Še posebej pa sem vesel, ker

predsednik OO ZSMJ, član oddelka ZKJ ter namestnik komandirja vesel vsega, kar tu doživljam«, je povedal Dragan Dragičević.

»Ni res, da je na meji težko – je povedal Živorad Mitrović iz Male Junče. Poznam patrolno stezo, tako, da dolžnost opravljam brez težav. V prostem času se na športnem terenu pogosto sestajamo in tekmujemo z mladimi tega kraja. Večkrat letno prirejamo tudi skupne kulturne prireditve. Osebnost mi ni bilo težko nobeno delo, ki se opravlja na meji in karavli. Zaradi tega sem dobil značko zgleđen vojak in deset dni nagradnega dopusta.

Zivljenje graničarjev je specifično in lepo – nam je povedal Jožef Šarnjaj iz Subotice, ki v prostem času skrbi, da imajo njegovi tovariši pravočasno

Milenko Zorič

Dragan Dragičević

jih obiskali, kopala v soncu. Bil je zares prijeten pozni jesenski dan, in takšen občutek je ostal tudi po prihodu v karavlo »Hum«. Lepo urejena zgradba v središču hriba zunaj naselja, še lepše okolje – in če nas pred vhodom ne bi zaustavil vestni stražar, sploh ne bi vedeli, da smo že pred karavlo »Hum«.

V pisarni starešine Milinka Zoriča so stene polne priznanj in pohval. Če sodimo po tem, smo prišli zares na pravo mesto, kajti namen je bil zvedeti čimveč o enoti, ki si je izborila laskav naslov najboljša v letošnjem tekmovanju »Izbiramo najboljšo karavlo«.

»Naši dosežki niso slu-

sopisno podjetje Soča«, ki je prevzelo skrb za sodelovanje z nami in našo karavlo. Učinkovito zavarovanje državne meje zahteva temeljito stalno aktivnost pri vojaško-strokovni in idejno politični vzgoji, vsestransko in dosledno izpolnjevanje odgovornih nalog. Oddelek zveze komunistov je vsebinsko vključil ostale subjektivne činitelje, tako da danes lahko govorimo o izvrstnih medsebojnih odnosih in tovarištvu.

Letos so na svoji »ekonomiji« kot ji pravijo, ustvarili za okoli pet starih milijonov čistega dohodka. S povrtnino in svinjskim mesom so pomagali tudi drugim kara-

Živorad Mitrović

imamo v prostem času na voljo vrsto športnih objektov, v dobro založeni knjižnici pa tudi lahko vsak najde kaj zase primernega. Tu je tovarištvo, bratstvo in enotnost iznad vsega in sem kot

Jožef Šarnjaj

čisto perilo. Graničarji so nam povedali, da je Jožef zares dober vojak, tovariš in delavec in da je zaradi tega dobil sedem dni nagradnega dopusta.

Mile Gojković

Ob štirideseti obletnici naših oboroženih sil

V centru Sava v Beogradu so v ponedeljek, 21. decembra s slovesno akademijo počastili štirideseto obletnico ustanovitve in razvoja JLA. Slavnostni govornik je bil predsednik predsedstva Jugoslavije Sergej Kraigher, ki je poudaril, da Titove misli in napotila tudi na področju obrambe ostajajo trajen kažipot, toda v ustvarjalnem titovskem smislu, po katerem je vsaka generacija dolžna, da se znajde v svojem času in poišče tiste rešitve, ki jih narekujejo nove razmere.

Slovesnosti so se udeležili tudi člani predsedstev Jugoslavije in Zveze komunistov. Predsednik skupščine Jugoslavije Dragoslav Marković, predsednik ZIS Veselin Djuranović, delegacije družbenopolitičnih organizacij, delegacije republik in pokrajin in drugi gostje.

Najboljša enota v LAO in TO Slovenije

Tako kot vsako leto ob dnevu JLA so tudi letos v ljubljanskem armadnem območju izbrali najboljšo enoto. Letos si je ta naslov s svojim delom priborila enota, ki ji poveljuje Boško Jevtič.

Rezultati, ki jih je dosegla ta enota v bojni pripravljenosti, so posledica stališča, da mora biti sleherni vojak in starešina usposobljen za oborožen boj, hkrati pa za vse druge oblike odpora. To pa pomeni, da uspeha ne bi bilo brez ekonomske, politične, moralnoetične in psihološko propagandne zavesti in ne brez uspešnega delovanja na področju varnosti in samozščite. Prav toliko pozornosti, kot vojaškemu usposabljanju pa so namenili tudi idelnopolitičnemu izobraževanju vojakov in starešin.

Najboljši štab in enota pa so izbrali tudi v Republiškem štabu teritorialne obrambe. Letos sta si ta naslov priborila Pokrajinski štab za TO Ljubljana in enota TO Jože Kovačič, ki je dobila tudi veliko plaketo oboroženih sil.

Proslava ob Dnevu JLA za Bežigradom

Ob 22. decembru dnevu JLA in 40-letnici nastanka in razvoja oboroženih sil je bila osrednja občinska proslava za Bežigradom v osnovni šoli Danile Kumar.

O pomenu praznika je spregovoril predsednik občinske konference ZRVS generalmajor Jože Seme. Po slavnostnem govoru so izročili odlikovanja in priznanja organizacijam in aktivistom ZRVS ter družbenopolitičnim delavcem.

Predsednik občinske skupščine Janez Rigler je izročil odlikovanja Predsedstva SFRJ: Mihaelu Hrašovcu – red bratstva in enotnosti z zlatim vencem, Stanetu Žuri – red republike s srebrnim vencem in Edvardu Hericu – red zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Predsednik občinske konference ZRVS Jože Seme je v imenu republiške konference izročil plakete ZRVS Jugoslavije osnovni šoli Borisa Kidriča, osnovni šoli Danile Kumar, krajevni organizaciji ZRVS Beričevo-Dol-Sentjakob, Jožetu Cujniku, Miru Dešmanu, Rihardu Gravnarju, Ivanu Jag-njetu, Stanetu Prosenu, Vikiju Ramovšu, Francu Steinerju, Andreju Zerovniku in posmrtno Cirilu Hrabarju.

Prav tako pa so podelili pismena priznanja ZRVS.

Dušan Rebolj

12. Borec, 12. Sodobnost

Pravočasni dvanajstici

Lepa čednost časopisov in revij je, če izhajajo pravočasno. Dnevnega časopisa smo navajeni ob določeni uri, tednika na določen dan, enakih »manir« naj bi bile tudi mesečne revije. A zanimivo! Pri revijah je – kljub najdaljšim uredniškim in tiskarniškim rokom – največ težav. So revije, ki na svoji poti k bralcem zamujajo tudi po nekaj mesecev.

O Sodobnosti in Borceu, ki sta vsak s svojo dvanajsto številko pravočasno sklenila tudi tokratni letnik, v tem oziru – vse najboljše.

Tolikanj pomembnejši pa je v zvezi z neko revijo vpogled v njeno vsebinsko podobo. Iz domačih in tujih logov namreč prihajajo pred nas časopisi in revije, katerih vsebina ne izpolnjuje naših pričakovanj. So bodisi »poštni nabiralniki« za vse vrste prispevkov, s katerimi zlepa ne najdemo stičnih točk in ne vemo kaj početi, ali pa s svojimi tematskimi posegi strežejo sila ozkemu zanimanju. Tolikanj večjo vrednost lahko zatorej pripisemo reviji, ki s svojimi prispevki vzbujajo širšo pozornost, zgane bralčev interes in ga zadovolji. Tudi takšno, intenzivno uredniško delovanje je navsezadnje prispevek k našemu poglavitnemu življenjskemu in družbenemu smotru – k stabilizaciji vseh kategorij našega bivanja, tudi k stabilizaciji smotrno izrabljenega časa, polnokrvnih interesov in smotrnega trošenja duhovnih energij.

V dvanajstem Borceu je nekaj temeljnih besedil, ki sčela izkazujejo to intenzivno publicistično voljo. Zlasti dragocena so besedila, ki skušajo svojo temo zaokrožiti in jo podati kar najbolj celovito. Mednje sodijo prispevki Emila Cesarja (»Slovenska književnost v obdobju narodnoosvobodilnega

boja« – referat z novembrske okrogle mize v okviru mostarske skupščine jugoslovanskih književnikov), Slavka Klanjščka (»Razvoj narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji in posvetovanje v Stolicah« – strnjen prikaz slovenskega dogajanja v letu 1941), dr. Clada Ivanovskega (»Leto 1941 v Makedoniji« – še en prispevek, s katerim je revija kompletirala svoj letošnji načrt pregleda dogajanja na posameznih jugoslovanskih območjih v dramski letu vstaje), arhitekta Vinka Torkarja (»Natečaj za muzej ljudske revolucije v Ljubljani«), Florijana Laimiša (»Kavboj proti sinu libijske puščave« – poglavje, ki pregledno dopolnjuje njegove desetero letošnjih »političnih razgledov« in poznavalsko zapolnjuje naše vede in o politični geografiji sedanjih žarišč vojaških napestosti in spopadov), dr. Tone Ferenc (zaokrožena ocena devete in desete knjige Titovih Zbranih del – kot poskus temeljne opredelitve do vsega, kar se je na našem vojaškem in političnem bojišču dogajalo v prvi polovici leta 1942) ter Milana Gučka (»Kako nastane in ostane neka legenda« – zanimiv zapis kronista, ki išče vire za svojo monografsko študijo na samem prizorišču dogajanja in do zadnjih detajlov, pri čemer odkriva napake in poverljivosti poprejšnjih popisovalcev in obeleževalcev, konkretno: v zvezi z »goro jurišev« in boji, ki jih je zgodovinski spomin zapisal pod 21. februar leta 1944).

Misel se je še posebej ustavila ob dveh izmed naštetih prispevkov: ob Cesarjevem zaokroženem pregledu slovenskega literarnega pisanja (ki nas je, če nič drugega, spomnil, kako škoda je pravzaprav, da ni še nobeni izmed slovenskih založb

prišla na misel izdaja zbirke knjig, v katerih bi zaporedoma, po času njihovega nastajanja od prvih okupacijskih dni pa tja do osvoboditve, lahko prebrali vse, kar je izpovedal ustvarjalni navdih osvobodilnega boja in revolucionarnih vizij; vsaj do leta 1945, ko bomo slavili štirideseto obletnico zmage in osvoboditve, bi bilo takšno izdajo vredno realizirati; pisanje izza časov narodnoosvobodilnega boja si celovito zbirko nedvomno zasluži) ter ob Torkarjevem »poročilu« o rezultatih natečaja za muzej ljudske revolucije (zavoljo njegove izčrpne in utemeljuje razlage, ki prihaja kot analitično angažiran poduk o vrednostih dobre, dognane in predvsem avtohtone arhitekture, s kakršno naj bi se Slovenci oddolžili največjemu poglavju v svoji zgodovini; tudi za ta naš veliki spominski muzej upamo, da nam bo z njim dano počastiti štirideseto obletnico zmage.)

Dvanajsta Sodobnost nam – poleg raznorodnih pesniških in proznih prispevkov – ponuja v branje obširni intervju z dr. Jankom Kosom ter troje zapisov nad grobom pred poldrugim mesecem umrlega pesnika Edvarda Kocbeka: Pavčkov »Slovo ob grobu«, Ruplovo predavanje o Kocbekovem »Strahu in pogumu« ter Kermaunerjeve reminiscence pod angažiranim naslovom »pozivom« »Več Kocbeka!« (Kocbek – zatrjuje Kermauner – je bil in ostaja sinteza »vere v človekovo vztrajanje pri avtonomni osebi, ki se svobodno iz sebe, in ne iz okolja, odloča; ki se ni pripravljena podrediti nobeni razčlovečujoči institucionalni sili, a ki sanja o socializiranem občestvu in ga praktično zida...« Imenuje ga »največjega slovenskega pesnika po Prešernu« ter »osrednjo osebo da-

našnje slovenske kulture.« Iz teh njegovih sodb o umrlem pesniku izhajajo tudi napadalne oznake na račun vseh tistih, ki so mu nasprotovali. V takšen razkol med »za« in »proti« utegne zatorej izzveneti tudi branje teh sestavkov v Kocbekov spomin. Pri tem pa se dodobra zavedamo, da so nam bolj od bojovito zastavljenih trditev potrebne študijozno pretehtane utemeljitve. Nadejamo se – relativno kmalu – pregledne izdaje Kocbekovih zbranih ali izbranih del pa tudi – in predvsem – polne študije, ki bo utemeljila njegov dejanski prispevek k zgodovini duha na Slovenskem v petdesetih letih njegovega ustvarjalnega sodelovanja.

Odgovori Janka Kosa na zastavljena vprašanja podajajo celoviti presek skozi »zgodovino« povojne slovenske književne kritike – seveda skozi njegovo subjektivno optiko, kot jo prinaša zrelost življenjskih izkušenj, z njo vred pa tudi izrpen študij vsega, ob čemer nam je razmišljati kot Levstikovim, Brnčičevim in ne nazadnje tudi Vidmarjevim dedičem. Ton tega razmišljanja je umirjen, razumevajoč, izogiba se skrajnostnim sodbam, bolj interpretira kot polemizira. Tega mu seveda ni mogoče šteti v slabo, saj v intervjuju ni šlo za študijozno nedvoumen pregled slovenskih kritičnih početij, temveč kvečjemu za nekaj individualnih sodb. (kar je ves čas prisotno), ne moremo pa si kaj, da bi si prav ob tem in takem branju ne zaželeli zares celovitega pregleda teh plati našega pisanja in soustvarjanja. Kajti bil je – in ostaja – občutek, da pogostoma ne vemo, kam pravzaprav kaže naš miselni kompas.

V. K.

Nova premiera v ljubljanski Drami

Hochhuthove
»Zdravnice«

V ljubljanski Drami so pripravili tretjo letošnjo premiero na velikem odru: po dveh mitsko-poetiziranih (in širše gledalske interese ne prav posebej pritegujočih) uprizoritvah, kot sta bila »Krst pri Savici« ter »Mlada Breda«, so se lotili vseskozi gledljive, razumljive in neposredno realistične predstave, kakršno si je v svoji dramski delavnici zamislil pri nas že uprizarjani Nemec Hochhuth – njegovih »Zdravnic.«

Režiral jih je – po razmeroma dolgem premoru – France Jamnik ter »iztisnil« eno tistih predstav, kakršnih se (radi ali ne) spominjamo, izza zdaj že odmaknjenih časov pred dvajsetimi leti: predstav z realistično zgodbo, z realističnimi liki, z realističnim prizoriščem, brez teatrskih »šifer«, kot jih je kasneje zvrhoma in čez nakopičil prodor avantgardističnega teatra v svojih raznoterih inačicah. Ali se spet vračamo k preizkušenemu gledališkemu realizmu?

Kaže sicer da Hochhuthov premočrno zastavljeni gledališki izraz ni posebej ploden in ne odpira izrazito novih odrskih možnosti, čeprav – vsekakor – omogoča naše (igralsko in gledalsko) aktivno počutje, sproža določeno mero vznemirjene identifikacije ter vzbuja marsikaj tistega, čemur bi lahko rekli – kritično angažirani odnos do stvarnosti.

Žal se Hochhuthova kritika omejuje zgolj na osebe, ki so pripelane na oder: na krog zdravnikov in na njihove »dogodke« v zvezi z uporabljanjem umetne krvne plazme, v katere medicinsko neoporečnost tudi sami niso prepričani, a jim njeno uporabo narekuje nezavrt pridobitništvo, ki zavrača sleherno moralo, sleherno odgovornost in strokovnost pa tudi sleherno človeško in zdravniško etiko. Njihova početja imajo tragične posledice za paciente, kar pa skušajo zdravniki na vse načine zabrisati. Vse njihovo ravnanje je ena sama velika laž.

V tem »zdravniškem dogajanju« je sicer tudi nekaj namigov na obče stanje družbenih razmerij, vendar ostajajo obstranski, kot bi si avtor z vsemi močmi prizadeval, da bi našo pozornost osredotočil zgolj in samo na medicinsko področje, družbeni sistem pa pustimo v nemar. Tako hočeš nočeš podživljamo predvsem pokvarjenost zdravniškega ceha, ne pa tudi pokvarjenosti vseh medčloveških odnosov v obstoječi družbeni skupnosti.

Glavne vloge zdravnic in zdravnikov so – med drugimi – odigrali: Duša Počkajeva kot zdravnica-mati in Marija Benkova kot zdravnica-hči; Janez Albreht kot hčerin bivši mož, prav tako zdravnik – in Boris Kralj kot njen predstojnik in hkrati ljubimec... Zdi pa se, da večini ni uspelo na zadostno prepričljiv način ponazoriti jeguljasto sprenevedave quasiintelektualnosti svojih likov. Videti je, da vodilnim igralcem v ljubljanski Drami primanjkuje tovrstnih igalskih izkušenj – v nasprotju z bolj robato zastavljenimi in naturnimi upodobitvami, kakršnim sta v Hochhuthovi igri v vlogi več kot grotesknih bolničarjev v secirnici »stregla« Polde Bibič in Brane Ivanc... Njune igalske pasaže so bile izvedbeni vrh te predstave.

»Zdravnice« ostajajo nekje na sredi med visokimi slovenskimi gledališkimi dosežki in v hitro pozabo tonečimi »nižinami« zadnjih let. Kot »srednje stemperirani« odrski izdelek bodo svojo glavno funkcijo (kritični pogled na dvomljivo zdravniško etiko) zanesljivo izpolnile – toda nič več kot to.

Viktor Konjar

Neslavna nesloga Slovencev

Razmišljanja ob dveh jubilejnikih

Ko se ob iztekajočem se letu 1981 oziram na svoje objavljene recenzije knjižnih novosti, moram priznati, da se hujdam »največ nase. Zakaj? Odkar sem postal »individu« (najmanjši in nedeljiv del človeške skupnosti), mi v glavi pozvajo stih: »Slovenec sem, tako je mati d'jala, ko me je, dete, pestovala!« Se posebej, kadar pišem. Ko pa objave prebiram, spoznavam, da so mi temelj mojih zapisanih besed zatemnili in načeli, kot razje rja železo, okviri sredstev obveščanja, redaktorji in lektorji ter nikoli in nikjer uničljivi Gutenbergov nezakonski sin – tiskarski škrt. Najbrž sem poglavitni krivec sam, ker nisem »rdeče niti« svojega pisanja vnašal v naslove. Ko pa sem 27. novembra 1981 v Delu prebral poročilo Slavka Frasa z Dunaja in v njem stavka: »... položaj slovenske manjšine (v Avstriji) se v zadnjih letih ni izboljšal, temveč poslabšal...« ter »Avstrijska manjšinska politika je asimilacijska, treba se ji je ustrezno zoperstaviti!« – sem sklenil »rdečo nit« svojih misli vnesti takoj v naslov: **Neslavna nesloga Slovencev.**

Ali ni zgodovina Slovencev od »pomladi narodov« (1848) naprej starosvetni »tepežni dan«, ko se radost kaj rada prevrže v vaški ravs in kavs, s stotero ponavljanji, v tisočero razsežnostih? Tvegano primero je treba vzeti

s ščepcem soli! Praznike – jubileje kaj radi spreminjamo v konflikte z neslutnimi posledicami.

Nočem biti »mačka, ki stopica okrog vrele kaše«, zato pravim: zavoljo podedovane neslavne nesloge spreminjamo praznovanja obletnic bojev za slovensko severno mejo 1918/19 v prerekanja o ekskluzivnih subjektivnih zaslugah, v očitanja o zgodovinskih zamudah itd. tja do obtoževanja protiljudskih dejanj. Skratka: obletnice se vrstijo, a slovensko občestvo ostaja brez jasnine v mislih in z bridkostjo v srcih.

Večno zgovorna dokumenta o tem sta »Časopis za zgodovino in narodopisje« 1979 ter »Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919«, prav tako z letnico 1979.

Ena snov – sto razlag – tisoč posledic!

I.

»Časopis za zgodovino in narodopisje« (odslej ČZN) je za »Izvestij Muzejskega društva za Kranjsko« (1891–1909) druga slovenska zgodovinska revija, vendar mu gre posebno mesto: medtem ko so bila Izvestja izraz končne slovenske prevlade v starem zgodovinskem društvu čisto slovenske (kranjske) de-

žele, je mariborski časopis začelo izdajati leta 1903. ustanovljeno Zgodovinsko društvo za Slovensko Štajersko; to društvo je bilo po programu, kot ga je zastavil dr. Fran Kovačič, izraz znanstvene osamosvojitve Slovencev v nekdani večinski nemški deželi, kjer je bilo nemško tudi deželno zgodovinsko društvo in kjer so nemški meščani že začeli ustanavljati lokalna zgodovinska društva v mestih slovenskega dela (nekdanje avstrijske) dežele. **To društvo je torej nastalo v narodnem boju proti naraščajočemu nemškemu (raznarodovalnemu) pritisku...** in je od vsega začetka izdajalo samo slovenske publikacije, medtem ko je mnogo starejše Muzejsko društvo za Kranjsko (ustanovljeno prvič leta 1839) začelo za nemškimi izdajati tudi slovensko glasilo... Pa še to! Prvi oblikovalci ČZN so načrtovali za naslovno stran (ovitek) reprodukcijo risb grbov vseh slovenskih dežel, vendar je osrednji odbor kaj takega odločno zavrnil, češ »Zgodovinsko društvo v Mariboru je le za Slovensko Štajersko!« **Rdeča nit v vsebini naj bi potemtakem bila: skrb in boj zoper stoletno ogrožanje slovenskih narodnostnih severnih meja!**

V letih 1978–1979 so v Mariboru slavili 75-letnico ustanovitve zgodovinskega društva ter petdeseti letnik ČZN (po številu pre-

dvojnih in povojnih izdaj) – s tudi nekoliko bridkim pristavkom, da je po končani NOB (od 1945 do 1979) izšlo komaj 16 letnikov. Komentar navaja vzroke: dve svetovni vojni, **uredniške krize** in gmotne težave. Podčrtal sem »uredniške krize«, ker tiči v njih (med drugim) – podedovana **neslavna nesloga Slovencev!**

Zavoljo prevelikega števila prispevkov v zborniku ČZN 1979 (dvainštrideset jih je) omenjam samo nekaj tistih, ki so usklajeni z zasnovo vsebine pred tridesetletjem: »Nekatere značilnosti in posebnosti fašistične okupacije ter narodnoosvobodilnega boja in revolucije na Slovenskem Štajerskem« (Tone Ferenc, Milan Zevart), »Germanizacijski procesi na Štajerskem od sredje 19. stoletja do prve svetovne vojne« (Matjaž Klemenčič), »Majarjeva petacija za Zedinjeno Slovenijo 1848« (Vasilij Melik), »Konec avstrijske oblasti v Mariboru« (Lojze Penič), »Maribor 1941–1945« ter spominska oddolžitve – »In memoriam« – Edvardu Kardelju, državniku, mislecu in avtorju v jubilejnom letu 1979 še posebej poudarjenega »Razvoja slovenskega narodnega vprašanja.«

Jaka Šlokan
(Nadaljevanje prihodnjic)

Izdajalci, ljudje brez vesti

»Poglej, na mostu je komunist!«

Tipalke OF v italijanski vojski

Kot vsi Primorci, sem bil tudi jaz upoklican v italijansko vojsko prvi dan leta 1941. Poslali so me v Rim, v drugi polk Granatuzi di Sraderja, od koder so me premestili v XI. bataljon minometalcev 81 nekje blizu Rima. Tam sem se sešel z F. Hervatinom in Žabarjem, Cencičem in Simčičem pa še z nekaj drugimi fanti iz Slovenije in Istre. Ko je Italija napadla Jugoslavijo in smo poslušali radio – Jugoslavijo takrat nisem poznal, niti Ljubljane, se mi je vtisnilo v spomin, da je italijanska vojska potopila v Gradašči podmornico. Zdelo se mi je, da mora biti ta Gradašča velika reka. Kaj kmalu sem spoznal, da ni tako.

Nismo verjeli vesti o predaji jugoslovanske vojske, saj smo mislili, da je zelo dobro oborožena. Devetega aprila 1941 so nas premestili iz Rima. Odšli smo proti Milanu, po treh dneh pa smo se znašli v Logatcu in malo pozneje na Vrhniki, še isti dan pa v Ljubljani.

V fužinskem gradu, kamor so nas nastanili, so takrat stanovali družine Košutnik in Černe, v njem je bil tudi obrat elektrarn za papirnico Vevče. Poslopje so stražili, stražarjem pa so dodelili še tolmače, Slovence. Zraven gradu je bil tudi hlev, kjer sem spoznal Janeza Hribarja, uslužbenca umobolnice, ki se je zanimal prav za vse: kako živimo, kakšen rod vojske smo in ostalo. Nisem ga poznal, zato sem se ga bal.

Pri Rekarju, gostilni, kamor smo zahajali, smo spoznali še več ljudi, Janezu podobnih. Franc Vidregar je mene in Franca Hervatina celo povabil na stanovanje, kjer nama je razložil, kaj je to Osvobodilna fronta. Videli smo tudi prve letake, ki so jih trosili njihovi aktivisti, zastave, ki je visela pri frančiškanih, Slovenskega poročevalca, spoznali smo tudi te ljudi.

Novembra 1941 sem odšel domov na dopust, v Breginjo in s seboj odnesel Slovenskega poročevalca. Vedno globlje se čutil za novo organizacijo, s katero sem dobil prve stike že sedemnajstega junija pri Vidregarju na Fužinah. Dajal sem mu tudi denar, deset lir na mesec, prav tako Hervatin, ki je bil v isti enoti, kot jaz. Po dogovoru z Vidregarjem smo Osvobodilno fronto obveščali o vseh premikih sovražnih vojakov, tudi o izdajstvih, zbirali pa smo tudi orožje. Spoznal sem tudi Metoda Bolto, ki je bil med najbolj portvovalnimi. Nekoliko pozneje sem izvedel, da je

bil Vidregar vojni referent.

Slišal se za prve ženske, ki so se družile z italijan-

ci. Ko sem prišel v pisarno, sem se zdrznil: pri mizi so bili zbrani Habičeva, poročnik Marcello Tezi, podporočnik Visconti, podporočnik Pasquali in nepoznan oficir. Mila je sedela pri Cazzatiju. Vprašali so me, če jo poznam. Da, videl sem jo pri Štajercu, sem odvrnil.

Povedala je, da vem, da so partizani na Pugledu in Molniku, da jih je približno 150 in da se nenehno premikajo tja do Šmarja, Podlipoglava, Sostra in Urha. Da tudi

nosti in da nihče ni smel nikamor, iti, tudi bolničar Semolič ne. Nekako sem vse skupaj sporočil družini Košutnik, ki je stanovala na gradu, kmalu pa še Janezu Hribarju, ki je že nekaj sumil.

Istega dne je drugi polk grenadirjev že odšel proti kraju o katerih je govorila Habičeva, mi pa smo ostali v pripravljenosti do štiriindvajsetega marca do dvanajste ure. Oficirji so nam povedali, da se je začel napad na upornike, slišali smo tudi, da je bilo nekaj streljanja iz tiste smeri.

Naslednji dan smo poizvedovali pri dežurnem oficirju, ki pa ni ničesar vedel, šele oficirji, ki so pozneje prišli v grad, so povedali, da boj še ni končan. Kmalu pa smo izvedeli, da je v vojašnici štirinajst vojakov mrtvih, kar je nekatere močno zmedlo. Preplašeni so bili tudi oficirji. Straže so podvojili, okrepili nočne patrrole, vse se je spremenilo.

Aktivistom sem jaz povedal, čigavo delo je izdaja. Treba jo je bilo dobiti v roke, toda kako, saj je vselej šla ven le v spremstvu Cazzatija ali Brambila. Da bi jo dobili ponoči, ni bilo niti najmanj mogoče. Tega naj bi se lotil jaz, kakorkoli pač.

Naprosil sem Cazzatija, da gremo ven, v gostilno, vendar se je Mila upirala. Potem me je organizacija poslala na dom njene matere. Rekli smo ji, naj vendar gre po svojo hčerko na grad, povedali, kaj se tam dogaja. Mati ni verjela, mislila je, da spi pri prijateljici Tončki. Končno je šla v grad in zahtevala, da gre z njo domov in – po mnogih besedah – naposled dosegla svoje. Mila je odšla za materjo in spremstvom, v katerem sem bil jaz, Hervatin Cazzati, Brambili in Carlpolo Gino, proti domu.

Mila ni bila doma dve uri, ko je prišel domov mlad fant, član VOS in jo zvabil k ograji in ustrelil. Zvečer je prišla na grad mati in povedala, kaj se je zgodilo. Odšli smo nazaj in oficirji so potem imeli nekakšno posvetovanje, saj nikomur ni bilo jasno, kako se je to sploh lahko zgodilo.

Sedmega aprila je bil na Fužinah zvečer tudi

Maks Galetti iz Sostra, pleskar, ki je prinesel partizansko pošto in Slovenskega poročevalca. Ker ni dobil niti Vidregarja niti Bolte, se je odpravil. Slučajno ga je opazila Ivanka, ki je bila pri Štajercu, pri Tončki, kjer so bili tudi Cazzati in Brambila. Rekla je Cazzatiju: Na mostu je pravi komunist. Cazzati in Brambila sta partizanskega kurirja ujele preden je prišel do polovice mostu, vendar je kljub vsemu skušal odvreči pošto. Namero mu je preprečil Brambila.

Skupaj s Cazzatijem, ki je prišel pome, sva odšla v pisarno, kjer so ujetega pravkar pretepali in zasliševali. Ujetnik je hladnokrvno lagal. Stolkli so ga na tla, kjer ga je tepel podporočnik Visconti. Prevedel sem Karlu vprašanje, kje je dobil pošto in da ga bodo ustrelili, če ne bo povedal. Dejal je, da je nedolžen in da ni komunist. Na to je Visconti dejal, naj ga odvedejo pod fužinski most in tam ustrelje. Iz pisarne sem odšel zadnji in ko so ujetnika odvedli po stopnicah, ga je Cazzati še enkrat udaril po glavi, da se je sesedel na stopnicah.

Odbrali so deset vojakov. Ko sem prišel iz gradu, sem opazil Košutnika in mu povedal, kaj se bo zgodilo in da naj gre zraven, če bi morebiti obsojenega spoznal.

Odpeljali so ga na travnik pod mostom, vendar je Karl šel naprej. Hodil je še potem, ko je že odjeknila salva. Padel je šele, ko ga je ustrelil Cazzati. Naložili so ga na voz, odpeljali na grad in obvestili mater. Na grad je prišel tudi župnik iz Polja. Ne vem, ali so ga odpeljali v Polje ali v Sostro.

V knjigi o Urhu ni točno zapisano, kako so Karla ujeli, pa tudi ne, da je bila Habičeva v bližini, v gruči vojakov. Tudi ni res, da bi Habičeva dobila nagrado, ker tega ni bila kriva ona, pač pa Ivanka Hribar, ki je na veliko nočni ponedeljek 1942 dobila za to svoje gnusno izdajstvo pošteno plačilo.

Prve dni aprila se je znova zgodilo izdajstvo. Tokrat so bili izdani partizani na Molniku-Pugled. Vedel sem to in sem obvestil Janeza Hribarja, da Italijani pripravljajo veliko akcijo. Šli smo tudi mi, naš enainvajseti ba-

taljon, o čemer sem obvestil Košutnika, preden smo odšli iz gradu in mu dejal, da gremo v Šmarje-Sap.

Ko smo prišli v Šmarje-Sap, v barake, kjer so bili že vojaki drugih rodov ali kraljeva vojska, sva s Hervatinom odšla v gostilno pri mesariji. Lepo dekle ni bilo posebej prijazno z nami, čudno nas je pogledovala. Vprašala nas je, kam gremo, odgovorili smo, da nad partizane. Odšla je k mizi, kjer je sedelo več moških. Povedala jim je, da smo Slovenci, eden izmed njih je prišel k nam. Dekle nam je pozneje povedala, da so na naši strani, mi pa smo jim dali en izvod Slovenskega poročevalca.

Naslednji dan smo okoli šeste ure zjutraj prišli na Repče. Za vasjo smo pustili mule in dvanajst minometalcev 81. Naenkrat smo slišali strel v hribu, ob sedmih pa dobili ukaz, naj obstreljujemo hrib. Iz slehernega minometalca smo izstrelili pet nabojev, ki so odšli preko hriba v Sostro, kjer so pobili sedem črnih srajc. To je bilo vse.

Pozneje sem bil še večkrat v tej gostilni povprašal po tistih ljudeh. Bil bi zelo vesel, če bi se kdo oglasil.

Pozneje so izdali tudi Bolto in Vidregarja, desetega avgusta pa še mene. Devetnajstega novembra so me odvezli pred vojno sodišče v Ljubljano. Ista usoda je doletela tudi Horvatina in vso bolnico za duševne bolezni z dr. Kanonijem vred. Izdal nas je Karlo Hace, uslužbenec bolnice, s katerim so me soočili trinajstega decembra.

Imeli smo srečo: pazniki na sodišču so nam pomagali, da smo ušli, Kralju, Gregorcu in Pajenku se moramo zahvaliti za življenje.

Ko sem prišel iz zapora, sem stanoval pri sedanji ženi, a me je kaj hitro začela iskati črna roka. Sovaščan, ki je bil takrat pri civilni policiji, rojak iz Breginje Anton Tamkli, mi je pomagal, da sem odšel iz Ljubljane na Primorsko in od tam v partizane.

Franc Školc

Franc Školc, slikan pred aretacijo oktobra 1942 v bataljonu speciale aquilla.

skimi vojaki in ki so kaj kmalu prišle ob svoje lase zaradi sodelovanja z okupatorjem. Pri Štajercu na Fužinah je stanovala lepa Tončka, Pinova ljubezen. Bile pa so še druge, Ivanka, na primer in Mila, ki so poznale precej italijanskih vojakov. Tjakaj so zahajali narednik Zanuzzi, podnarednik Cazzati in kaprol Brambila, stalni gostje v tem podstrešnem stanovanju. Ženske se niso zadovoljile le z ljubeznijo, privoščile so si tudi izdajstvo.

Triindvajsetega marca 1942 se je v spremstvu podnarednika Cazzatija privlekla na grad Fužine Mila.

Cazzati me je poklical, češ da potrebujejo tolma-

vem, je dejala, da je štab na Pugledu, kjer je njen nekdanji fant. Bila je pri njem, menda, je še rekla, so zelo dobro oboroženi, vsak deseti ima mitraljez, nihče ni brez orožja. Povedala je za skrivališče orožja, za stražarska mesta, uniforme, celo, da je njihov komandant bolj majhne rasti.

Kar je Mila povedala, je major s svinčnikom zasledoval na specialki. Vprašal jo je, kje je najbližja pot do Pugleda. Povedala je, potem jo je Cazzati odpeljal.

Zavedal sem se obljube, ki sem jo dal Vidregarju in Janezu Hribarju, da jih bom o vsem obveščal. Narobe je bilo le to, da smo bili v pripravlje-

»Pojdite vendar, mar vas ni slovenska mati rodila!«

Dom pod Kuželjsko steno je bil prava trdnjava bratstva in enotnosti

Bilo je kot da misli sonce za večno obviseti nad dolino Kolpe. Sneg, nekako dvajset do trideset centimetrov ga je nasulo, se je lesketal, da je ščemelo v oči. Vas in Fara, vasi, oddaljeni za slab streljaj, sta se kopali v prešerni svetlobi pod Kuželjsko steno, sramežljivo se stiskajoč pod Kobiljakom, Dragomerjem in Hajdovimi stenami, daleč vzadaj so se v modrino

jih, ki so se kot piščeta brez matere razleteli po vsej Sloveniji pa po pre mnogih izseljencih, ki so se podali na težko pot v tujino. Danes so Kostelčani v večini gozdni delavci, precej jih je odšlo v mesto. Do pred desetimi leti dolina ni premogla enega samega delovnega mesta.

»Naj se sliši ne vem kako bogokletno, toda v šoli smo drobljance načrtno usmerja-

da kočevska občina ne kaže posebnega zanimanja za želje in namene Kostelcem. Zavest, da postaja hrana vse pomembnejša, a se jih očitno še ni dotaknila.

Dejal je ondan Skenderjev Jože, ki živi v Ljubljani, da bi se takoj vrnil domov in se oprijel česar koli, četudi ovac, le če bi mu pomagali. Seveda bi primaknil svoj delež.

Volf se jezi nad togo in nerazumevajočo politiko kočevskih občinskih mož.

Zdaj sva spet tik ob Kolpi, z roko bi lahko prijel Kuželjske stene, tako blizu sva, se zazdi. Sonce dobrohotno visi nad sotesko, v kateri živi Marija Glad.

Ljudje ob meji

Nenarejena prisrčnost naju pozdravi, ko vstopiva v hišo, ko se vendarle rešiva drsalnice. Mati Marija in hčer-

Najstarejša, Marija, in sosed, sta nesli fantom hrano v gozd pod Kobiljakom. Kristinka je pasla krave zgoraj nad hišo in veselo prepevala

Gladova mati Marija: »Tudi hčerki so mi vzeli partizani!«

pesem Avanti popolo, bandiera rosa: Na Kuželju je bila italijanska postojanka.

Prišlo je samo po sebi. Pri Gladovih so fantje poiskali zvezo s hrvatskimi partizani in obratno, vsak je bil dobrodošel. Spodaj, ob Kolpi, se je v varnem, skritem zavetju, zibal partizanski čoln. Smer Gladolka-Grbajel na hrvatski strani. Nikoličkrat so se vozili ponoči. Abramović Josip-Kapa, Živko Bukovec, koliko njih, spomin je preren, izmučen, da bi ostale vsa ta leta. Tistikrat, ko so fantje napadli Brod na Kolpi in je tako nastalo prvo osvobodeno ozemlje na Slovenskem, kot zatrjuje mati Marija, se je toč čisto ustavljal Franc Avbelj-Lojko. Za prehod čez Kolpo razen Marije in hčere nihče ni vedel.

Aprila 1942 je Marija ponudila gostoljublje delegaciji slovenskih partizanov, ki so iskali vezo s hrvatskimi borci.

»In tako je naneslo, je pripovedovala mati in trpko jokala, umolknilo smo in se potopili v težak mir, da je pđšla tudi Marija. Orali smo, maj je bil in ko smo se vrnili, Marije ni bilo več. Pustila je pismo.«

Junaško dekle

Tolikokrat je uboga mati prebrala Marijine vrstice, da ga zna na pamet.

Marija je napisala: »Draga moja mama! Ne jokajte za mano. Grem se boriti za Vas, za svobodo, ker svoboda ne bo prišla na krožniku. Popadali bodo fantje pa tudi dekleta.«

Pismo so dobili Italijani, Marije ne. Odšla je čez Kuželj, bila je celo tako skrbna, da je mimogredé priskrbela še pastirčka domačim. Postala je intendant Notranjskega odreda in ko je nekoč z nekim borcem odšla po hrano, so jo obkolili Italijani. Fant se je rešil, Marija pa je obupno streljala, se borila do konca in - ostala brez naboja. Se pred žalostnim koncem je ubila italijanskega oficirja. To je Italijane tako razjarilo, da so jo zverinsko

Partizanske domačije

7

tolkli in naposled 15. avgusta 1942 ustrelili.

Kaj se je dogajalo, je kmalu izvedela Veronika, ki je ta čas že aktivno sodelovala s partizani. Po vojni so Marijo prekopal in Veronika ji je na žalni trak napisala: »Sledila bom tvojo pot!«

Mati Marija ni še naprej ničesar vpraševala, ljudje so prihajali, odhajali, v vrečkah nad ognjiščem se je sušil prepečenec za partizane. Nekeč je tik njega sedel italijanski oficir...

Po Marijini poti je odšla tudi Vera. Bila je rajonska sekretarka mladine, trinštiridesetega leta so jo celo poslali v Drvar na mladinski kongres kot zastopnico mladih Banjaločanov.

Nemške ofenzive so se zagrizle v ljudi, osvobodeno ozemlje jih je dvignilo in vzradostilo, »kaj smo tistikrat čutili, se ne da povedati,« pravi mati Marija. Vse povsod okoli hiše je bilo kaj skritega, cigarete, arhivi NOO, nenehno so se naokoli smukali partizanski kurirji. Vera je nosila letake čez most na Hrvatsko, zvečer so za to že vedeli Italijani. Nekdo je izdajal, bila je žena, dekle iz sosednje vasi na Hrvatskem. Ni še dolgo tega, ko je prišla iz Nemčije na obisk...

Mater Marijo so vlačili na zasliševanje v italijansko postojanko na Kuželju. Zastonj, Marija ni vedela ničesar. Še naprej je skupaj s hčerko nosila pošto slovenskim in hrvatskim partizanom. Dom pod Kuželjsko steno je bil prava trdnjava bratstva in enotnosti. Nuja je rodila iznajdljivost: brat Jože Špolar iz Lazov je imel vola, tudi Gladovi so imeli vola in tako je enkrat eden pripeljal vola k drugemu, drugič drug, češ, da je delo tako težko, da bi ga ena sama žival ne zmogla. Z voliči je šla seveda tudi partizanska pošta.

Pred Kristino ni nihče ničesar skrival

Zaupali so si, to je bilo edino jamstvo, da bodo prestali. Tudi Marijina tašča je vedela vse.

»Če jih (partizanov) ni bilo

je bil učitelj, v Kuželju, učil je Kristino. Dobila sem sporočilo za Lokovška, naj gre v partizane, ker so šle vse veze med našimi in hrvatskimi preko nas in Slavskega laza ter Žage. Domislila sem se zvižaje in odšla k njemu. Koliko jih je bilo, ki sem jim rekla: Slišite fantje, pojdite vendar, mar vas ni slovenska mati rodila?

Mati Jakoba Cetinskega je prišla nekoč k meni in rekla: Slišiš, Mica, daj pogovori našega, da bo šel v gozd. Ti to znaš, tebe bo poslušal. Jakob je prišel k nam, spekla sem mu hleb kruha, skuhala kračo in mu rekla preprosto:

Kristina: »Bili smo skoz in skoz partizanska družina!«

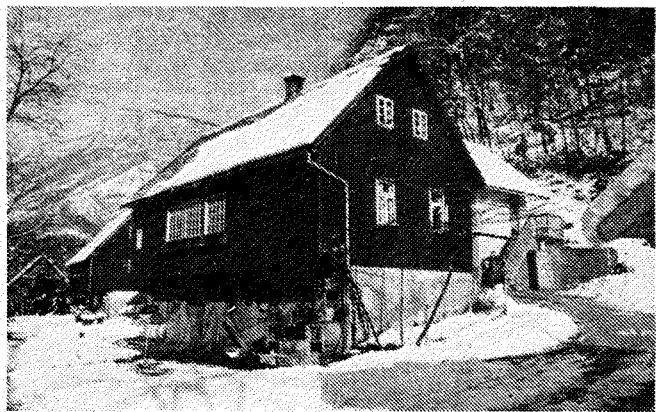
Zdaj pojdi, bog s teboj!

Vsa štiri leta je dobra Gladova mati preživela s partizani, v dobrem in slabem, na osvobodjenem ozemlju, med italijanskimi in nemškimi ofenzivami. Dala jim je vse, tudi hčerke...

Smeh se nabira materi okoli ust in se seli na Kristinkino lice. Kristinka pravi:

»Mama ima prav, tudi hčerki so jim vzeli partizani. Obedve, jaz in Veronika, sva se poročili s partizani. Eden prvih partizanov Kostelskega in Kočevskega, Jože Kodelič, ki živi z ženo Veroniko v Slovenski Bistrici, je spoznal soprogo pri Gladovih. Tudi moj mož je bil pri partizanih. Tako smo skoz in skoz partizanska družina!«

Ni malo manjkalo, se pošali mati Marija, pa bi še tašča odšla.

Gladova domačija

neba zarisovali obrisi Gote-niškega Sneznika, nad Kuželjskimi stenami pa je silila v nebes Stružnica s partizanskimi bolnišnicami.

Iskal sem učitelja Volfa, za Franca ga kličejo. Če hočeš kaj izvedeti, pojdi v Vas in najdi Volfa, mi je Priporočil Jože Boldan, legendarni Silni, nekdanji komandant Sercejeve brigade, v Kočevju.

Volf kot da se je vdrl v zemljo. Toda ko sem po neskončnem tavanju po vasi naposled za šalo zagledal možakarja v uniformi zelene bratovščine, ki me je zveda-

Marija Glad

vo premerjal od nog do glave, sem vedel, da je to učitelj Volf.

Nič preveč se ni obotavljal za pogovor vneti učitelj Volf, ko sem povedal, kaj me je pripeljalo v prijazno dolinico Kolpe. Marijo Glad bova obiskala, je z gotovostjo povedal, ko sva se vzpenjala po škripajočih stopnicah skromne šole v Fari, kamor sva skočila pred odhodom. Da jim ni uspelo dobiti nove šole, je pripomnil ob sitnem škripanju. Da so zamudili priložnost.

Vozilo ni hotelo ubogati, pogoje je narekovala ledena cesta, ko sva se peljala ob Kolpi, najprej po hrvatski strani in potem spet po slovenski strani. Precej naseljena dolinica spada pod krajevno skupnost Kostel. Nekdaj je bila znana po krošnjar-

li za življenje izven naših hribov, je med drsajočim poskakovanjem avtomobila dejal učitelj Volf, ker jim doma nismo imeli kaj ponuditi!«

In vendar bi lahko bilo drugače

Petdesetim Kostelčanom je nedolgo tega pripomogel do zaposlitve Itasov obrat v Pirčah, dobili so TV pretvornik, skoz vas teče sodobna cesta Kočevje-Brod na Kolpi-Delnice, okno v svet. Vse pomembnejše vasi so povezane z asfaltiranimi cestami. Gradijo vodovod Dalač-Nova sela-Banjaloča-Briga-Kostel, ki je že dokončan, le prevzeti ga je še treba. In vendar, pravi Volf, je vse to petnajst let prepozno, odse-ljevanje je bilo tako močno, da danes ni več ljudi, na katerih bi se lahko gradili, s katerimi bi lahko uresničevali svoje vizije.

Volf zna govoriti z zanosom, človek ima občutek, da ima v sosesčini vnetega partizanskega aktivista.

»Kljub vsemu, pravi, še nismo vrgli puške v koruzo. V Potoku je obrat za pridelavo in predelavo zdravilnih zelišč. Z njimi je naša zemlja bogata, zdi se, da je v tem prihodnost, marsikatero kmetijo bi lahko rešili.«

In ne samo to, tudi v kmetijstvu so možnosti. V kočevski občini je osemindvajset tisoč hektarov neobdelane zemlje. Mladi, kolikor jih je še, si žele nažaj, videti pa je,

Veronika

Šolski upravitelj Franc Volf se spozna na vse, kar leze in gre v kostelskem hribovju

ka Kristina ne vesta, kaj bi znosili na mizo, trudita se, človek naenkrat postane domač v tej toplini preprostih, dobrih ljudi, ki jim je nemila usoda čestokrat trdno zavezala roke, toda nikoli dovolj, da se ne bi izvlekli.

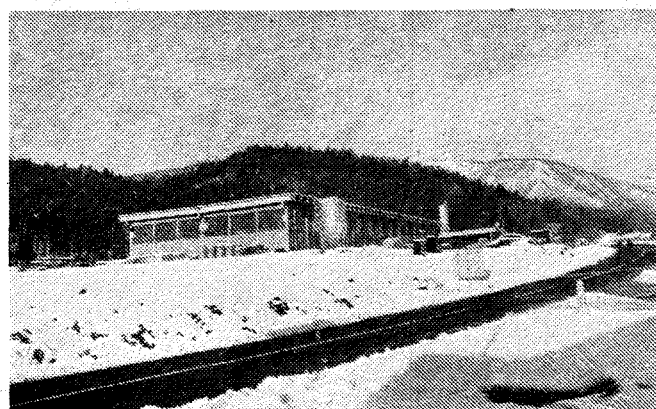
Otroški jok je bil slovo od starega Glada, Micinega moža, ki se je 1927. leta odpravil na tuje v Argentino. Očetu za hlače sta se navešali takrat petletna Marija in štiriletna Veronika, Kristine ni videl nikoli, rodila se je, ko je že odšel. Dve leti so še prihajala pisma, kakšen denar, potem je vse utihnilo.

Ko je nekoliko odrastla, je Marija odšla v svet služiti. Primerilo se je, da je izvedela, da je oče umrl v Buenos Airesu. Upi so bili dokočno pokopani. Ko se je začela vojna, se je najstarejša vrnila, z materjo sta si potožili o težkem življenju.

Ni bila Marija dolgo doma, ko so se pri Gladovih pojavili prvi partizani. Okoli 10. marca 1942 so prišli, dva Lisca in Rauhov Lojz in še dva Štajerca.

Materi Meriji vse to ni bilo neznano, obvestili so jo in nič ni vpraševala. Bilo je nekako tako, kot da bi človek dejal, Marija pojdi na senožet in jo pokosi.

Tašča, očetova mati, je pomembno dejala: Mica, možje so v gozdovih.

Obrat Itasa v Pirčah

dva, tri dni, je smeje pripovedovala mati Marija, so mati brž rekli: Mica, kaj si storila partizanom, da jih ni?

Jaz sem Jana Lokovška spravila k partizanom, tukaj

»Kolikokrat so mati rekli, če bi bila mlajša, bi tudi jaz odšla v planine!«

Bleščave zimskega sonca ni bilo več.

Milenko Strašek

Odmevi na »Partizanske domačije«

Mater so zbili v sneg

Morda smo malo pozabili nanje, na te skromne domačije

Niti deset domačij nismo uspeli obiskati in vendar ste nas zasuli s pismi, s predlogi, kam naj se obrnemo, koga bi večljalo obiskati, komu se je zgodila krivica, da doslej

nesebično žrtvovala za osvoboditev domovine, velikokrat tudi svoje ljudi, napisali nekaj več besed. Ne omejite se zgolj na zgodovinska dogajanja, posezite tudi v današ-

ci do Sv. Florjana. Božo nam je pripovedoval, da bo spomladi 1942 splošna vstaja slovenskega naroda. Vinko in Božo sta tudi organizirala neke vojne odbore za vstajo, vendar

z njim, pri čertek po pustu 1942. Vinko je potem »po malem« vseskozi sodeloval z NOB, dokler ni odšel v Tomšičevo brigado in je bil kurir do osvoboditve. Pozneje so bile pri njem stalni gostje brigade Štirinajste divizije pa tudi Koroška četa.

»Če dobro premislim, zaključuje pismo Ivan Goličnik, ni bilo na pretek mož, ki bi se z golimi

mačij nas je opozorila Angela Jarnovič, bolničarka nekdanje partizanske bolnišnice Jesen na Pohorju.

»Zelega bi vas opozoriti na Mušičevo domačijo na Pohorju, pod Tremi kralji. Na njej je bila javka za bolnišnice pod Roglo »Košuta«, katerih oddelek je bila pozneje tudi bolnišnica Jesen. To je pomagal graditi tudi

Šumnikom in Urbaničevga Jake na Lehnu pri Ribnici na Pohorju.

Ne bi bilo napak, se je oglašil nekdo, če bi obiskali partizansko mamico Franjo Pajnič iz Hriba-Loški potok in Ivanko Šega iz Matevljaka-Loški potok, Gusti Podlipce iz Ljubljane pa sporoča, da bi vsekakor bilo prav, če bi se napotili v vas Lipa nad Frankolovim, kjer je

Najdeš jih v najskritejšem kotičku slovenske domovine:

o njem ni bila zapisana niti beseda. Dokazali ste, da pozorno zasledujete naše zapise o partizanskih domačijah in hvaležni smo vam – in seveda tudi za predloge. Seveda se ob vsem tem zastavlja vprašanje, ali bomo uspeli ustreči vsem: pisma prihajajo na uredništvo takorekoč vsak dan in bržkone bomo morali koga razočarati.

Odločili smo se torej, da občasno objavimo kratko vsebino nekaterih pisem in se vam po tudi ljudem, ki so tako nesebično stali ob strani, nevidni takorekoč in skromni, osvobodilnemu boju, oddolžimo s kratkimi vrsticami, s čimer pa seveda še ni rečeno, da jih kdaj ne bi tudi obiskali.

Pisma prihajajo iz vse Slovenije in prav zato bi želeli, če bi kdaj poizkusili tudi sami prijeti pero v roke in o družini ali domačiji, ki je, kar je imela,

nji čas, v probleme, s katerimi se morajo ubadati ti ljudje ali njihova neposredna sredina, njihova vas, krajevna skupnost, okolje pač, v katerem žive.

Ivan Goličnik iz Črne na Koroškem nam je pisal o svojem deset let starejšem bratu VINKU GOLICNIKU, Gabru po domače iz Lepe njive pri Mozirju, za katerega trdi, da je bil predvsem korajžen kmet.

Takole piše:

»Po napadu na Šoštanj 1941. leta so partizani večerjali pri nas doma pa pri sosedu Urbanu, z njimi je bil tudi Božo Mravljak, ki je pozneje še večkrat prišel. Ko so ga napadli pri Kolovratu, je prišel ves obtolčen in na pol oblečen. Vinko ga je oblekel, žena Fanika, Božova sošolka, pa ga je prevezala, jaz pa sem moral na stražo, zjutraj pa sem spremljal Boža po bližnji-

iz tega ni bilo nič, ker Boža od decembra 1941 ni bilo več k nam.

24. januarja 1941 je našo in Urbančovo kmetijo obkolil vod policije (izdal je Divjak). Izdajalec se je pred tem pri nas nekoliko najedel, pozneje pa je postal prodana duša. Naša mama tega ni vedela, mislila je, da so ga spotoma kje ujeli in mu je rekla, čisto tiho. Siromak, ali so te dobili? To je slišal tudi policist Permanšek in je mater zbil v sneg in jo brcal ter zmerjal za komunistično svinjo. Vinko se je pogнал na Permanška in ga s klofuto zbil na tla. Vinka se potem do nezvesti pretepli in zlivali cele škafe vode, da so ga lahko znova tolkli.«

Kot piše Ivan Goličnik, so potem morali v celjski Stari pisker, gestapovsko mučilnico: Janez Urbanc, Vinko in mati Frančiška, od koder so prišli, skupaj

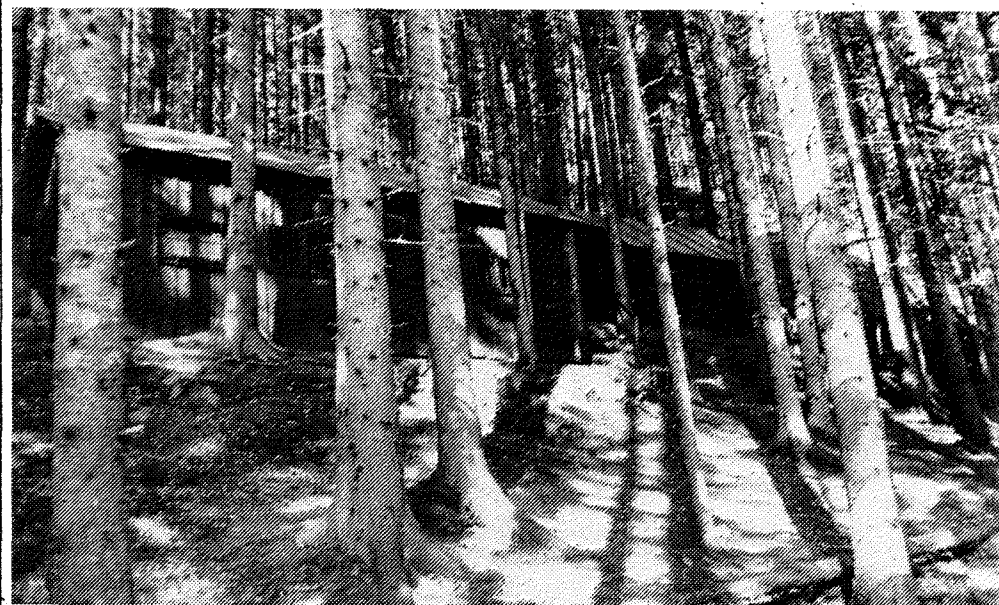
... pod Raduho

rokami, s pestmi spravili nad sovražnika, da bi ubranili mater.«

Iz Brestanice se je oglašil Miško Žmavc, ki ga kozjanski partizani dobro poznajo.

kmet Mušič. Njegova žena Olga je bila glavna obveščevalka za našo bolnišnico, hiša sama pa naravni del te ustanove, skladišče prepotrebne hrane. Kmetija je bila – in

več partizanskih domačij. Kozjanci nas opozarjajo na znano partizansko družino Andrejkovih v Lesičnem in na partizansko mater Marijo Belina na Gubnem.

v njih bližini so skrite partizanske bolnice (Jesen na Pohorju)

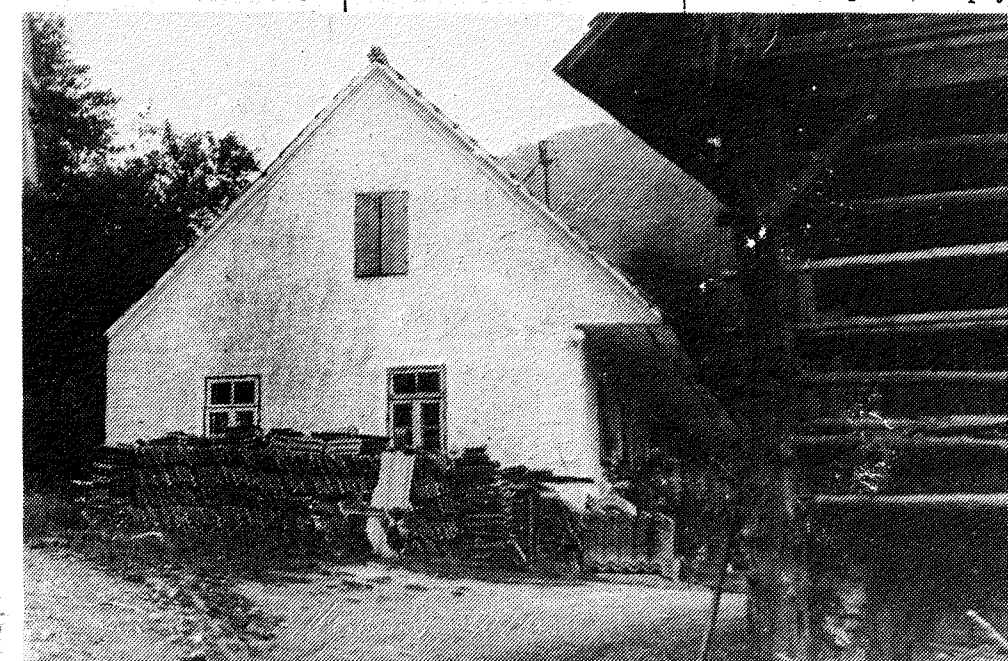
»Morda bi šli enkrat še na Ložce na Bohorju, vabi v svojem pismu, do nekdanjega aktivista Lojzeta Zupanca-Tineta. Pri njem se je zadrževal tudi Sergej Kraigher. Lahko bi vam povedal, kako so ob njegovi hiši postrelili partizane, kako so od tamkaj spravljali ranjene v zasilno bolnišnico v Travnem laz na Bohorju, kako je našel ranjenega ameriškega pilota, povedal bi vam o okrajnem bunkerju in še veliko zanimivosti.«

Na več partizanskih do-

je še – velika, vendar se je kmet Mušič po številnih nerazumevanjih, razočaranjih in večnem garanju strl, kmetija ni napredovala kot bi lahko, če bi mu pomagali kot je zaslužil. Mi, nekdanji partizani, smo mu hoteli pomagati, a smo žal povsod naleteli na gluha ušesa. Posrečilo se nam je, da je vsaj žena dobila priznavalnino...«

V pismu so naslovi še drugih partizanskih domačij na Pohorju: Verdeljakove na Tinju, Dragonarjeve na Planini pod

Dela torej več kot dovolj in hvala za pisma. Naredili bomo, kar bo v naših močeh, pri čemer bi vas radi opozorili na nekaj: predvsem bi radi pisali o domačijah, o katerih je bilo dosedaj malo ali nič napisanega. Čas teče in mnogo bo za vedno odšlo z ljudmi v pozabo. Ne bi bilo prav, če se ne bi oddolžili tistim povsem anonimnim, a srčno dobrim ljudem, ki se nikoli niso znali siliti v ospredje, a so natanko vedeli, kaj jim je storiti, ko je bil čas za to.

... na Kozjanskem

Decembrska vstaja na Gorenjskem v luči nacističnih načrtov

Zimska vstaja na Gorenjskem, ki se je začela sredi decembra 1941 kot rezultat prejšnjih političnih in vojaških priprav, je bila v tem času prav gotovo najpomembnejši revolucionarni dogodek in dogajanje na Slovenskem. Veliko je bilo že napisanega o njej, veliko že raziskanega, toda še vedno bo v zvezi s tem treba raziskati še marsikaj.

Preveč prostora bi zahtevalo, če bi jo hoteli opisati že samo v grobih potezah, koliko pa šele, če bi se tega lotili obširneje. Ker je bila tudi ta, zimska vstaja – če rečemo vstaja, je bila tudi množična – tako kot poletna, v veliki meri ob vsej organiziranosti tudi odsev okupatorjevega nasilja, kamor je sodilo tudi izganjanje Gorenjcev in Slovencev sploh, bomo ob tej priložnosti zimsko uporniško vrenje vsaj delno skušali opisati v luči nasilniških ponemčevalnih načrtov.

Cilj – germanizacija in pripojitev rajhu

Cilj nacističnih načrtov v Sloveniji je bil predvsem germanizacija in pripojitev k Velikemu rajhu. Tega okupatorska oblast kljub demagogiji niti ni prikrivala, saj je že od prvega dne okupacije vsestransko delovala v tej smeri. Ob vsem tem pa germanizatorskim demagogom in nasilnikom ni bilo prav nič nerodno govoriti o tem, da so naše kraje le osvobodili in da zdaj dokončno vpečujejo edino mogočo in zmogovito »novi red«.

Hitler sam je že aprila 1941 svojima gauleiterjema Uiberreitherju in Kutscheri jasno naročil »naj to deželo spet napravita nemško«. V zvezi s tem je bilo množično izganjanje ljudi z Gorenjske in Štajerske eden največjih zločinov, pravi genocid. Največ prebivalcev so kmalu izselili iz dvajsetkilometrskega pasu, ki je mejil na Ljubljansko pokrajino. To je bilo Posavje in Oboteltje.

Ceravno je okupator nameraval nasilno ponemčiti te pokrajine v najkrajšem času, je vodstvo osvobodilnega gibanja imelo dosti težav s prepričevanjem in pripravo ljudi na oborožen odpor. Slo ni za nič manj, kot za obstoj slovenskega ljudstva, ki mu je nacizem pripravil uničenje. Na Gorenjskem je tedaj živelo približno 181.000 ljudi. Nemci so samo z Gorenjske in Štajerske namerali izgnati veliko število Slovencev: 220.000–260.000. To so poleti 1941 tudi začeli. Odvažali so jih v razne kraje: na Hrvaško, v Srbijo, v Slezijo.

Te zločine so okupatorske nemške oblasti hotele zaviti celo v nekakšen red, v nekakšno pravno in politično nujnost. O tem nam npr. govori razglas štajerskega gauleiterja Uiberreitherja z dne 20. oktobra 1941, ko pravi: »Iz državnopolitičnih razlogov moramo izvesti preselitev iz spodaj navedenega obmejnega pasu.

Ta pas obsega naslednja področja in občine... Potem našteje občine iz okrožij Brežice in Trbovlje.

Odgovor vodstva Osvobodilne fronte slovenskega ljudstva je sledil takoj. Že

dotlej je začeta vstaja preprečevala in onemogočala gladko izvajanje nemških okupatorskih načrtov, zdaj jih je poskušala še bolj.

1. novembra je osvobodilna fronta v »Slovenskem poročevalcu« št. 23 pozivala: **SLOVENC!**

Zločini naših zatiralcev dosega svojo višek. Nemški okupatorji so sklenili sistematično uničiti slovenski življenj na Štajerskem in Gorenjskem, žene in otroke preseliti na Poljsko in v Slezijo, može in fante mobilizirati ter jih poslati na fronto.

Nemška policija iz Bistrice med eno izmed akcij proti partizanom

Italijanski okupatorji požigajo slovenske vasi.

Slovenci! Edina rešitev pred preseljevanjem in pred terorjem poživiljenih zatiralcev je

oborožen odpor

SLOVENC! Kjerkoli nas hočejo preseliti, kjerkoli izvajajo proti nam represalije, povsod se jim postavimo v bran!

Ne bodimo malodušni! S svojim pogumnim odporom smo Slovenci doslej dokazali, da smo uspešne borbe sposobni. Osvobodilna fronta slovenskega naroda po mobilizirala svoje sile, da pomaga povsod, kjer bo potrebna in kjer bo odpor. **PARTIZANI!**

Vaša hrabra borba na Gorenjskem in na Štajerskem je doslej preprečila nemške načrte, uničiti slovensko prebivalstvo...

★

Tem pozivom so sledila tudi dejanja. Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet in politično vodstvo upora na Slovenskem sta izdelala načrt partizanskih akcij, ki naj bi preprečevale izpeljavo nemških načrtov. Sledil je pohod 1. štajerskega bataljona proti ogroženemu zasavskemu območju, nato poskus napada na Bučko ter zbiranje in delovanje partizanskih čet v ostalih predelih Slovenije, ki naj bi se jim pridružili uporniki iz vrst izgnancev.

Partizanski načrti v Posavju in Oboteltju ter v Ljubljanski pokrajini niso mogli biti izvedeni tako, kakor je bilo zamišljeno, zato pa je bilo tedaj več uspehov na Gorenjskem. Tu se je v decembru razplamtela široko razvejana zimska vstaja. O tem si bomo ogledali nekatera dejstva pogloblje.

Aretacije in izseljevanje

Številne aretacije, ki so jih ob koncu novembra 1941 po

vsej Gorenjski začeli izvajati Nemci, so najbolj prizadele kranjsko, a tudi jeseniško okrožje, kamor je sodilo tudi škofjeloško območje. Gestapu je med drugimi uspelo aretirati tudi nekaj članov okrožnega partijskega komiteja ter vrsto drugih aktivistov.

Prav tako so izselitve številnih družin in še bolj streljanje talcev v Begunjah vse bolj dvigale narodno ogorčenje. Nemci pa so zdaj vneto začeli širiti demagoško propagando, da ne bodo več

Sestanek »Gorenjskega štaba«

Zdaj si v luči naštetih dejstev oglejmo čas, kraj in ljudi, ki so bili navzoči na tem sestanku. Ceravno je do sklepa o okrepljenem zimskem uporu prišlo pred tem, je opis tega pomemben iz več razlogov.

Prvič: v sklopu s temi dejstvi je treba poudariti, da je bila vstaja povsod organizirana, da je bila plod dolgotrajnega in trdega dela številnih aktivistov in partizanov; drugič: zaradi dosedanje zmešnjave glede datuma tega sestanka in mnenja nekaterih, da je bilo šele tedaj sklenjeno širjenje zimskega upora;

tretjič: zaradi ugotovitve prisotnosti ali neprisotnosti nekaterih organizatorjev te vstaje, in

četrtič: zaradi pojasnitve kdo, kdaj in kam so odšli posamezni voditelji in organizatorji upora s tega sestanka.

Potek te vstaje je namreč v tesni zvezi z bojem v Dražgošah, ki je bil ob koncu zimske vstaje poglobilni dogodek.

Najprej vprašanje datuma in kraja.

Najpogostejše je navedeno, da je bil ta sestanek v začetku decembra oz. 5. ali celo 8. decembra 1941 pri Tomažinu

ostalih organizatorjev 4. decembra 1941 pri Maksu Kalanu v Hotovljah pripravil s komunisti sestanek s podobno vsebino.

To potrjuje še dejstvo, da sta med drugimi prek Jelovice v bohinjsko-jesenjski kot z nalogo mobilizacije odšla tudi Polde Stražišar in Stane Bokal, ki sta tudi sodelovala na omenjenem sestanku. Franc Konobelj in Ivan Vovk, ki sta z Bokalovo skupino odšla čez Jelovico proti Pokljuki, navajata celo 1. ali 2. december (ali še prej) kot datum odhoda. Da je bil Stane Bokal prisoten, pa potrjuje še Zdravko Tomažin-Kocjanov, doma v hiši, kjer so imeli sestanek. Zdravkova naloga je tedaj bila, da skrbi za varnost navzočih v hiši. Zaradi potoke in vsebine tega sestanka, so udeleženci, ki niso bili člani pokrajinskega vodstva, imeli občutek, da je bilo šele tedaj sklenjeno o mobilizaciji in vstaji, kar je glede na okoliščine razumljivo. Ta sestanek pa je bil posvečen konkretnim dogovorom o začetkih in izpeljavi načrtov vstaje.

Ne moremo sicer naštetih vseh, ki so prisostvovali temu sestanku, vendar pa zdaj skoraj vse. Poleg Staneta Zagarja, ki je razgovore vodil, so bili tedaj pri Kocjanu prisotni še Lojze Kebe, Jože Gregorčič, Stane Bokal, Polde Stražišar, Stane Bečan,

krajev, kjer se je potem vstaja najbolj razplamtela. To se je v najširšem obsegu zgodilo v Poljanski dolini, od koder je bil Maks Krmelj, dalje v blejsko-bohinjskem kotu, kamor je šel Stane Bokal in kjer sta ga čakala Stane Zagar ml. in Tomaž Godec, v zgornjesavsko-jesenjskem območju, od koder je bil Polde Stražišar (čakala sta ga okrožna funkcionarja Viktor Kežar in Karel Preželj), v Škofji Loki in nazadnje v Selški dolini, kjer je deloval Ivan Tomažin ml. Pod Kravcem, kamor naj bi odšel Stane Bečan, pa naj bi skušali ustanoviti novo partizansko enoto.

Kraj sestanka

Zakaj je bil ta zaupni posvet prav v Bukovščici in prav pri Tomažinu-Kocjanu?

Bukovščica leži v južnem podnožju Mohorja, torej blizu kraja, kjer je tedaj taboril Cankarjev bataljon. Tja so se že nekaj mesecev pred tem stekale partizanske poti in hiša je bila kljub številnim otrokom povsem zanesljiva. Lahko so tudi poskrbeli za dobro poizvedovanje in obveščanje, za kar je imel zlasti posluš tedaj že partizan Ivan Tomažin ml., najstarejši izmed Kocjanovih otrok.

Poleg tega je bil h Kocjanu zaradi ustrezne lege priročen tudi dostop. Tako iz Škofje Loke, kakor tudi iz Kranja ter obeh dolin: Selške in Poljanske. Od tistega sestanka naprej, kakor se dobro spominjata Kocjanova mama (umrla 1976) in Zdravko, ni bilo več večera, da bi bili domači v hiši sami. Neprestano so prihajali razni partizani, aktivisti in kurirji, pa tudi Stane Zagar, Jože Gregorčič in drugi organizatorji. V takem okolju in času se je torej odvijal ta sestanek, na katerem so govorili o organizaciji in o uresničitvi sklepa, da je treba nemudoma izvesti široko, oboroženo, ljudsko vstajo.

Stane Zagar je govoril navzočim o tem, kar se je dogajalo doma in na bojiščih, o tem, kar so pretresali v štabu in sicer:

- da so Nemci na Gorenjskem trenutno dosti slabši kakor so bili poleti;

- o nekaterih policijskih nemških enotah, predvsem drugih narodnosti, npr. Luksemburžanih, ki so bile zaradi Hitlerjevih nasilniških ukrepov nezadovoljne in kar je pomenilo, da njihova bojna morala ni najboljša;

- o tem, da so Hitlerjeve divizije pred Moskvijo ustavljene in kaže, da jih bo Rdeča armada zdaj poglaj nazaj in kmalu zlomila njihovo udarno moč;

- o nevarnosti, da bodo Nemci tudi tu, kakor je to potekalo v Oboteltju in v Posavju, začeli množično izganjati prebivalstvo. To, da še posebno in neposredno preti obmejni Poljanski dolini in bližnjim krajem ob nemško-italijanski demarkacijski črti. Vrhovni komandant Tito pa naroča, da morajo partizani pred takimi nasilniškimi ukrepi ščititi prebivalstvo. Ob tem je treba skrbeti tudi za prezimovanje partizanov, kar bi v pogojih množične vstaje laže uresničili kot sicer;

- da je teren, zlasti v Škofji Loki, v Poljanski in

Ponosni nad važnim ujetnikom so se nemški policisti v Bistrici fotografirali z ujetim Tomažem Godcem ter tako ohranili dragoceno pričevanje o njem

p. d. Kocjanu v Bukovščici. Ta datum povzemajo tudi nekateri zgodovinarji, kar pa je napak.

Ugotovljeno je, da je bil sestanek najkasneje 2. decembra 1941; iz enostavnega razloga, ker je bil med drugimi prisoten tudi Maks Krmelj, poglobilni organizator vstaje v Poljanski dolini. Ta je prenesel sklep o tem v svojo dolino iz Bukovščice, ki je v Selški dolini, in s pomočjo

Ivan Bertonec, Ivan Tomažin, Avgust Barle in Maks Krmelj, ki je zdaj edini še živ. Morda so bili tudi še Franc Vodopivec, Lucijan Seljak in Jaka Bernard. Pravim: morda?

Iz Kamnjskega in Šmarnogorskega območja jih ni bilo, ker tam tedaj ni bilo partizanskih enot.

Glede prisotnosti so zdaj za nas važni predvsem zastopniki in organizatorji iz

Selški dolini ter v Bohinju in v jeseniški okolici, organizacijsko in politično že zelo pripravljen in razgiban ter bi kljub prihajajoči zimi vstaja imela realna tla;

● dalje o tem, da je tu tudi jedro oborožene vstaje, močan in prekaljen Cankarjev bataljon, ki bo dal gibanju osnovne kadre;

● da v zvezi s temi dejstvi in zaradi splošne potrebe, kajti proti osrednjim partizanskim silam pod Titovim neposrednim vodstvom je okupator z domačimi pomočniki izvajal hudo ofenzivo, tudi glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet sodi – in prav tako CK KPS – da so tla za vstajo ugodna in da je treba takoj preiti k mobilizaciji, oboroževanju in sestavljanju novih partizanskih enot;

● da bo zaradi nevarnosti izganjanja prebivalstva Poljanske doline in močno razvite organizacije OF v tej dolini, Cankarjev bataljon v najkrajšem času težišče dejavnosti prenesel v Poljansko dolino;

● da se bodo hkrati s tem organizatorji vstaje lotili mobilizacije tudi v zgornjem gorenjskem kotu, vse od Bleda do zadnjih bohinjskih vasi ter v okolici Jesenic pod Stolum in v Zgornjesavski dolini;

● vstaja naj bi se začela v vseh teh krajih hkrati, s čimer bi bil okupator zelo prizadet in presenečen. Zaradi tega je seveda potrebna največja tajnost.

Navzoči so bili navdušeni nad tem. Dobili so še potrebna navodila o načinu mobilizacije in ustanavljanju partizanskih enot in krenili vsak na svoj teren:

Maks Krmelj v Poljansko dolino, Ivan Tomažin pa je te naloge začel uresničevati v domači, Selški dolini. Dru-

Cankarjevega bataljona, je na tamkajšnjem terenu ostala le majhna skupina partizanov in nekaj aktivistov. Da bo mogli izvesti mobilizacijo, je bilo iz Jeseniške čete izbranih 12 partizanov, ki sta jih preko Jelovice odvedla Stane Bokal in Polde Stražisar. Prvi je s skupino šestih tovarišev ostal v blejsko-bohinjski kotlini, drugi pa je s šestimi tovariši odšel dalje čez Savo in se ustavil pod Stolum nad Potoki. Potem, ko so tja že začeli prihajati novinci, sta bila 16. decembra v Savsko dolino proti Dovjemu poslana Franc Konobelj in Ivan Vovk. Pozivi in priprave na zimsko vstajo so zajeli tudi Kranj z okolico, vendar do množičnega odziva ni prišlo, čeravno so bili npr. 10. decembra 1941, tudi na Okroglem in pri Naklem nekateri ljudje že pripravljani na mobilizacijo.

Stane Bečan pa je iz aktivstov dne 10. decembra 1941 v Senčurju osnoval Kokrško četo, ki je do konca decembra narasla na 24 borcev. Bečanu je zaradi neugodnega terena prišel pomagat tudi Lojze Kebe iz pokrajinskega vodstva.

Decembrska vstaja

Izvajanje zamišljene vstaje se je pričelo. Cankarjev bataljon je tedaj na Mohorju štel 72 borcev.

Velikemu uspehu in razmahu decembrske vstaje na Gorenjskem pa je prispeval predvsem uspeh Cankarjevega bataljona, ki ga je dosegel na pohodu iz Selške v Poljansko dolino. Dne 12. decembra 1941 je v Rovtu pod Mladim vrhom (tam je zdaj žičnica Stari vrh) iz naglo postavljene zasede uničil

Gorenjskem niti na Slovenjskem še niso doživeli. Ugled gorenjskih partizanov je tedaj zavidljivo narasel, odmev te akcije, dotlej najpomembnejše in najuspešnejše v Sloveniji sploh, je šel naglo po vsej pokrajini. Tla za začetek množične vstaje so bila čedalje ugodnejša. Nemci so bili poparjeni. Namesto pomiritve, ki so si jo obetali ob prihodu novega gauleiterja dr. Rainerja, naslednika že zloglasnega suroveža Kutschere, so doživeli nekaj prav nasprotnega. Priznati so tudi morali, da so ranljivi, ranljivi

gajalo v nobeni drugi slovenski pokrajini.

V blejsko-bohinjskem kotu se je pridružilo upornikom okoli 150 ljudi, v jeseniško-zgornjesavskem okoli 170, največ pa seveda na škofteloškem območju – okoli 350. Po popisu, ki ga je obdelal Ivan Križnar, se je na Gorenjskem za daljši ali krajši čas v decembru pridružil upornikom najmanj 665 ljudi, veliko pa jih je bilo še pripravljenih. Tako v Bohinju, na Hrušici, pod Stolum. Največ upornikov se je torej pridružilo partizanom

Cankarjev bataljon je 12. decembra 1941 v Rovtah na Gorenjskem uničil nemško policijsko patroljo 46 mož

celo sredi Gorenjske, sredi »Oberkraina«, ki so jo imeli za svojo pokrajino. Zaradi zgodnjega datuma vstaje, nemške moči in zime je bil uspeh Cankarjevega bataljona zares velik. Tak, da ga je Izvršni odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda za to odlikoval s slovensko partizansko zastavo. To je bilo tedaj največje in edinstveno priznanje in odlikovanje. Takega je pred tem v septembru prejel edino še Kamniški bataljon, ki je začel poletno vstajo.

Cankarjev bataljon, ki je po uspehu v Rovtu prešel v Poljansko dolino, je tako izpolnil obete in pričakovanja, ki so jih gojili organizatorji v Škofji Loki in Poljanski dolini. Cankarjevci so prišli na teren, kjer je že vrelo in kjer so številni ljudje že spraševali, zakaj ne udarijo, zakaj še čakajo.

Ob živi aktivnosti Cankarjevega bataljona je vključevanje novincev zajemalo vse širši krog. Nekakšna meja je prav 18. in 19. december, ko orožnikov večinoma ni bilo in ko se je bataljon s pobočja spustil v vasi. O tem pričajo številke, saj je do 18. decembra prišlo k partizanom le 43 novincev, v naslednjih dneh od 19. do 23. decembra pa veliko čez 200.

Do izraza je prišla resnično široko razpredena mreža OF. Zaradi prisotnosti Cankarjevega bataljona, ki si je v Rovtu še posebno dvignil ugled in zaupanje, ter njegovih naglih akcij v Poljanski dolini, po drugi strani pa zaradi odsotnosti orožništva, je bila partizanska mobilizacija zelo uspešna.

Tako je bataljon kmalu dosegel veliko število: prek 400 ljudi! Oboroženih ni bilo približno 100 borcev, zato pa so imeli tedaj že okoli 30 strojníc.

Izven vsakega dvoma je, da se kljub različnim slabostim tedaj kaj takega ni do-

na Loškem, čeravno se jih je postopoma vrnilo domov dve tretjini. Kljub temu je ostalo v Cankarjevem bataljonu in drugih gorenjskih enotah okoli 150-160 novih ljudi.

Tako je prav ta vstaja v veliki meri preprečila nadaljnje množično izganjanje prebivalstva iz Poljanske in Selške doline, pa tudi iz drugih krajev Gorenjske, ter preprečila priključevanje Gorenjske in Štajerske k rajhu.

Nemški okupatorji so tedaj zaradi tega uporniškega vrenja začasno ukinili kar 18 bolj izpostavljenih orožniških postaj in jih umaknili v večja središča.

Ob vsem tem ni bilo čudno, če je nemško poveljstvo na Gorenjskem 22. decembra 1941 ugotavljalo:

»...Na tukajšnjem ozemlju se je začelo dobro organizirano, bliskovito uporniško gibanje!«

Ti dogodki pa niso tako razburkali le Gorenjske, temveč tudi vso ostalo Slovenijo in tako krepili uporniškega in narodno zavednega duha ter vlivali vero v nadaljnji boj proti okupatorju.

Dosti večje uspehe oziroma večjo trdnost in trajnost pa bi decembrsko uporniško gibanje na Gorenjskem doseglo, če bi se skladno in istočasno podobne akcije odvijale tudi drugod po Sloveniji.

»Ko je bila po vsej Gorenjski vstaja, je bila ljubljanska pokrajina pasivna«, pravi Edvard Kardelj k temu, ko Titu poroča dne 29. marca 1942.

V tej smeri bo treba raziskati še marsikaj.

Ivan Jan

Tu je premalo prostora, da bi podrobneje obdelali zanimiv splet okoli teh načrtov. Pred leti se je tega lotil dr. Tone Ferenc.

Legenda Poljanske doline

Te dni bo minilo 37 let, ko je 2. januarja 1945 v Arčonih pri Renčah padel

Pavel Inglič-Bar, Barbičev iz Gorenje vasi v Poljanski dolini nad Škofjo Loko.

S svojim partizanskim junaštvom je že med vojno postal legenda Poljanske doline. V začetku decembra 1941 se je z mitraljezom zbrojevko pridružil partizanom, in bil prisoten, ko so ustanovili Poljansko četo. Kot mitraljezec v Cankarjevem bataljonu je sodeloval v bojih v poljanskih hribih in Dražgošah.

borec diverzantsko sabotažne skupine 9. korpusa na Primorskem.

V začetku decembra 1944 so ga italijanski fašisti težko ranili ob prehodu reke Vipave. Dobil je 11 strelnih ran po vsem telesu. Sotovarishi so ranjenega dali v oskrbo terenskemu aktivistu Mirku Pahorju v Martinuči pri Renčah. Zatočišče-skrivališče med okrevanjem je Pahor organiziral pri sosedih Pregljevi, po domače Trojorjevi v Marinuči. Ko je Bar za silo okrevaj, je bil po nekaj tednih, zaradi varnosti premeščen na zdravljenje v zaselek Arčoni pri Renčah, k aktivistki Ivanki Arčon, p. d. Cesarici. Ta je v tistem času zbiral sanitetni material za partizane in ga skrivala v skrivališču-bunkarju pod podom v sobi. V slučaju nevarnosti se je v bunker zatekel tudi tovariš Bar. Na pokrovu, ki je zakrival vhod v bunker je stal šivalni stroj in tako zakrival vhod v skrivališče. Našel se je izdajalec, ki je bunker izdal in s tem zakrivil smrt tovariša Bara.

Dne 2. januarja 1945 zjutraj, ko je bila se tema, so prišli v vas fašisti-alpinci iz Dornberga. Prišli so v hišo ter na podu odkrili pokrov bunkerja v katerem se je zdrževal tovariš Bar. Ta je iz bunkerja streljal na Italijane in si nato sam s pištolo vzel življenje. Italijani so v bunker vrgli več ročnih bomb. Bara so naslednji dan pokopali na pokopališču v Renčah. Po vojni so njegove posmrtne ostanke svojci prenesli na domače pokopališče v Gorenji vasi.

V Partizanskem dnevniku, Glasilu Osvobodilne fronte za Primorsko in Gorenjsko so dne 11. januarja 1945, na strani 2 o smrti Pavla Ingliča-Bara objavili dva sestavka in sicer:

Pavel Inglič-Bar leta 1944

Bil je borec Selške in Poljanske čete, komandir voda, komandant 3. bataljona Gorenjskega odreda, vosovec, diverzant, miner, komandant VOS in oficir OZNE. Od pozne jeseni 1944 je bil

Padel je junak...!

Spet nam je zagrnila naša lepa slovenska zemlja borca-junaka, ki je žrtvoval vse za boljšo bodočnost svojega naroda. Kdo ni poznal tovariša Bara p. d. Barbačevega Pavleta, ki je bil strah in trepet Nemcev in domačih izdajalcev.

Tovariš Bar, tebe, ki si bil tako neustrašen borec in ti ni bila nobena naloga pretežka – ni več med nami. Ostal pa je med nami tvoj duh, tvoja volja do borbe. Mi vsi, ki smo te poznali, pri tvojem svežem grobu prisegamo, da bomo maščevali tvojo prezgodnjo smrt nad onimi, ki so jo zakrivali.

Naj ti bo lahka slovenska zemlja, za katero si dal svoje mlado življenje.

Lenart

Mirenski okraj. Na silvestrovo so prišli fašisti iz Dornberka v Renče, obkolili vas in napravili preiskavo. Ujeli so dva naša tovariša, dva pa so ranili. Pokradli so okrog 70 kokoši in vzeli dve kolesi.

Že dne 2. 1. 1945 so prišli na ukaz izdajalcev ponovno v Renče. Šli so naravnost proti bunkerju v katerem si je poiskal zavetje neki ranjeni tovariš. Ta se je kot junak sam ustrelil. Preden so ga dobili fašisti v roke. Fašisti so se zverinsko znesli nad mrtvecem in vrgli nekaj bomb v bunker, tako, da je bilo truplo vse razmesarjeno. Divjaki so šli nato z noži nad ljudi in jih strahovali. Ko so pokradli nekaj gosi in se nadvigali so odšli. Naši ljudje, ki dan na dan trpe nezasišena nasilstva s strani dornberskih fašistov, si bodo zapomnili ta zločin nad brezmočnim ranjencem dobro. Smrt izdajalcem!

Planinka

Podatke zbral: Janko Mrovlje

Nemški oklopni avto med eno izmed akcij proti partizanom v Bohinju

gače pa je bilo s skupino, ki je odšla proti Bohinju oziroma Jesenicam, in spet drugače s Stanetom Bečanom, ki je šel prek Save.

Formiranje večjih enot

Zaradi jeseniške čete, ki je v oktobru odšla v sestav

52-glavo skupino 181. rezervnega policijskega bataljona. Pri tem je padlo 45 policistov, 4 so bili hudo ranjeni, partizani pa so dobili velik vojaški plen: 38-39 pušk, 3 strojnice, 3 brzostrelke, 6 pištol, več ročnih bomb ter druge municije in vojaške opreme.

Takega udarca Nemci na

Gospodarsko sodelovanje naše republike z državami v razvoju

Pozitivne premike potrjujejo podatki

Na področju blagovne menjave z državami v razvoju ugotavljamo, da se je to sodelovanje po letu 1975 povečalo in predstavlja izvoz v države v razvoju okrog 13 odstotkov vsega slovenskega izvoza, uvoz iz držav v razvoju pa 6 odstotkov vsega slovenskega uvoza. V zadnjih petih letih se je slovenski izvoz v DVR (države v razvoju) povečal od 67 milijonov dolarjev na 236,6, uvoz pa od 73,2 na 157,1 milijonov dolarjev. Naše sodelovanje je usmerjeno predvsem na države Bližnjega vzhoda in Afrike, manj pa na države Azije in Latinske Amerike. Najpomembnejši partnerji pri izvozu so Irak, Libija, Egipt in Iran, po uvozni strani pa Egipt, Brazilija, Peru, Slonokoščena obala in Malezija. Struktura izvoza je podobna kot pri izvozu na ostala področja in izvažamo predvsem naslednje proizvode: les, medicinske in farmacevtske proizvode, papir, karton in izdelke iz papirja, tekstil, tkanine, proizvode kovinsko-predelovalne industrije, stroje, električne stroje in transportne naprave, pohištvo, instrumente in proizvode precizne mehanike. Ugotavljamo, da v izvozu nastopajo v veliki meri proizvodi višje stopnje predelave, pri uvozu pa predvsem surovine (nafta, rude, bombaž, juta, kože, rude, ribja moka, kavčuk, južno sadje itd.).

Naša mreža predstavništev delovnih organizacij in Ljubljanske banke v državah v razvoju je še vedno prešibka in regionalno preveč koncentrirana, v nasprotju z ostalimi regijami. Od leta 1975 do 1980 se je sicer število predstavništev povečalo od 19 na 28, koncentrirana pa so predvsem v državah Afrike in Bližnjega vzhoda, medtem ko sta Latinska Amerika in Azija slabo pokriti.

Podatki o izvajanju investicijskih del v državah v razvoju kažejo, da do leta 1975 slovenski izvajalci skoraj niso bili prisotni na teh tržiščih, kar je delno posledica konjunkturalne domačega trga, delno tradicionalne usmeritve na razvitejše trge in tudi prvih neuspešnih nastopov posameznih delovnih organizacij v DVR. V zadnjih treh letih pa je delež držav v razvoju presegel eno tretjino vrednosti izvršenih gradbenih del slovenskih izvajalcev v tujini. Tako naj bi po predvidevanjih do konca leta 1981 slovenske OZD izvršile v DVR investicijska dela v vrednosti preko 100 mio dolarjev, kar je v primerjavi z 2,1 mio dolarjev v letu 1975 vsekakor velik napredek. Koncentracija teh del pa je praktično samo v dveh državah – Libiji in Iraku –, sedaj pa se bo priključila še Alžirija. Glede na zmanjševanje

konjunkturalne doma je trenutno angažiranje slovenskega gradbeništva v DVR del razreševanja domačih problemov in zaposlovanja prostih kapacitet v tujini. Dolgoročno pa bi se morali usmeriti na določene države v razvoju s takimi projekti, kjer obvladujemo tehnologijo, ki je prilagojena razvojnim potrebam posameznih DVR. Z izgradnjo novih objektov in z izobraževanjem kadrov v DVR pa obstajajo možnosti za dolgotrajnejšo prisotnost našega gospodarstva na določenih trgih držav v razvoju in s tem večje možnosti tudi za druge oblike gospodarskega sodelovanja. Kot uspešne inženiring organizacije so se uveljavile: Rudis iz Trbovelj Smelt iz Ljubljane in Emona Inženiring iz Ljubljane, med izvajalci investicijskih del pa ljubljanski Litostroj, Metalna iz Maribora, EM Hidromontaža, IMP, Slovenija ceste-Tehnika iz Ljubljane, Gradis in Pionir iz Novega mesta.

Slovenske delovne organizacije so v zadnjih petih letih vlagale precejšnje napore tudi v pospeševanje razvitejših oblik sodelovanja v DVR, predvsem v obliki ustanavljanja lastnih ali mešanih podjetij. Tako se je od leta 1974 do 1980 število lastnih in mešanih podjetij (proizvodnih in trgovskih) povečalo od 6 na 20, ki imajo sedež predvsem v državah Afrike, ter nekaj v Aziji in Latinski Ameriki. Pobud za ustanovitev bi bilo še več, če se ne bi naše delovne organizacije poleg vrste subjektivnih težav (nezadostne izkušnje, nezadostno poznavanje teh gospodarstev, in pogojev nastopanja na teh trgih, zlasti pravne regulative itd.), srečavale še z našimi institucionalnimi rešitvami, predvsem z zakonsko regulativo, ki s spremljajočimi predpisi postavlja zelo resno oviro delovanja – predvsem proizvodnih podjetij (kreditiranje osnovnih in obratnih sredstev, carinske in necarinske ovire za uvoz iz teh podjetij).

Večji obseg gospodarskega sodelovanja z državami v razvoju in predvsem naše izvozne ekspanzije na ta tržišča bo v prihodnje mogoče le pod pogojem večje naslonitve na lastno znanje in tehnologijo. Zato se širša orientacija na razvoj lastne tehnologije postavlja kot eno

ključnih vprašanj našega celotnega družbenoekonomskega razvoja, kar bi moralo biti vgrajeno v proces planiranja našega razvoja na vseh ravneh, slediti pa bi morali tudi ustrezni ukrepi ekonomske politike.

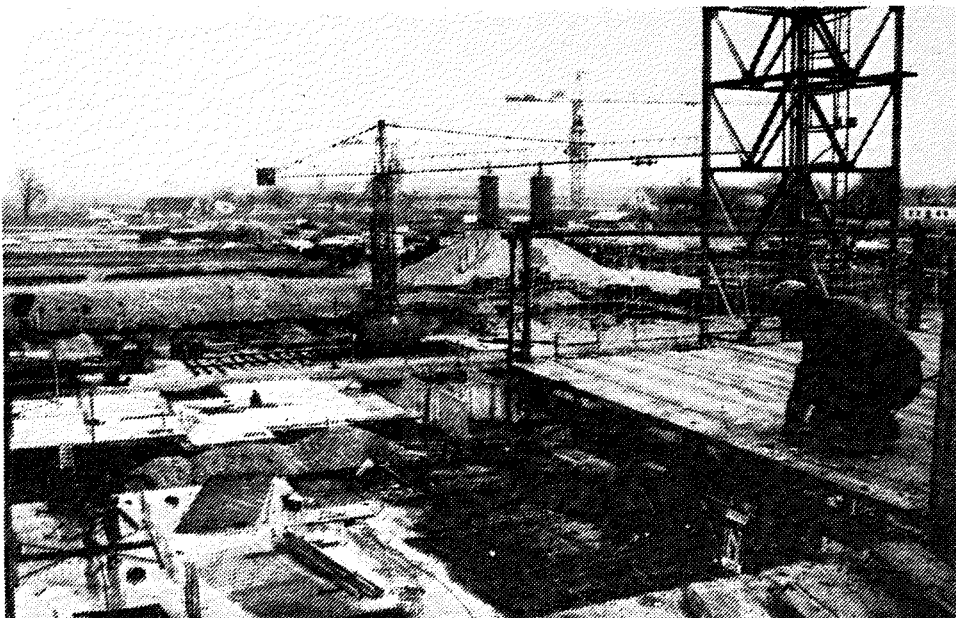
SMILJA KLEŠNIK

Lastna in mešana podjetja v tujini – v državah v razvoju (stanje na dan 31. 8. 1981).

1. Tomos, Koper	Tomos Ghana, Ltd. Kumasi, Gana
2. Tehno-impex, Ljubljana	Jugoniger, Lagos, Nigerija
3. Slovenijales-trgovina, Ljubljana	Sloveniaboiss, S.A.R.L., Bangui, CAR
4. Intertrade, Ljubljana	Jugointraco P.v.t., Ltd., New Delhi, Indija
5. Intertrade, Ljubljana	Bokiyu, Tanneries, Ltd. Madras, Indija
6. Iskra Commerce, Ljubljana	Iskraemac, Quito, Ekvador
7. Iskra Commerce, Ljubljana	Eurocommerce, Caracas, Venezuela
8. Jugotekstil, Ljubljana	Yuken, Textile, Industry Ltd., Nairobi, Kenija
9. Emona Commerce, Ljubljana	Emona Café, Bangui, CAR
10. Emona Commerce, Ljubljana	Aprimex Ltd., Nairobi, Kenija
11. Krka, Novo mesto	Dawa, Pharmaceuticals Ltd., Nairobi, Kenija
12. Comet, Zreče	Coflex, Malta, Ltd., Malta
13. Gorenje, Velenje	Gorenje Nigeria, Lagos, Nigerija
14. Agrostroj, Ljubljana – Jeklotehna Maribor	Sofami SA, Casablanca, Maroko
15. Iskra Commerce, Ljubljana	Afericion, SA, Caracas, Venezuela
16. Intertrade, Ljubljana	Middle East Intertrade Free Zone, Ltd., Kairo, Egipt
17. Commerce, Ljubljana – Jub, Dol	Danjub Chemicals, Andyor, Nigerija
18. Imos, Ljubljana	Nigerimos, Kano, Nigerija
19. Novoles, Novo mesto – Javor, Pivka	SEBC Douala, Kamerun
20. Splošna plovba Piran	Genshipping, Monrovia, Liberija

Regionalna usmerjenost v izvajanju investicijskih del SRS v DVR 1979–1981

	1979/v%	1980/v%	1981 6 mes. v%
Irak	62,2	86,2	92,7
Iran	0,0	–	–
Libija	22,8	12,8	4,0
Mali	0,1	0,5	0,1
Nigerija	1,7	–	0,0
Pakistan	0,9	–	–
Venezuela	0,5	0,0	–
Sirijs	–	–	0,7
Kuvajt	0,7	0,5	2,7

Predstavništva slovenskih delovnih organizacij in bank v državah v razvoju (stanje na dan 31/8-1981)

Evropa Malta	mešano proizvodno podjetje Coflex za proizvodnjo brusnih teles (Comet, Zreče)
Bližnji Vzhod Irak	v Bagdadu sta predstavništvi Rudis Trbovlje in Konzorcij za Irak
Kuvajt	predstavništvo Metalka Ljubljana v Kuwaitu
Libanon	predstavništvo Ljubljanske banke, Ljubljana, ki pokriva tudi vse ostale države Bližnjega Vzhoda
Združeni arabski emirati	predstavništvo Slovenijales, Ljubljana v Dubai-ju, in predstavništvo Meblo, Nova Gorica v Abu Dhabiju
Afrika Alžirija	predstavništvo Rudis, Trbovlje v Alžiru
Angola	predstavništvo Splošna plovba Piran v Luandi
Egipt	v Kairu so predstavništva: Intertrade, Ljubljana, Iskra Commerce, Ljubljana in Litostroj, Ljubljana in podjetje Intertrade Middle East Free Zone v Kairu
Kenija	predstavništvo Ljubljanske banke, Ljubljana v Nairobi-ju, ki pokriva področje Vzhodne Afrike
Libija	predstavništvo Smelt, Ljubljana v Tripoliju (Konzorcij)
Nigerija	predstavništvo Splošna plovba Piran v Lagosu, predstavništvo Ljubljanske banke Ljubljana v Lagosu
Slonokoščena obala	v Abidjanu so predstavništva: Kovinotehna Celje, Ljubljanske banke Ljubljana in Slovenijales Ljubljana in Splošna plovba Piran
Azija Indija	predstavništvo Splošna plovba Piran v Madras
Iran	Iskra Commerce Ljubljana v Teheranu
Malezija Singapur	predstavništvo Ljubljanske banke Ljubljana
Sri Lanka	predstavništvo Intertrade v Colombu
Latinska Amerika Brazilija	predstavništvo Ljubljanske banke Ljubljana v Rio de Janeiru
Kolumbija	predstavništvo Intertrade Ljubljana v Bogoti
Venezuela	predstavništvo Ljubljanske banke Ljubljana v Caracasu in predstavništvo Slovenijales v Caracasu

Regionalna koncentracija podjetij v državah v razvoju, osnovanih s strani slovenskih organizacij združenega dela (stanje na dan 31. 8. 1981)

država	število podjetij
skupaj	20
Afrika	14
CAR	2
Egipt	1
Gana	1
Kamerun	1
Kenija	3
Liberija	1
Nairobi	1
Nigerija	4
Latinska Amerika	3
Ekvador	1
Venezuela	2
Azija	2
Indija	2
Evropa	1
Malta	1

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve

Železna cesta

Novoletni prazniki so pred vrati. Naši delavci na začasnem delu v tujini prihajajo v domovino, da bi s svojci preživeli nekaj prazničnih dni. Mejni prehodi delajo s polnimi zmogljivostmi štiriindvajset ur na dan. Večina naših zdomcev se vrača s svojimi avtomobili, nekaj pa tudi z vlaki. Poleg rednih prihaja te dni v Jugoslavijo tudi veliko izrednih vlakov. Po dokaj ostri carinski in obmejni kontroli odpeljejo ti vlaki v notranjost države. Kljub temu pa vseh kontrol še ni konec, kajti tedaj prevzamejo vlake delavci postaje železniške milice iz Ljubljane.

Stefan Aleško: »Po petih letih takšnega dela človek že takoj vidi, ali je kdo odpiral strop ali ne. Toda pogledati je treba.«

Miličnik pogosto žrtev napada

Postaja železniške milice je bila ustanovljena takoj po vojni. Njihova naloga pa je bilo predvsem preganjanje črnoborzi-jancev, ki so iz drugih krajev Slovenije hodili v Ljubljano prodajat hrano. Časi so bili takšni, da so bila živila, kot se mnogi spominjajo na karte. Poleg pripadnikov korpusa za narodno obrambo Jugoslavije, pa so kontrolirali tudi gibanje potnikov. To so bili tudi časi, ko so se skušali zadnji ostanki domače kontrarevolucije prebiti v tujino, kjer bi nadaljevali svoje izdajalsko delo pod pokroviteljstvom drugih gospodarjev. Zato so bili tudi napadi na miličnike zelo pogosti. Vendar pa so ti znali premagati vse težave, saj so jih regrutirali iz demobiliziranih partizanov. Veliko dela pa so imeli tudi s tako imenovanimi begavci. Šlo je v glavnem za mlajše pustolovce, ki so hoteli oditi v tujino zaradi sporov v družini ali pa so se poskušali skriti pred vojaško suknjo. Ni pa manjkalo tudi politične emigracije, ki se je upirala tudi z orožjem. Prelomnica v delu železniške milice pa je začetek našega odpiranja, to je odkar občani lahko dobijo potne liste za potovanja v tujino.

Danes je železniška milica, postaja s posebnim delovnim področjem in pokriva vlake na progah Sežana, Ljubljana, Zagreb in Jesenice, Ljubljana, Zagreb. Postaja železniške milice pa je tudi v Mariboru, ki skrbi za vlake na njihovem območju. V glavnem nadzirajo mednarodne vlake, včasih pa tudi vlake, ki vozijo znotraj naše republike. Skrbijo za red in mir v vlaku in pomagajo železničarjem pri njihovem

delu, preprečujejo kršitve zakonov, kaznivih dejanj in kršitve zakona o javnem redu in miru. Velik problem s katerim se miličniki srečujejo na vlakih so žeparji in kvartopirci, ki se pojavljajo in delujejo predvsem na mednarodnih in manj na lokalnih vlakih. Miličniki jih poznajo veliko, vendar pa jim težko dokažejo kaznivo dejanje, ker so zelo organizirani. Toda miličniki so potrpežljivi ljudje. Pogosto se srečujejo tudi s tihotapci različnega blaga. To je predvsem blago, ki ga pri nas primanjkuje. Zadnje čase so to kava in kavbojke. Precej pa se je zmanjšalo število tihotapcev s tehničnimi predmeti. Svojega dela pa železniška milica ne bi mogla tako uspešno opravljati, če ne bi tesno sodelovala z carino, mejno milico in področnimi postajami milice.

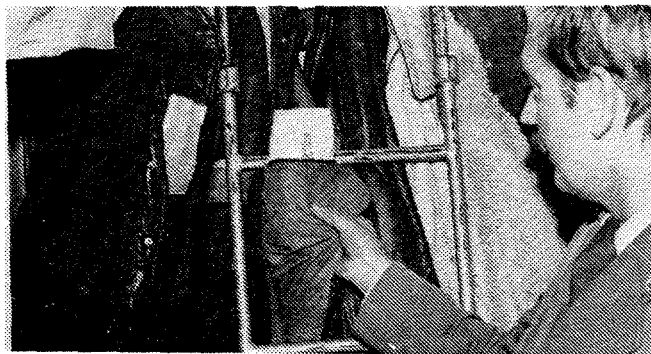
Težko delo

To je samo ena plat dela železniške milice. Druga pa je precej bolj temna. Njihovo delo je predvsem nočno delo. Precej miličnikov nima ustreznega rešenega stanovanjskega vprašanja. Prav tako nimajo rešenega vprašanja prehrane med delovnim časom. Problem so tudi vlaki, ki so prepolni potnikov in miličniki ne morejo opravljati svojega dela, tako kot od njih pričakuje družba. Železniško milico pesti tudi pomanjkanje kadra, za to morajo med prazniki podaljševati službo. Včasih traja njihov delovni čas tudi po dvajset ur ali pa več. Nato odidejo domov spat za nekaj ur in spet na vlake.

Benetke ekspres

Petek 18. decembra, ka-zalec ure na železniški postaji v Ljubljani kaže osemnajst in trideset minut. Sneg neusmiljeno pada. Delavci železnice čistijo

perone, potniki v navidezno neredu hodijo po postaji. Miličniki Stefan Aleško, Avgust Žnidarič in Anton Kolar se odpravljajo na vlak, ki jih bo odpeljal v Sežano, kjer bodo prevzeli vlak iz Benetk. Ob dvajsetih in petdeset so že na postaji mejne milice v Sežani. Cariniki in mejni miličniki začnejo opravljati svoje delo. Za njimi so se odpravili na vlak tudi Stefan, Avgust in Anton. Potnikov je dvakrat več kot je sedežev. Ljudje stojijo na hodnikih, v prehodih med vagoni, nekaj pa jih je tudi v umivalnicah. Prtljaga pa je, malo da ne, obešena na oknih vagonov. Naše tri miličnike spreleti, spet bodo morali hoditi po radioatorjih in delati v nemogočnih razmerah. Njihovo glavno orodje na vlakih so izvijači žepne svetilke in ključi za odpiranje raznih omaric in predalov v vlakih. Vsakič tudi odstranijo strop na vagonih. Stefan Aleško se spomni nekega lanskega vlaka. Odprl je strop in v njem zagledal človeka. Bil je Nemec, narkoman, ki se je tako želel prepekljati na bližnji vzhod in potem naprej v Indijo. Če ga ne bi našli naši miličniki, bi verjetno res prišel tja. Po zaslišanju so ga poslali nazaj v domovino. Anton Kolar prosi najbližjega potnika, naj mu izroči vrečko pralnega praška. Pred nekaj dnevi je v takšni vrečki našel enaindvajset starih milijonov. Ženska, ki jo je imela, ga je začela prepričevati, da ji nič ne more, saj je legalno nesla v tujino devize in jih tam zamenjala v dinarje. Kričala je, da je to njena stvar, če so ji zunaj plačali več dinar-

Avgust Žnidarič: »S tem polkilogramskim zavitkom kave ne bo nihče obogatel.«

jev za marko, kot pa je uradna menjava pri nas. Toda zakon je zakon in ženska je naredila prekršek, zato so ji denar vzeli. Zdaj Anton Kolar ni imel takšne sreče; vrečka je bila res polna pralnega praška. Medtem je Avgust Žnidarič zahteval od potnikov, naj izpranijo kupe. Sklonil se je in z žepno svetilko posvetil pod sedeže. Imel je kaj videti. Z roko je začel vlačiti na svetlo kilogramske zavitke kave. Noben od potni-

kov ni vedel od kod so tam. Avgust jih je mirno vložil v plastične vrečke in odšel naprej. Potniki pa so mrmrajoče odšli nazaj v kupe. Stefan je odprl eno od omaric v stranišču. Notri je bila lepa vetrovka, povsem nova, zraven nje pa ponošena.

V vagonu pred njimi so imeli mejni miličniki veliko dela s skupino iraških državljanov, ki niso imeli naših viz. Vse so poslali na postajo mejne milice, da so jim dali vizume. Bili so študentje, ki so odhajali na študije v vzhodnoevropske države. Prav zaradi njih, bilo jih je okoli štirideset je imel vlak skoraj dve uri zamude. Vlak se je počasi odpeljal proti Ljubljani. Stefan se je zadel v eno izmed potnic. »Pazite, da ne boste padli,« ji je rekel. »Kaj zato, pri nas že padajo,« je odgovorila. Stefan jo je debelo pogledal. Izkazalo se je, da je Poljakinja.

Mimo ležalnika so šli, ne da bi pogledali vanj, saj je bil poln Romunov, ki so se vračali z izleta v Italijo in so skozi Jugoslavijo samo potovali.

V naslednjem vagonu pa je bilo nekaj romskih družin iz južne Srbije. Stefan, Avgust in Anton so se lotili vsak svojega kupeja. Potnike so poslali na hodnik sami pa so začeli preiskovati kupe. Ležali so po tleh in iskali prepovedano blago. Stefan je kmalu našel zvočnike za avtoradio. Seveda nihče od potnikov ni vedel čigavi so. Avgust pa je spet odkril majhno skladišče kave, ki je na črno vredna tudi do sto starih tisočakov. Največ dela imajo z vlaki, ki prihajajo iz Trsta. Kljub strogim carinskim predpisom je

neta odvijati vijake. Potniki radovedno gledajo miličnika. Zaveze na kupeju Stefan na široko odgrne, da lahko potniki vidijo, kaj delata. Mnogokrat se je že zgodilo, da so potniki po pregledu obtoževali miličnike kraje. Zdaj skušajo delati ob čim več pričah, da se izognejo neljubim obtožbam. Medtem sta odstranila aluminijast okvir in leseno ploščo stropa. Anton je pogledal v luknjo in s svetilko posvetil v notranjost. Vagoni so narejeni tako, da če odstraniš strop v enem kupeju vidiš podstrešje celega.

Jugoslavija ekspres

Zdaj, pred prazniki, spremljajo naši miličniki vlake, ki prihajajo z jese-niške smeri, samo do Ljubljane, nato pa jih prevzamejo njihovi zagrebški kolegi, ki jih je bilo tudi nekaj na postaji železniške milice.

Anton Kolar: »Naš najboljši prijatelj na vlaku je – izvijač.«

Ura se je počasi bližala polčetrty jutraj in po zvočnikih je prišlo obvestilo, da na železniško postajo prihaja vlak proti Jesenicam. Stefan, Avgust in Anton so se odpravili proti peronu.

Na Jesenice so prispeli ob štirih in petinštirideset minut. Snega je zapadlo do kolen. Na postaji so jim povedali, da imajo vlaki iz avstrijske strani zaradi slabega vremena po več ur zamude. Njihovega tudi še ni bilo na postaji. Zato so odšli pomagat kolegom pregledovati nek izreden vlak.

Približno ob deset pred šestjo je na postajo pripe-ljal njihov vlak. Počakali so, da je carina opravila svoje, nato pa so oni začeli s pregledi. Razpoloženje v vlaku je bilo čisto drugačno, kot pa na vlaku iz Benetk. Naši delavci, ki so prišli za kratek dopust v domovino so jih pozdravljali kot stare znanke, jih vabili na požirek in jim čestitali srečno novo leto. Toda služba je služba in Stefan, Avgust in Anton so začeli s pregledi. Hasan Adžić iz Cazina je povedal, da ima doma sedem otrok in da je njegova prtljaga zato tako polna. V Zvezni republiki Nemčiji dela že dve leti, kot železokravec. V tujino je šel delat na

podlagi sporazuma med Slovenija ceste-Tehniko in neko nemško družbo. Zadovoljen je s plačo, le prehrane nimajo dobro urejene in si sami kuhajo. V tujini pa je najhuje, ker je človek ločen od družine. Štirje od njegovih sedmih otrok hodijo v šolo zato mora delati zunaj, ker drugače ne bi mogel dobro skrbeti za družino, pa tudi nove hiše si ne bi mogel postaviti. Povrhu vsega jo je tudi že opremil. Žena doma redi tudi dve kravi, da imajo otroci vedno sveže mleko. Še bi govoril o svojem življenju, vendar morajo miličniki naprej v druge kupeje. Ljudje so veseli, da so spet doma, in da slišijo domačo besedo. Večina ima vozne karte do Ljubljane. Tam bodo izstopili ali pa doplačali vožnjo do koder želijo.

Vukašin Kovačević iz Banjaluke pa je razlagal, kako jih nemška družba težko pušča domov. Rada

bi, da bi delali tudi čez praznike in po snegu. Pravi, da Nemec dobro plača, vendar hoče, da še več delaš. Zagotavlja, da bi bila Jugoslavija med najbolj razvitimi državami v svetu, če bi vsi delali tako kot se dela v Nemčiji. Doma bo ostal do 10. januarja, potem pa spet nazaj.

Stefan, Avgust in Anton pa so pregledali skoraj ves vlak in niso našli nobene skrite stvari. Potnikom so odvzeli le nekaj zavojev petard in dva noža na vzmet. Iz izkušenj vedo, da velikih stvari ne najdejo ob praznikih, ker naši sovražniki vedo, da je takrat na vlakih pootstren nadzor.

Medtem je vlak pripe-ljal v Ljubljano. Na peronu so jih čakali njihovi kolegi iz Zagreba. Stefan, Avgust in Anton so jim povedali do katerega vagona so pregledali potnike, od tam dalje pa jih bodo pregledali potniki. Ura se je pomikala proti deveti jutraj. Odšli so na postajo železniške milice, da napišejo poročilo o delu. Dežurnemu so dali stvari, ki so jih vzeli potnikom, ta pa jih je spravil v skladišče. Po krajšem pogovoru so se odpravili domov na počitek, saj so jih zvečer spet čakali vlaki.

Bojan Kuntarič

Začetki tovarne športnega orodja in opreme Elan segajo v partizanski čas

Dober glas seže v deveto vas, Elanov pa tudi preko oceanov

Življenjski prostor pogojuje način življenja. Včasih je to še bolj veljalo kot danes, ko se je ljudem s hribovite celine približalo morje in je tistim z morja postal alpski svet dosegljiv v nekaj urah cestne vožnje. Pa vendar je še vedno tako, da tovarno smuči, alpske opreme in podobnega srečamo prej tam, kjer so življenjske navade povezane s snegom in zimo, kot pa nekje, kjer teh pogojev ni. Tudi z Elanom je tako. Tovarna je zrasla sredi kraja obdanega z gorami, sredi ljudi, ki so vajeni pol leta preživeti v snegu in zimi in, ki so že od nekdaj poznali (v kmečkem zimskem zatišju) najrazličnejše igre na snegu.

Bloški kmet-smučar je s svojimi »dogami« premagoval debelo snežno odejo in si krajšal s smučinami pot v dolino. In včasih nuja, je v kasnejših časih postala šport, zimsko veselje, ki je med Slovenci udomačeno skoraj v vsaki hiši.

Že pred obema vojnama so prve nerodne, lesene smuči izdelovali kolarji in mizarji, med obema vojnama je ta obrt prerasla že v večje specializirane delavnice smuči in privatna podjetja. Razvoj je narekovalo vse večje zanimanje za smučarstvo – rekreacijsko in tudi za tekmovalno. Druga vojna je sicer zavrla hitrejši razmah smučarskega športa, vendar je partizanska vojska, ki je znala vse dejavnosti izkoristiti v prid narodovega boja proti sovražniku, vključila v bojne vrste tudi borce-smučarje. Za smučarski bataljon Devetega korpusa so bile potrebne smuči in v partizanskem Cerknem jih je začel izdelovati 1944. leta Rudi Finžgar s tovariši...

To je hiša sredi Cerkna, kjer je bila v letih 1944-1945 partizanska delavnica za smuči.

To je le močno skrajšana zgodovina smučanja in izdelovanja smuči na Slovenskem in hkrati podatek o začetku današnje tovarne Elan, ki ga lahko brez zadrege postavimo v 1944. leto v Cerkno, čeravno je bila tovarna formalno ustanovljena na pobudo Ljudske mladine Slovenije šele jeseni 1945. leta.

Rudija Finžgarja, še vedno neumornega elanovca in prvega direktorja te tovarne, smo poiskali v Novi vasi pri Begunjah. Vsa hiša, od kuhinje do kleti, vonja po smolah in lakih, saj imajo pri Finžgarjevih Elanov servis za smuči. Prijazno se je odzval vabilu in se z nami odpeljal komaj dva kilometra naprej v begunjski Elan, da bi nam povedal kaj o tistih prvih letih širjenja tovarne in da bi se z nami sprehodil po obratih, kjer danes izdelujejo »dilce«.

»Ja, ja,« je prikimaval. »Res je bilo tako, da so mi tovariši rekli: 'Rudi, ti začni!' Že pred vojno sem z očetom izdeloval smučke, med vojno sem jih izdeloval za partizane, bil tudi v cerkljanski smučarski delavnici in po vojni, ko smo začeli na Zgoši pri Begunjah, sem najprej privlekel nekaj parov smuči, ki so ostale v Cerknem. Popravili smo najprej te, potem smo pa začeli izdelovati nove.«

Rudi Finžgar, Slavko Oražem, Miha Finžgar, Vlado Jurančič, Rudolf Finžgar, Jože Gapšeršič, Mirko Gorše, Jože Smole, Ivan Finžgar in Janez Vipotnik so bili podpisniki izjave o ustanovitvi gospodarske zadruge Elan za izdelavo športnega

orodja. Takoj so vedeli, da je treba zadrugo postaviti tja, kjer bodo za tovrstno dejavnost najboljši pogoji. In to je bilo vsekakor na Gorenjskem.

V petinidesetih letih delaje doživljal Elan boljše, pa tudi slabše čase. Toda, rastoči kolektiv je vse težave premagoval z »elanom«. Od osemsto parov smuči, ki so jih izdelali v prvem letu obstoja, so v petinidesetih letih prišli že skoraj do števila ke osemsto tisoč (upošteva-joč njihovo proizvodnjo te-kaških smuči na Švedskem

Prvi in dolgoletni direktor, partizanski mojster-izdelovalec smuči in priznani športnik Rudi Finžgar se je z nami sprehodil po obratu, kjer brusijo smuči. Pred nedavnim so kupili najsodobnejši brusilni stroj, ki bojda brusi tako, da daje smučkam še večje hitrosti. Za to, da gredo v korak z ostalimi, želijo biti pri Elanu vedno za korak naprej!

v Haparandi in proizvodnjo poliuretanskih smuči v Brnci na avstrijskem Koroškem). Poleg tega so ves čas izdelovali še vrsto drugih športnih naprav in rekvizitov, od telovadnih orodij za opremo telovadnic, do tekmovalnih in športnih čolnov in drugega.

Se pred nekaj leti so poznavalci in »poznavalci« smučanja najpogosteje govorili o kneiselicah in rossignolkah.

No, na smučarskih sejmi-rah rabljenih smuči, ki jih v je-senskem času prilajajo v Ljubljani, pa že nekaj sezon sem mladina povprašuje po Elanovih RC smučkah bolj kot po katerikoli drugih. Tako je tudi v trgovinah, ta-ko je vse bolj pogosto v tuji-ni. Vendar je slava čudna stvar. Prinese jo dobro opravljeno delo, dober izde-lek – vendar... Veliko vlože-nega truda in dela za kate-re-ga pa pravi sedanjí direktor Elana Dolfe Vojsk, da bi se od njega ne zredili, če bi ne skrbeli tudi za dobro rekla-mo: »Zgodilo se nam je 1974. leta, da smo prišli prvi na svetu na tržišče s smučko Impuls (slalomskega tipa). To smo storili mirno, brez posebnega hrupa. Po dveh letih pa je s prav tako smuč-ko nastopila tovarna Atomic, vendar s primerno razkošno reklamo in – doživela velik poslovni uspeh. To nas je izu-čilo. Naše nove skakalne smuči so za nastope v letoš-njem letu prepovedali češ, da za to leto ne dovolijo no-benih novosti. Mi seveda ve-mo, da so za tem igre in igri-ce konkurentov. Tako so ostale naše nove smuči zaen-krat v »bunkerju«, čeprav je njihova kakovost potrjena, tekmovalci jih hvalijo in me-nijo, da so boljše od drugih, ki jih izdelujejo drugi proi-zvajalci. Zato pa smo deloma tudi s prepovedjo, ki ne bo mogla dolgo trajati, dosegli neke vrste reklamo. Jasno nam je, da se samo od dobre-ga dela (ki je seveda predpo-goj) še ne bomo zredili. Zato je potrebno poleg ponudbe solidnih izdelkov (od smuči-pa do vseh ostalih izdelkov, ki jih proizvajamo) tudi izre-dno dobro prisluhniti trži-šču, biti prožen, biti prisoten ob pravem času. Zavedamo se velikih možnosti, pa tudi velikih nevarnosti.«

Tako je razmišljal v našem pogovoru Dolfe Vojsk in nam pojasnjeval, kako mora-jo še mnogo več storiti na področju notranje organiza-cije dela, ki se bo morala še bolj prilagoditi možnim hi-trim spremembam in rasti proizvodnje. Njihova osnov-na usmeritev je ohranjanje ravnotežja med proizvodnjo smuči, plastičnih izdelkov

(čolnov in jadrnic) ter telova-dnega orodja.

»V osnovi bomo še naprej ostali tovarna telovadne in druge športne opreme, ne bomo pa si zapirali možnosti izdelave določenih novih iz-delkov, ki jih razvijajo naši strokovnjaki,« je dejal Dolfe Vojsk.

Da so delali smotrno in na-črtno, vedno v skrbi za kaka-vost svojih izdelkov, je po-stalo širšemu svetu znano še-

le pred nekaj leti, ko so s tekmovalci, smučarji svetov-nega slovesa, (kakršni so Stenmark in naši alpski smučarski vrstniki), stopili pod lastnim imenom v sve-tovno smučarsko areno. Prej

Generalni direktor Elana Dolfe Vojsk meni, da delovni ljudje v tej tovarni dobro poznajo začetek svoje tovarne, čeravno je večina mladih in so tisti prvi tovariši in tovarišice, ki so tvorili prvotni kolektiv, že večinoma v pokoju. Začeli so zbirati dokumente iz časa začetkov svoje tovarne, zbrali so že nekaj primerkov prvih izdelanih parov smuči, orodja, zbrali nekaj filmov o športnem udeleževanju v tistih prvih po-vojnih letih... da bo ostalo v spomin tudi mlajšim ro-dovom in, da bodo tudi na ta način prispevali k prenašanju tradicij NOV in po-vojne graditve.

pa so menjali vse mogoče poslovne partnerje, pod raz-nimi imeni in pod včasih neugodnimi pogoji so proda-jali smuči in druge izdelke v svet.

»Naš prvi izvoz je bila pošiljka nekaj zabojev smuči v Belgijo leta 1950. Izpred tovarniških vrat jih je odpelja-la vrsta vprežnih voz s konji. Danes po štiriinidesetih le-tih izvažamo na vse svetovne kontinente in imamo vse več stalnih odjemalcev. Prva leta smo izvažali preko našega zastopnika Slovenijalesa. Vendar prvih uspehov ni-smo želi s smučmi, ampak z badminton loparji. Za pro-dornejši nastop s smučmi nam je v prvih letih manjka-lo marsikaj. Bili smo še maj-hni in naša tovarna neznana. Nikakor nismo mogli pro-dreti z: »Elan, made in Jugo-slavija«. Delali smo za druge, ki so pobirali provizijo s tem, da so nam posojali ime. Pre-nekatera smučka iz naše to-varne je odšla v svet pod imenom norveške firme Gre-svig. Šele, ko smo bili dovolj močni, smo lahko zakoračili v mednarodno areno kot Elan. Tudi tekmovalci nam v začetku niso zaupali.«

Pravzaprav so se začeli lepši in slavnjejši Elanovi ča-si tam nekje v letu 1970, ko so začeli na zunanem tržišču nastopati po vseh pravilih svetovnega tržišča in seveda, s Stenmarkom! Tako so leta 1976 izdelali zadnje pare smuči za tujo firmo.

»Naj vam ob tem povem, kako malo imamo Slovenci zaupanja v lastno dobro delo in lastne uspehe. Ravno, ko smo opuščali izdelovanje smuči za tujega partnerja, smo nekaj parov smuči iz te proizvodnje prodajali tudi v naši tovarniški trgovini. Smuči so bile natanko takš-ne kakovosti kot tiste, ki

smo jih prodajali pod last-nim imenom – Elan, le dru-gače so bile pobarvane in drugačno ime je bilo zapisa-no na njihovi zgornji strani. Nek znani smučarski »stro-kovnjak« je imel malo preda-vanje za neko družino, ki je prišla kupovat smuči. Pojas-njeval jim je, kako da so smuči z omenjenim tujim imenom izdelane iz boljšega materiala kot naše doma-če... Sicer pa, še pred dnevi me je med odmorom neke seje povlekel za rokav zna-nec, delegat in me prijateljsko pobaral, kakšne znamke smuči, »prebarvane v elan-ke« vozi v resnici Sten-mark... Takšne stvari člove-ka res razburijo.«

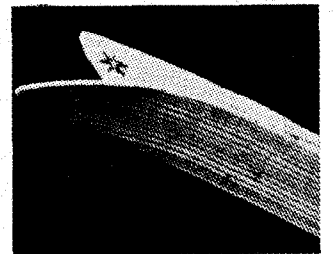
Razburjajo pa tudi druge stvari. Zlasti tiste, ki ne gre-do skupaj z usmerjanjem in izvoz. Dolfe Vojsk pravi, da smo še marsikje nerodni in počasni in se nam pokvarijo dobro zastavljeni posli. Stopiti na svetovni trg in se tam obdržati, pomeni uspeh, ki pa še zdaleč ne pride brez ustrezne reklame ali »pom-pa«, kakor temu pravijo v Elanu. Seveda to tudi stane.

Nalašč že ne bi trošili denarja, če ne bi načrtovali, da se bo z obrestmi povrnil. »Mi pa ga ne smemo porabiti več, kot je bilo dovoljeno leta 1979! Držimo se te zahteve, hkrati pa nam je to v škodo in se upravičeno sprašuje-mo, kdo so poleg vsi tisti, ki v podatkih o porabi na tem področju za kar nekajkrat kršijo dogovorjeno?«

Podobnih težav pri delu in načrtovanju imajo v Elanu še: že lep čas načrtujejo širitev tovarne in njeno posodo-bitev in se že prav tako lep čas borijo z zemljiško skup-nostjo v radovljiški občini za kos zemlje. Pet let jim že od-lagajo rešitev. »Pa smo jim rekli, če nam ne dovolite šir-jenja doma, bomo šli v drugo občino. In seveda spet ni bi-lo prav. Naša vrta občina bi rada imela ovce in novce. To-da tako ne gre. Mi imamo izdelan že dolgoročni načrt razvoja do leta 2000, zato vse, kar vam omenjam, zavira do-sledno uresničevanje teh načrtov.« Se to in ono nam je povedal tovariš Vojsk na rač-un birokratskih odnosov in naše neprožne zakonodaje. Tako imajo na primer za to-varno na Koroškem vsakik, ko pripravljajo obračune, dvojno delo, ker morajo za-dovoljiti avstrijskim zako-nom o poslovanju in posebej jugoslovanskim...

Zakaj smo govorili o teža-vah? Ne zato, da bi zmanjše-vali zunanji videz uspešnosti dela tisoč tristočlanskega kolektiva Elana, ampak predvsem zato, da bi opozo-rili, kako tudi v uspešno delo in k dobrim rezultatom kap-ne sem ter tja kapljica peli-na. Pri tem pa se elanovci ne dajo zmeti: »Nimamo na-mena, da bi se prav dosti širi-li, zato pa bomo še naprej skrbeli za visoko kakovost naših izdelkov in hkrati za to, da bomo imeli v našem programu zastopano celo pa-leto določenih artiklov. Zato bomo morali prodajati tudi poceni smučke in ne le naj-dražjih, najboljših,« je menil direktor Vojsk.

Ta čas je že kar devetdeset-odstotno gotovo, da bo Elan sklenil večji posel s tovarno avtomobilov Volkswagen za izdelavo plastičnih avtomobilskih karoserij, v razvoj-

Prve partizanske smuči

nem postopku imajo sodo-ben tip športnega jadrnega letala, iz njihovih tovarniških dvoran prihajajo vedno novi plastični čolni in bar-ke... Vseskozi se zavedajo, da brez tveganja, preizkušnja in iskanja novih poti ne bo šlo. Včeraj in danes je bilo in je pri nas in v svetu popu-larno alpsko smučanje; že danes in jutri prevzemajo športni in rekreativni svet smučarski teki... V Elanu premorejo odličien institut, katerega raziskovalno delo je izhodišče za razvoj šport-nih orodij in športnih naprav; hkrati pa imajo za na-tančna dela izurjene mojstre. Vsak dan glasneje je slišati ime Elan v svetu. Na sam vrh smučarskega športa ga je po-nesel Stenmark, z njim pa tudi Krizaj, Strel, Kuralt, Franko, Zavadlavova, Dorni-gova in drugi naši izvrstni državni reprezentantje, od skakalcev do tekačev. Pri tem pa v Elanu menijo, da ne morejo živeti po pregovoru: »Bolje vrabec v roki kot go-lob na strehi«, kajti če bi rav-nali tako, bi lahko kar naprej capljali na mestu, oni pa želi-jo uresničiti tisto, kar so se namenili do leta 2000!

Bojana Žokalj-Jesih

Bojan Krizaj

Boris Strel

Jože Kuralt

Jure Franko

Iz gimnazije pedagoške smeri v Ljubljani

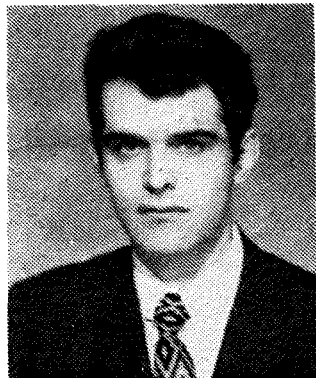
Človek podaja roko človeku

Želje... drobne vsakdanje in velike, življenjske. Kdo jih pa nima? Vse od rojstva podpirajo človekovo življenje ter vodijo njegovo delo in ustvarjanje tja do njegove zadnje ure. Radi poslušamo o dobrih starih časih, toda človekova narava je pač takšna, da vsak dan znova teži k še lepšemu in še boljšemu. Tu so tiste želje, ki povezujejo v krog prijateljstva vse naše narode in narodnosti, želje svobode, miru in napredka, ki združujejo enotno Jugoslavijo in še več – segajo čez njene meje daleč v svet, do vseh ljudi.

Občutek, da nisi sam, da si delček družbe, v kateri živiš in jo vsi skupaj gradimo, daje moč in pogum za uresničevanje teženj. Človek podaja roko človeku; v znanosti, umetnosti, tehniki, kulturi, v športu, izobraževanju... na vseh področjih, pri delu in v prostem času. Tako naj bi bilo povsod!

Novosti v izobraževanju
so na tehnični

Veliko je bilo že zapisane in še več izrečenega o novostih v šolskem sistemu. »Pa vendar ni vse tako slabo, kot se o reformi piše,« meni ravnatelj gimnazije pedagoške smeri v Ljubljani Jure Gartner, s katerim smo se pogovarjali, kaj je usmerjeno izobraževanje prineslo novega v njihov tok življenja in dela in kakšna je perspektiva za prihodnje leto. »Letošnje leto je prvo leto refor-

Ravnatelj gimnazije pedagoške smeri v Ljubljani Jure Gartner

me,« pripoveduje tovariš Gartner, »in kljub temu, da je bil v pedagoških srednjih šolah, v gimnazijah, že pred petimi, šestimi leti uveden nov program, ki naj bi pomenil osnovo za celotno reformo, je letošnje leto zahtevalo še veliko naših naporov. Cel kup je novosti, ki so jim seveda botrovali tudi problemi ali problemčki. Toda nanje je treba računati, saj jih navadno nosi s seboj konkretizacija vsake novosti. Imamo skupno vzgojnoizobraževalno osnovo in tri smeri študija: družboslovno-jezikovno, naravoslovno-matematično in razredni pouk, za katere se učenci odločajo po tretjem letniku. Velike so razlike v učnih načrtih za prve letnike, nova je umetnostna vzgoja, osnove tehnike in proizvodnje za prve letnike, pa kulturno-naravoslovni dnevi, novi so učbeniki za prve letnike in novo je tudi to, da so se letos vpisali k nam učenci z boljšim učenim uspehom kakor prejšnja leta.«

Letošnji vpis je pokazal, da hodijo v gimnazijo pedagoške smeri v Ljubljani učenci kar iz dvajsetih občin v Ljubljani in okolici. To je posledica spremembe šolske mreže. V 26 oddelkih šole je 836 učencev. Prihajajo iz približno osemdesetih osnovnih šol. Zanimivo je morda

to, da jih je polovica iz delavsko-kmečkih družin. Približno šestdeset odstotkov je med njimi vozačev, kar vsekakor vpliva na njihove pogoje učenja. Pa ni opaziti, da so kaj slabši in poleg tega je med njimi precej aktivnih v posameznih krajevnih skupnostih, od koder so doma. Na šoli se lahko pohvalijo s končnim uspehom lanskega šolskega leta, saj je bil 95 odstoten. Spomladi je končalo zadnji letnik osem oddelkov s približno 230 bodočimi učitelji. »Razveseljivo je to,« pravi ravnatelj, »da se je po tej naši srednji šoli, ki še ni zaključnega profila, več kot 90 odstotkov maturantov odločilo nadaljevati študij na pedagoških šolah. Torej je naš program usmerjanja v pedagoški poklic le dosegel svoj namen, nam pa pomeni potrditev naših prizadevanj in oporo pri nadaljnjem delu.«

Današnja gimnazija pedagoške smeri v Ljubljani se vidno razlikuje od nekdanjega učiteljskega, ne samo po vsebini, tudi po sistemu dela, od začetnega svetovanja o primerni izbiri poklica pa do končnega usmerjanja. V programu je veliko več pedagoške prakse, kajti šele ta pokaže sposobnosti posameznika za pedagoški poklic v tej ali oni smeri. Tri leta imajo učenci možnosti za seznanjanje z delom šole, prostovoljnimi dejavnostmi, počitniškim varstvom, s šolo v naravi, z delom Zveze prijateljev mladine, z društvi itd. Vse to je seveda še v per-

Vesna Vodnik

spektivi in čas bo pokazal svoje. Dejstvo je, da je ob teoriji potrebno temeljito seznanjanje z izkušnjami, ki ga nekdanje hospitacije učiteljske niso mogle dati. Naši učenci pa sodelujejo z učitelji na tej ali oni šoli, ki so jih izbrali za svoje mentorje, najprej pri vodenju kakšne-

ga krožka, prostovoljne dejavnosti, potem pa pridejo na vrsto tudi nastopi za katedrom. Takšna induktivna pot spoznavanja šole, učenec in dela učiteljev, omogoča, da dobijo psihologija in pedagogika v četrtem letniku gimnazije bolj realno osnovo.

Vse te in še druge spremembe v programu zavezujejo šolo, da bolj temeljito sodeluje navzven, da se povezuje z delovnimi organizacijami pri poroizvodnem delu in z občinskimi ZPMS. Gimnazija pedagoške smeri v Ljubljani sodeluje s Saturnusom, Litostrojem, Iskro in Kartonažno tovarno. »V prihodnje čaka šolo še veliko konkretnega povezovanja,« pravi sogovornik. »Gre za vključevanje naših učencev v delovni proces. Naš cilj namreč je, da bi mladina odšla na prakso v tiste sredine, iz katerih izhaja. To pomeni dobro osnovo za bodoče zaposlovanje. Na tak način bi rešili roblom, da je »sveže pečeni« učitelj na prostem tržišču.

V perspektivi čaka šolo tudi sodelovanje s šolami, ki nadgrajujejo naš program, to je s filozofsko fakulteto, fakulteto za sociologijo, poli-

Luka Mugoša

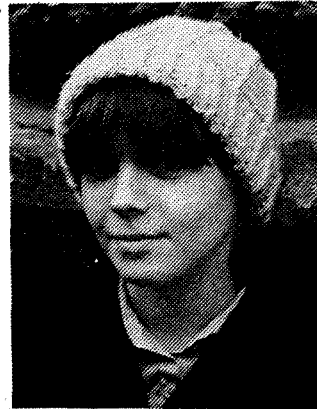
tične vede in novinarstvo, s fakulteto za naravoslovje in tehnologijo, visoko šolo za telesno kulturo in pedagoško akademijo. Ti programi sedaj niso najbolj usklajeni in se večkrat ponavljajo.

Reforma pa prinaša tudi vrsto organizacijskih sprememb. Letos na primer ustanavljajo kulturno društvo Anice Černejeve, ki naj bi postalo motor kulturne dejavnosti na šoli. Kultura učencev naj ne bi bil le njihov obisk gledališč, ampak samostojno kulturno ustvarjanje in razvijanje sposobnosti na tem področju.

Že do sedaj so bili v programu razni tečaji, ki imajo več smotrov. Tako na primer cilj plavalnega tečaja ni samo plavati, ampak tudi živeti v skupini, razvijati kulturno življenje, šort in cel niz naravoslovnih dejavnosti, ki jih omogoča življenje ob morju. Prav tako so razvite ekskurzije po domovini, katerih vsebino bo po novem programu mogoče še bolj pestro oblikovati, saj so bile morda doslej preveč samo geografsko ali samo zgodovinsko obarvane.

Tradicije NOB v različnih predmetih in ob vsaki priložnosti

Povezovanje znanja iz različnih predmetov omogoča, da se bo učenec tudi pozneje na delovnem mestu v takšni

Alenka Gabrovšek

ali drugačni situaciji lažje znašel. To pa je cilj šole. Tudi tradicije narodnoosvobodilnega boja, na katerega temeljih je zgrajena naša družba, nimajo svojega ozkega mesta samo pri pouku zgodovine ali v okviru dveh zgodovinskih krožkov s približno petdesetimi člani, ki prirejajo zgodovinske razstave, programe za proslave, se pogovarjajo z borci, zbirajo zgodovinsko gradivo v KS in pišejo v šolska časopisa: bilten za obveščanje in literarni list Mladika. Ob zgodovini so samoupravljanje s temelji marksizma, obramba in zaščita ter slovenščina predmeti, ki dajejo teoretično osnovo za spoznavanje naše revolucije. »Zgodovinski krožek sodeluje z obrambnim krožkom,« pripoveduje ravnatelj Jure Gartner. »Skupaj organizirata kvize, ki zahtevajo tudi znanje iz naše polpretekle zgodovine. V NOB posega tudi OZN krožek. Dalje so v športnoobrambnih dnevih naloge iz zgodovine narodnoosvobodilnega boja. Pohod na Urha ni le pohod, ampak je povezan s testi iz zgodovine, s spoznavanjem orožja in s kulturnim programom ob spomeniku. Ni ekskurzije, na kateri se ne bi ustavili ob kakšnem spomeniku iz NOB in spregovorili o zgodovinskem dogodku. Poleg tega organiziramo predavanja borcev na šoli. Iz bogate knjižnice lahko ponudimo učencem knjige o NOB. Tudi interni televizijski sistem nam veliko pripomore. Imamo na primer posneta Titova pričevanja pa razvoj samoupravljanja, ki bodo služila še prihodnjim rodovom naše gimnazije.«

In kaj je tisto, kar je najbolj problematično? Preobremenjenost, ki presega zmogljivosti učencev. V prihodnje bo treba še bistveno modernizirati pouk in zožiti vsebine učnih načrtov.

Vesel bi bil, če bi...

Preprosto vprašanje sem postavila petim učencem gi-

mnazije pedagoške smeri v Ljubljani, Tomažu Urbančiču, Alenki Gabrovšek, Luku Mugoši, Vesni Vodnik in Lili Kranjc: Kaj si želiš v osebnem, družbenem in kaj v svetovnem pogledu? Pa vendar ne vem, če mi je uspelo pronikniti do srčike, saj največje želje ljudje ponavadi nosimo globoko v sebi in jih ne razmetujemo z besedami.

Jasno, da je prva želja vseh, ki hodijo v šolo, uspešno zaključiti šolsko leto. Vesna je letos maturantka in pravi, da bo vse svoje moči namenila maturi. Delo v šoli jo veseli, predvsem z mlajšimi učenci, saj se počuti med njimi kot njihova druga mama. Tudi Alenka, čeprav je šele v prvem letniku, že razmišlja o svojem poklicu. »Treba se bo opredeliti za smer,« pravi. »Čisto lahko si predstavljam sebe za katedrom, čeprav bo do takrat, ko bom postala učiteljica, preteklo še precej vode. Rada bi postala uspešen peda-

Tomaž Urbančič

gog, prijatelj svojim učencem.« Tomaž si nadvse želi priti na oder Šentjakobskega gledališča. Že v osnovni šoli je sodeloval v dramski skupini. In zakaj ravno tja? »Tam rabijo veliko mladih, pa tudi publika je hvaležna,« pripoveduje Tomaž. »Tam je še največ otrok med obiskovalci, jaz pa sem rad med njimi. Veseli me, če se od srca nasmejijo, ko odigram na odru kakšen smešen prizor,« je povedal navdušeno. Luka se je zamislil nad svetovnimi dogajanjmi, nad blokovskimi odnosi, dogajanja na Poljskem in drugod po svetu, pa tudi pri nas na Kosovu. »Včasih gladamo na svetovna dogajanja bolj površno, kot da gre vse mimo nas,« pravi. »Pa vendar smo tudi mi tu, tudi mi smo košček tega sveta in prispevamo k graditvi njegove usode. Že dolgo ni bilo v svetu vse mirno, čeprav ni človeka, ki si tega ne bi želel.«

Lili je predsednica mladinske organizacije na šoli, in kakor je bilo čutiti iz besed, zelo vestna predsednica. »Želim, da bi se dvignila zavest mladincev,« je pripovedovala, »zavest pripadnosti mladinski organizaciji, ki rabijo aktivne člane, vse, ne samo tistih nekaj v predststvu. Velika večina mladih v organizaciji najprej išče pra-

vice in šele potem dolžnosti. Toda, šele ko boš organizaciji nekaj dal, boš od nje lahko tudi pričakoval. Osnovni namen našega prihodnjega dela je izdelati program na kulturno-umetniškem in športnem področju, ki bi pritegnil množice. Poskušamo tudi s trajnim družbenopolitičnim izobraževanjem in vse mlade želimo seznaniti s statutom mladine. Povezujemo se z občinsko konferenco ZSMS. Ena velikih nalog v prihodnje je zgraditi sistem informiranja na šoli, pa seveda še tesnejše sodelovanje z različnimi krožki in z učiteljskim zborom. Skupaj z osnovno organizacijo ZK bomo pomagali pri evidentiranju mladih v to organizacijo, saj želimo, da bi bili med mladimi komunisti res zaslužni, tisti, ki radi delajo tako v mladinski organizaciji, v razredu, v krajevni skupnosti in imajo sploh pravičen odnos do dela. Težišče našega dela v drugem polletju bo maj – mesec mladosti. Takrat bomo organizirali razstave, okrogle mize in posvete, ki jih bo vodil debatni krožek. Tega pravkar ustanavljamo pri mladinski organizaciji.«

Še o tem in onem smo se pogovarjali, med drugim o mladinskem prostovoljnem delu, pri čemer so moji sogovorniki izrazili željo po boljši informiranosti, ne samo brigadirjev, ampak tudi njihovih staršev, ki večkrat delajo probleme, ker ne poznajo smisla in čara zvezne ali republiške MDA, pa o naših smučarjih, ki jim želijo veliko sreče tudi v prihodnjem letu, in nismo mogli mimo stabilizacije. »Kar pogledate s pisanimi lučkami razsvetljenost in novoletno okrašeno Ljubljano, in to tri tedne pred novim letom!« so dejali ogorčeno. »Že res, da je lepo.

Lili Kranjc

Kaj pa poraba elektrike in razbite žarnice? Je to kakšna stabilizacijska ukrep?»

Misel je zdrsnila tudi na njihove vrstnike po svetu. »Vsem tistim, ki nimajo takšnih pogojev kot mi, želimo, da bi jim novo leto prineslo mir, naj se tudi njim odprejo poti napredka, naj bo novo leto tudi zanje srečno in veselo!«

Živa Drole

Anton Ogrin eden od prvih partizanskih bančnikov

Ljudje so našemu denarju veliko bolj zaupali kot sovražnikovemu

Njegovo življenje je pestro. Kljub letom, ki jih nosi je še vedno živahen ter vesel in rad se spomni dogodkov, ki so zelo pomembni za človeštvo in je v njih sam sodeloval. Spominja se strelskih jarkov iz prve svetovne vojne. Tirolska fronta, Soška fronta. Kolikokrat so se poglivali na juriš, zavzeli nekaj kvadratnih metrov zemlje, v naslednjem jurišu pa jih je sovražnik vrgel nazaj. Po vsakem jurišu pa so bili večji le kupi mrličev. Marsikdo si je zaželel, da bi bil tam z njimi in se tako rešil trpljenja. Že takrat sta se v njem rodila kljubovalnost in upor. Tovarise v blatu je nagovarjal k pasivnosti. To so izvedeli tudi gospodje oficirji. Na njegov karton so z rdečimi črkami zapisali politično nezanesljiv. Kaj pa je v Avstroogriški to pomenilo, vemo vsi.

Kot gimnazijski maturant je hotel še razširiti in poglobiti svoje znanje. Pot ga je vodila na nekdanji cesarski Dunaj, kjer se je vpisal na visoko ekonomsko šolo. Rad se spominja tistih dni. Sprehodov ob modri Donavi, po prostornih parkih in prenekaterega večera v tamkajšnjih krčmah. Študentska leta so pač študentska leta. V njih pa je tudi malo pozabil na strahote strelskih jarkov in prve vojne. Diplomiral je. Podal se je nazaj v domovino. Službo je dobil v rodnem Novem mestu, v tamkajšnji hranilnici. Bolj je spoznaval razmere v tedanji državi, manj mu je bilo vse skupaj všeč. Kljubovalnost in upornost, ki so ju rodili strelski jarki sta se vnovič prebujala in še bolj rastle. Spoznaval je, da je kapitalizmu počasi treba pripraviti mrtvaški oder in da zori nova sila, ki bo zgradila nov, bolj pravičen svet. V Novem mestu je dočkal klavrn razpad Jugoslavije in prihod razširjeval-

cev nove tisočletne kulture. Ko jih je prvič videl, mu niso bili pogodu. Sam pri sebi si je mislil, tudi vas bo kmalu vrag poklical, da bo z vami kuril svoj ogenj. Kljub petinštirideset letom se je vključil v ilegalno delo.

»Aktivisti OF so me kmalu z ženo Justino začeli vabiti na sestanke, kjer smo se pogovarjali o raznih dogodkih po svetu. Ob napadu na Sovjetsko zvezo smo bili vsi trdno prepričani, da bo vojne kmalu konec. Toda fašistična zver je bila še vedno močna. Ilegalci smo bili razdeljeni na trojke. Zbirali smo pomoč za partizane. Vse nam je prišlo prav od zdravil, sanitetnega materiala, obleke in orožja pa do denarnih prispevkov. Prav tako pa smo zbirali podatke o sovražniku in njegovih hlapcih. Delali smo sezname vseh tistih, ki so nam dali denarne prispevke. Te so naša kurirji nosili vodstvu OF. To je bilo zelo nevarno delo. Če prav vem, so le enkrat ujeli našo kurirko. Zaplenili so ji ves material, seznam pa ji je uspelo skriti pod jezik v ustih. Če bi ga sovražnik odkril bi bila to velika nevarnost za naše gibanje. Kmalu sem odkril, da me sovražnik nadzira. Zaradi tega sem postal še bolj previden. V naši hiši so večkrat opravili preiskavo, vendar niso nikoli odkrili kakšno stvar, ki bi nas izdala. Nekega večera so pridrli in začeli po vratih razbijati in vpiti odprite, odprite. Na mizi v kuhinji pa je bil zavoj Slovenskega poročevalca. Žena Justina ga je zgrabila, stekla na balkon ga vrgla na vrt in odšla odprta vrata. Premetali so stanovanje od tal do stropa. Na vrt pa se ni nihče spomnil. V veliko pomoč nama je bil sin Miloš, ki je bil v začetku vojne star osem let. Ker smo doma imeli vedno Slovenskega

poročevalca, ga je prebiral in z vsebino seznanjal svoje sosolce. Njegova učiteljica, ki je bila tudi za našo stvar je ženi rekla, da ga v razredu vsi kličejo obveščevalni. Čeprav otrok je opravljal pomembno delo, saj je med sovrstniki razširjal vero v zmago in pravičnost našega boja.

Čas je tekkel in Anton Ogrin je poleg ilegalnega dela hodil v službo v hranilnico. Bilo je septembra leta 1943. Bližal se je nek cerkveni praznik in Anton Ogrin je iz izkušenj vedel, da bodo pred praznikom vlagatelji dvigovali denar.

Zato je od svojega šefa zahteval, da mora biti v blagajni za praznike najmanj pet milijonov lir. Šef se je strinjal in ga poslal v Ljubljano, kjer je imela novomeška hranilnica vloženi denar. Prinesel je denar v Novo mesto, kjer je ta čakal svoje lastnike. Te pa so prehiteli partizani.

»Okoli polnoči 7. septembra so na naša vrata potrkali partizani in prosili, če bi šel sin Miloš z njimi in jim pokazal italijanska skladišča orožja, obleke in hrane ter naša skrivališča opreme. Fant je šel z njimi. Naši odgovorni tovariši pa so spoz-

nali, da je zdaj za vso organizacijo Novo mesto postalo nevarno. Sklenilo je, da se vsi, tudi Narodna zaščita, katere član sem bil umakne v bližnje vasi. Partizanom sem povedal, koliko je denarja v Hranilnici. Odločili so se, da ga vzamemo seboj. Imel sem enega od ključev s katerim se je odpirala blagajna. Predlagal sem naj stopijo do direktorja, ki je imel drugega. Čez nekaj časa so se vrnili, češ da direktorja ni doma. Svetoval sem jim, naj gredo še enkrat in rečejo, da jaz rabim ključ. Drugič so ga res prinesli. Odprli smo blagajno in presteli denar. Res ga je bilo pet milijonov lir. Denar so odnesli kurirji, vendar ne za dolgo. Čez nekaj dni sem ga dobil nazaj in postal sem partizanski bankir. Dodelili so mi tri nekdanje zandare, sicer borce, da so mi pomagali čuvati in nositi denar. Z vlagatelji sem delal, kar pod kakšnim kozolcem ali pa drevsom. To je trajalo približno dva meseca. Potem je prišlo povelje in denar sem oddal. Medtem pa smo se zaradi nemške ofenzive umaknili globlje v Gorjance.

Postal je vodja obveščevalne službe pri komandi mesta Novo mesto. Njegov rajon je segal od Šentjerneja pa do Žužemberka. Mnogokrat je prehodil svoje območje, vendar mu ni bilo treba nikoli bežati pred sovražnikom. Siroka mreža obveščevalcev in sodelavcev ga je vedno pravočasno obvestila katere poti in stezice so varne in katere niso. Čeprav je bil star že osemindeset let je bil v glavnem na terenu, le spat je hodil v bazo. Večkrat je obiskal tudi ženo in sina, ki sta bila tudi v partizanih. Na komandi mesta Novo mesto je ostal do junija 1944.

»Takrat sem dobil povelje, naj se javim v Denarni zavod

Slovenije, ki ga je na februarjem zasedanju ustanovil SNOS. Do ustanovitve tega zavoda je prišlo zaradi nujnosti obnove gospodarstva na vseh področjih. Obnova je narekovala ustanovitev denarne ustanove, ki bi bila pooblaščenca urejati denarno gospodarstvo. Zgodovinsko dejstvo je, da je bil Denarni zavod Slovenije prva narodna emisijska banka in edina svobodna emisijska banka v okupirani Evropi. Naš zavod je bil organiziran tako kot vsaka banka. Imeli smo kreditni oddelek, hranilne vloge in celo menjalnico. V njej so člani zavazniških misij menjavali svoj denar. Menjalne liste smo določali po časopisih, ki smo jih dobivali iz Trsta. Naša lista je bila nekoliko nižja, saj smo morali od nečesa živeti tudi mi. V glavnem smo menjavali dolarje in funte, včasih pa tudi marke. Če pa se prav spomnim, nisimo menjali nobenega rublja. S temi devizami smo na Hrvaškem kupovali hrano. Po nalogu SNOS smo tudi izplačevali podporo nekaterim našim ljudem. Ta pomoč je znašala kar precej in sicer pet tisoč lir. Naši vojski smo dajali obveznice s katerimi je plačevala hrano, če ni imela denarja. Prinašalci obveznic smo izplačali vsoto, ki je bila zapisana. Razpisali pa smo tudi več posojil za ljudsko oblast in moram reči, da je bil odziv na to zelo velik. Ob vsem tem delu pa smo se v našem zavodu veliko ukvarjali tudi z pripravami in organizacijo bančništva po osvoboditvi.

»Maja leta 1945 smo naš zavod preselili v Ljubljano. Takrat sem bil vršilec dolžnosti predsednika Denarnega zavoda. Organizacijsko in kadrovske smo bili pripravljene, da začnemo delati, tako kot je nova družba zahtevala

od nas. Vselili smo se v prostore nekdanje hipotekarne banke, ki je bila nasproti sedanjemu Narodni banki na Titovi cesti. Po združitvi Denarnega zavoda v Narodno banko FLRJ sem opravljal vrsto dolžnosti vse do leta 1948. Takrat so me imenovali za sekretarja Istrske banke v Kopru. Po priključitvi te k Narodni banki sem se vrnil v Ljubljano. Tako v Kopru kot Ljubljani sem bil med organizatorji delovnih brigad, ki so delale tam, kjer je bilo to najbolj potrebno. Izvolili pa so me tudi za ljudskega odbornika v rajonu Center. V banki pa sem poleg rednega dela organiziral strokovne tečaje in bil tudi predavatelj.

Leta so minevala in Anton Ogrin se je upokojil. Človek bi mislil, zdaj bo imel čas, da si malo odpočije od vseh naporov. Toda žilica mu ni dala miru, moral je nekaj početi. Postal je vodja bančnega muzeja in pripravil razstave o Denarnem zavodu, ki so vse povsod naletele na veliko zanimanje in uspeh. Ljudje so se zanimali za partizanski denar in nekajkrat se je zgodilo, da so mu prinesli nekatere stvari, ki so manjkale v zbirki. Prav tako je bil urednik Bančnega vestnika. Objavil je številne članke o strokovnem in političnem delu ter pomenu financiranja in bančnega poslovanja Denarnega zavoda Slovenije med vojno in po osvoboditvi.

Pogled mu je ušel skozi okno, tam nekam na Šišenski hrib, ki je bil rahlo ovit v meglo. Pri sebi je verjetno poskušal obuditi kakšen trenutek, ki je bil pomemben v njegovih skoraj šestdesetih letih. Zdal nam gotovo manjkajo ljudje njegovega kova. Ljudje, ki bi predvsem videli družbo in ne sebe. **Bojan Kuntarič**

Tone Kebe

Notranjski padli in umrli prvoborci

V poročilu je navedeno, da ima Gorenjski odred dva bataljona. Opazen je podatek, da je Jože Krajc-Andrej Korenina (legalno ime se pojavi prvič, sicer je vsepovsod ime Žakelj) postavljen za namestnika politkomisarja Gorenjskega odreda. Ta podatek pa je zadnji, ki osvetljuje velik vzpon Jožeta Krajca-Žaklja v partizanskih enotah.

Anton Pernel-Igor pove, da so nekateri ožji sodelavci Krajca klicali po imenu Matros in najbrž ga je to ime prijelo še v Španiji ali pa po njej.

Poleg bojev v Poljanski dolini in v Dražgošah, se je Krajc udeležil neštetihih akcij od Škofje Loke do Jesenic.

Že prej bi morali omeniti imenitno zmago Cankarjevega bataljona nad nemškimi policisti. 12. decembra 1941 se je po cesti pri Rovtahn pod Mladim vrhom pomikala večja nemška policijska pehota. V njej je bilo kar 52 policistov, ki so precej samozvestno prihajali pod puške Cenkarjevcev, ki so bili v zasedi do 40 metrov nad cesto. Usekali so in podrli kar 46 policistov. Pet jih je ušlo, eden pa je bil ranjen. Zaplenjenih je bilo več strojnih in brzostrelk, pušk, pištol, streliva in vojaške opreme. Akcija je imela velik pomen v vojaškem in političnem pogledu in je dvigala moralno pri civilnem prebivalstvu.

Janko Leben-Zmago pove, da je bil Žakelj v akciji pri požigu železniškega mostu pri Zirovnici in v akciji pod Kočno, ko so na progi Jesenice-Bohinjska Bistrica razdirali železniško progo. Tam je iztiril tovorni vlak z lokomotivo vred in nastala je velika materialna škoda. Še huje pa je Nemce prizadela dvodnevna prekinitev vseh prevozov.

Jože Krajc-Žakelj pa se je izkazal še v bolj zapletenih primerih. Zmago nadaljuje, da so nekega dne poleti 1942 Nemci ujeli partizana z imenom »Stric«. Očividno je bil v letih, zato so mu nadeli takšno ime. Ujetega partizana so strpali v begunjske policijske zapore, ga mučili in preizkušali vsemogoče gestapovske metode. Končno je pod težo mučenja in podpludb, ves obložen z ranami, pristal, da bo deloval za interese gestapa. Še ko je bil v kaznilnici so mu oblagali rane, da bi ga pripravili za pobjeg iz policijskih zaporov.

Pobeg so izredno spretno »zrežirali« in človeka, ki je pristal, da bo zanje delal kot ova-duh, so iz zapora »reševali« gestapovci s pomočjo lestve in vrvi tako, da jih ni mogla odkriti niti njihova redna straža, ki o akciji ni bila z ničemer seznanjena. Ko se jim je pobeg »posrečil«, so fingirali pobeg z alarmnimi napravami, da bi preslepili svoje straže in ljudi z vasi. Tako so ljudje zvedeli, da Nemci lovijo pobeglega partizana. Aktivirali so celo poli-

cijske pse, toda pobegli partizan (gestapovski bodoči vohun) je uspel zbežati prek vode in se javiti najbližji partizanski enoti. Vsi borci so ga poznali, vedeli so, da je pobegnil celo zasledovalnim psom, zato ga s sumničnjem niso obremenjevali.

Potlej pa so se že kazali rezultati ovaduškega dela. Enote so bile kar naprej zasledovane s strani nemških mobilnih enot, še zlasti na območje Stola in Golice. Med partizani je nastal sum, da nekdo med njimi obvešča Nemce o dejavnosti, o premikih in operativnih nalogah. Sumljivi so postali ugledni prvoborci. V partizanski kolektiv se je zaje-del val nezaupanja. Končno se je sum osredotočil na »Strica«. A ni bilo enostavno. Šele s trdo roko Jožeta Krajca in njegovo prirodno iznajdljivostjo so »Strica« primorali, da je priznal svojo izdajalsko vlogo. Seve, so ga takoj nato najstrožje kaznovali.

Jože Krajc-Žakelj se je po pripovedovanju njegovih sodelavcev v vsaki akciji izkazal kot hraber borec. Znal je navduševati, zato so imeli borci zaupanje vanj. Bil je sposoben voditelj in predan član partije. Prav te odlike so Žaklju nalagale nove dolžnosti in vselej je odhajal tja, kamor so potrebovali sposobne kadre.

Tone Debevc-Zvone z Rakeka pove: »Meseca marca 1943 je bila v Dolomiti na Babni gori sklicana partijska konferenca za Slovenijo. Tja je bil poklican tudi Jože Krajc-Žakelj z Gorenjske. Konferenca je preprečila večja italijansko-belogardistična ofenziva v dnevi 17. do 22. marca 1943. Kot eden izmed delegatov sem tedaj prvič srečal Jožeta Krajca in zaupal mi je, da bi šel rad z Gorenjske na Primorsko, kajti gorenjski hribi so štiridesetletnega Krajca že precej zmučili. Zelel pa si je tudi morja, kajti dolgo let je bil mornar na raznih koncih sveta. In tako je zaprosil glavni štab, ki je bil tedaj na Babni gori za premostitev na Primorsko. Ugodili so mu in koncem meseca marca 1943 se je napotil na-

ravnost na sedež pokrajinskega komiteta KPS za Primorsko. Pozneje sem Žaklja srečal že na tleh Beneške Slovenije in potarnal je, da ga toliko ne mučijo politične razmere tam kot strmine, ki jih je tam okrog Tolmina in ob reki Soči na pretek. Potožil je, da ga bolijo noge.

Pripotoval je na sedež pokrajinskega komiteta KPS za Primorsko, ki je imel tedaj sedež v bunkerju na Grudnici nad Baniško planoto. Sekretar dr. Aleš Bebler-Primož je Žaklja postavil za pokrajinskega inštruktorja KPS in ga poslal v Goriška Brda. Tam je deloval še na območju vzhodne Benečije ob reki Idrijci do Tolmina. Še zlasti Beneška Slovenija je bila tedaj povsem neorganiziran teren, zato je bilo potrebno tja poslati najboljše kadre.

S prihodom Žaklja v Brda (podatek v knjigi Cirila Zupanca: Zapadno-primorsko okrožje) so aktivisti dobili pravega političnega delavca, ki je bil prekaljen v neštetihih težkih bojih v Španiji in na Gorenjskem. Znal je pravilno zastaviti politično in agitacijsko delo na terenu. Maja 1943, kmalu za Žakljevim prihodom, je poveljstvo Severno-primorskega odreda na zahtevo pokrajinskega komiteta poslalo v Brda še enega aktivista, Jožeta Peršolja-Filipa, ki je bil dotlej politkomisar tretje čete II. bataljona tega odreda. Oba Žakelj in Filip sta bila poslej vse do svoje tragične smrti srce in duša osvobodilnega gibanja v Goriških Brdih. (Ciril Zupanc, prav tam.)

Zaradi važnosti osvobodilnega gibanja v Beneški Sloveniji, sta Žakelj in Filip tja poslala še dva aktivista. Tam je že uspešno deloval Alojz Mavrič-Oton, ki ga je nekoliko prej tja poslal sekretar Kanalskega okrožnega komiteta France Caserman-Tesar. Vsi trije so poleg oralno politično ledino. (Ciril Zupanc in lastni komentar.)

Junija 1943 je Pokrajinski komitet KPS poklical iz Brd Jožeta Krajca-Žaklja, ker je bil določen za člana okrajnega komiteta KPS za Srednjo Primorsko. (Okraji so bili takrat

Bratje Jevšnik iz Zagorja

Fantje niso klonili

Oče bratov Jevšnik je bil rudar, napreden mož, ki ga je pobrala že prva svetovna vojna; mati s šestimi otroki je ostala sama. Da bi prežive-la sebe in svoje, se je zaposli-la v rudniški separaciji, ven-dar za mnoga lačna usta tudi

Adi Jevšnik, slikan avgusta 1945 v Zrenjaninu, kmalu potem, ko je kot komisar Slandrove brigade prevzel novo dolžnost v političnem odseku XIV. divizije.

to ni bilo dovolj – morala je opravljati še druga dela. Otrke je vzgajala v napre-dnem duhu, z veliko ljubez-ni, zaradi odnosa družbe do siromakov pa je iz teh mla-dih lic vendarle odsevalo za-grenjenost in upor proti oblasti se je vselil v njihove misli. Kaj hitro so se vključi-li v napredno delavsko giba-nje: bili so člani delavsko-izobraževalnega društva »Vesna«, pozneje pa delav-sko-prosvetnega društva »Svoboda« v Kisovcu. Ivan in Adi sta sodelovala pri pev-skem zboru, igrala nogomet, previdno tipala po gledali-ških deskah, Ivan pa se je poleg tega lotil še režije, ki ji je posvetil ves prosti čas. Že takrat je bil član SKOJ, na

predlog tedanjega sekretarja partijske celice, Leopolda Eberla, pa so ga 1933. leta sprejeli v KPJ. Še bolj kot doslej se je zagrizel v delo, tokrat v vzgojo mladega ro-du, ki mu je skušal kar naj-bolj približati nove ideje in zgraditi politično zavest. Amaterska igralska skupina je pod njegovim vodstvom močno napredovala, mnogi se še danes z veseljem spom-injajo Dobrega vojaka Švejka, Rdečih rož, Noči uniform, Domna...

Fantje so sodelovali tudi v ilegalnem komunističnem gibanju, trosili so letake, pi-sali parole, pobirali Rdečo pomoč.

1934. leta jih najdemo v ve-liki gladovni stavki, Ivana celo v stavkovnem odboru. Leto pozneje sta se Ivan in Adi udeležila množičnega zleta društev »Svoboda« v Celju. Za to je izvedela tudi oblast, posledice niso izostale, bratje so občutili brezposelnost, hišne preiskave, tu-di zapore.

Takoj po okupaciji so se bratje aktivno in organizira-no vključili v delo Osvobodilne fronte.

Najprej Ivan, ki je že prvo leto vojne odšel v Revirsko četo. Adija je avgusta istega leta gestapo odgnal v konc-tracijsko taborišče Mauthausen. 1942. leta je v partizane odšel Mirko, z njim je odšel v gozd starejši sin sestre Ane, Franci. Gestapo se je Ani maščeval, odgnal je njo, nje-nega moža in mlajšega sina Emila v internacijo.

Ko se je Adi v 1942. letu vrnil iz taborišča, je skupaj s Francom odšel v partizane. Le Viktor, ki je bil takrat v Franciji na delu, ni bil v od-poru.

Potem se je začelo. Ivan je

padel kot borec Gubčeve brigade pri napadu na Ajdo-vec decembra 1942. leta, Mir-ka pa je težko ranil domači izdajalec, kmet Vedenik, ga zastropil in predal v roke okupatorja, ki ga je vsega zmrcvarjenega, razkazoval ljudem. Mirko je vzdržal vse strahote, ni se uklonil. V celj-ski bolnici so ga okupatorji pozdravili in ga nato odpelja-li v mariborske zapore na za-slišanje. Privzgojena zavest ter predanost domovini sta Mirku dali noč: ničesar ni iz-dal in po daljšem mučenju so ga v Mariboru ustrelili.

Prizanešeno ni bilo niti se-stri Ani. Zaradi ran ob bom-bandiranju je umrla v inter-naciji, njen sin Franci pa je

Franc Jevšnik, kapetan, sli-kan 1944. leta kot komisar čete v XII. brigadi. (Pozneje je bil komisar inženirjskega bataljona v Skopju.)

padel kot borec. I. pohorske-ga bataljona.

Družina Jevšnik je plačala visok krvni davek, zato je prav, da se jih ob letošnjih obletnicah spomnimo.

Franc Jevšnik te dni praznuje sedemdesetletnico. Ob jubi-leju mu iskreno čestitamo.

Naši znaki

Nekaj odmevov na naše članke

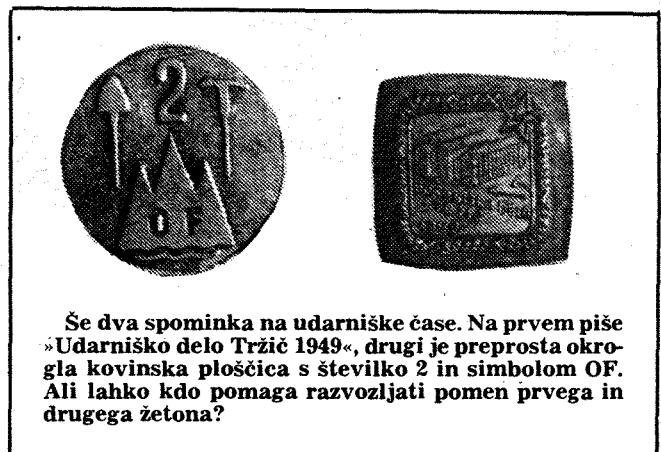
Pred mesecem dni je priš-lo pismo Janka Stuška iz Ra-dovljice. »Lepo in prav,« je pisal, »da so prišle na vrsto tudi stare značke, toda naj-prej je treba predstaviti vse slovenske partizanske znake in medalje.« Odgovorili smo mu, da lahko pišemo samo o tistih, ki jih poznamo in za-nje vemo. Tako se je tovariš Stušek potrudil in kar sam poskrbel za podatke o znaku jurišnega bataljona XXX. di-vizije, znaku jurišnega bata-ljona XXXI. divizije in me-dalji medobčinskega sveta ZZB NOV Gorenjske. Zanje smo mu hvaležni. Vsak pa, ki ve za partizanske znake ali stare značke iz let 1945 do približno 1952 in še niso bile objavljene v naši rubriki, naj nam piše. Le s skupnimi na-pori bomo tako lahko zbrali vse, kar se bo z objavo v TV-15 izognilo pozabi. Kot pisec rubrike bom za vsak napo-tek in za vsako pomoč zelo hvaležen. Leta 1983 bodo slovenski muzeji spet skupaj pripravili veliko razstavo o starih značkah na Sloven-skem. Za razstavo in katalog bomo skušali zbrati kar se da veliko starih slovenskih značk od XIX. stoletja do približno 1952. Muzeji imajo zelo malo starih značk in raz-stava bo uspela samo ob po-moči zasebnih zbiralcev in drugih lastnikov starih slo-venskih značk. Lastnike sta-rih slovenskih značk (razen teh, ki so že bile objavljene v rubriki), prosim, naj pošljejo kar na moj naslov (J. Švajnc-er, Cesta zmage 92, Mari-bor) spiske znake, ki bi priš-le v poštev za razstavo. Na podlagi teh spisikov bomo lahko potem prosili za izpo-soditev posameznih značk. Škoda bi bilo, če bi nanje po-zabili, tudi na tiste najbolj skromne stare sokolske, de-lavske, kulturne, športne, društvene in podobne.

Še nekaj odmevov, ki so

prišli na naša nadaljevanja o starih značkah. Tako nas je Marijan Malc iz Kopra obve-stil, da je bil najverjetneje s »Turjaškim odlikovanjem« 1943 odlikovan tudi mitralje-zec Tone Grmovšek, ki živi v Kočevski Reki. Prav bi bilo, da bi se tovariš Grmovšek oglasil sam in obudil svoje spomine na podeljevanje »Turjaškega odlikovanja«.

Pavel Korelc iz Kopra se je upravičeno čutil prizadetega ob pisanju o mostovih preko Kolpe v Vinici in Brodu na Kolpi in zamolčanju vloge inženirskega bataljona XVIII. divizije. V obširnem pismu je opozoril na več po-membnih akcij te partizan-ske enote. Za našo rubriko je

Franc Vidic-Lazar iz Kre-snic meni, da ni prav, ker niso dobili znaka časti udele-žencev pohoda XIV. divizije tudi tisti vosovci, ki so na pohodu sodelovali od priho-da na Štajersko dalje. Ni mu težko pritrditi, ker je bilo med pohodom najhuje prav februarja 1944 na Štajer-skem. Maks Večko iz Dobje vasi na Koroškem nam je po-magal osvetliti število podel-jenih odlikovanj OF leta 1952. Njegov oče Maks Več-ko-Urh je dobil odlikovanje s potrdilom št. 071, torej je bilo podeljenih vsaj toliko znakov. Odlikovanje s števil-ko 0336 je prejel tovariš Branko Sattler iz Deskl, An-hovo. Janez Žagar iz Ljublja-

Se dva spominka na udarniške čase. Na prvem piše »Udarniško delo Tržič 1949«, drugi je preprosta okro-gla kovinska ploščica s številko 2 in simbolom OF. Ali lahko kdo pomaga razvozljati pomen prvega in drugega žetona?

zanimivo, da je tovariš Ko-relc dobil marca 1945 od Glavnega štaba Slovenije kot odlikovanje za uspešno akcijo na koti 503 nad Žu-žemberkom daljnogled. Franc Matulj iz Zrjavca nas sprašuje, ali so borci IX. udarne brigade dobili posebn-a priznanja oziroma značke ob osvoboditvi Ljubljane. Ali lahko kdo pomaga in od-govori, če so osvoboditelji Ljubljane res dobili posebna priznanja ali značke?

ne je dobil odlikovanje 0894. Ali je mogoče kje popoln spi-sek odlikovancev in števil na njihovih odlikovanjih? Boleče je pismo Petra Isteni-ča, udeleženca pohoda XIV. divizije na Štajersko, ki je še vedno brez znaka časti. Pri izdelovalcu znakov mojstru Jeraši v Ljubljani je še nekaj znakov in prav bi bilo, da bi odbor divizije tovrstne spo-drsljaje odpravil.

Janez J. Švajncer

večji od okrožij – trije za vso Primorsko – in so bili posredovalci med PK-KPS in med okrožji. – op. p.)

Ko je Krajc odhajal iz Brd, je obiskal zasel-ke v Beneški Sloveniji, Selce, Kodermače, Bavdaže, Kovačevico in Matajur. Tam so bili že zametki terenskih odborov OF. Obenem se je sestel še s člani okrajnega komiteta za Severno Primorsko in se z njimi pogovarjal o postavitvi tričlanskega okrožnega odbora za Vzhodno Benečijo. Po ukinitvi okrajev (8. avgusta 1943) je sledilo združevanje manjših okrožij v večja, zato je predvideno beneško okrožje zaživel šele pozimi 1943/1944. (Pov-zetek iz knjige Cirila Zupanca)

Septembra 1943 je postal Jože Krajc-Žakelj sekretar okrožnega komiteta Zapadna Pri-morska. V sklopu tega okrožja so bili spo-mladi 1944 oblikovani rajoni in okraji. V Go-riških Brdih in v Benečiji ob Idriji pa so organizirali še šest občin in vzpostavili ljud-sko oblast.

18. novembra 1943 je bil formiran še okrož-ni odbor za Zapadno Primorsko in Žakelj je postal njegov sekretar. Za predsednika je bil imenovan župnik iz Slovrenca Edko Ferjan-čič, ki je bil zelo predan aktivist do konca vojne. (Ciril Zupanc, prav tam.)

Jože Krajc-Žakelj je združeval partijsko funkcijo s funkcijo okrožnega sekretarja OF. Na obeh področjih je pripravljaj pomembne politične akcije, še zlasti ustanavljanje naro-dnoosvobodilnih odborov kot osnovnih celic nove ljudske oblasti, ki se je gradila skupaj z uspehi na vojaškem polju.

V pripravih na prve svobodne in demokra-tične volitve KNOO so morala politična vod-stva opraviti širšo propagando in sklicevati večje politične shode, na katerih so nastopali ugledni predstavniki vojaškega in politične-ga vodstva. Tako večje zborovanje je bilo konec junija 1944 na Srednjem Lokovcu na Banjški planoti, kjer je nastopil kot govornik tudi šestdesetletni Jože Srebrnič, ki je zaradi

komunizma in narodne zavednosti prestal sedemnajst let ječe v italijanskih zaporih. Ko se je po kapitulaciji Italije vrnil iz ječe, je takoj vstopil v partizane. Postal je član SNOS, podpredsednik pokrajinskega odbo-

Levi breg Soče blizu Anhovega, kamor bi se morali prepeljati s čolnom. Ob skali so preživeli delegati in spremljevalci.

ra OF za Primorsko in član pokrajinskega komiteta KPS. Na zborovanju pa so nastopili še drugi govorniki ob navzočnosti najvišjih političnih in vojaških predstavnikov. Navzo-či so bili še zastopniki zaveznških vojaških misij in ob odru so vihrale tudi zavezniške

zastave. Nastopile so tudi kulturne skupine s pevci.

Tudi v Goriških so pripravili več takih zbo-rovanj, na katerih je bila velika množica lju-di, ki je navdušeno pritrjevala govornikom, posebno kadar so poudarili zahtevo po zdru-žitvi vseh Slovencev.

Zborovanja so bila uvod pred izvolitvijo odposlancev v krajevne in okrajne NOO. V Kožbani je bilo na predvolilnem zborovanju 9. julija 1944 kar 1500 ljudi. Zborovanje je vodil predsednik okrožnega odbora OF Edko Ferjančič-Taras, govorila pa sta Jože Srebr-nič in Leopold Krese-Još, oba člana pokra-jinskega odbora OF in KPS.

Žakljeva poslednja plovba

Po uspelem zborovanju sta se oba pokra-jinska funkcionarja v spremstvu petih parti-zanov napotila na 3. pokrajinsko partijsko konferenco, ki je bila sklicana 15. in 16. julija 1944 v Laznah nad Čepovanom. Omenjeni skupini so se priključili še delegati z zaho-dnega brega Soče, in sicer:

- Jože Krajc-Žakelj, inštruktor pokrajinskega komiteta KPS za Zapadno Primorsko (Briško-beneško okrožje),
- Jože Peršolja-Filip, sekretar okrožnega komiteta KPS za Benečijo,
- Ladislav Marovt-Lado Rus, sekretar okrožnega komiteta KPS za Goriška Brda,
- Miro Simčič-Izidor, član okrožnega ko-miteta KPS za Brda,
- Anton de Reya-Sever, sekretar okrajne-ga komiteta KPS za Zapadna Brda,
- Jože Štakolič-Pepi, sekretar okrajnega komiteta KPS za Vzhodna Brda in
- Danilo Perčič-Črt, pomočnik politkomi-sarja prvega bataljona Briško-beneškega odreda.

Tej skupini se je priključil že Živko Hoče-var, pomočnik politkomisarja čete v III. bata-

ljonu BBO. V dolini sta čakali na prehod reke Soče še dve delegatki, Rozalija Križnič-Soča, članica III. okrajnega komiteta KPS za Zapa-dno Idrijsko ter članica okrožnega odbora OF za Brda in Julka Vidič-Jasna, sekretarka IV. okrajnega komiteta KPS za Severno Idrijsko in članica okrožnega odbora OF za Brda.

Ko so se zbirali na samotni kmetiji visoko nad Sočo, so bili delegati dobre volje. Še celo Žakelj, ki je bil poznan kot resnoben človek, je stresal šale kot za stavo. Spomnil se je na čas, ko je še mornaril in kakšne »brodolome« je doživel. Bodril je posamezne borce, ki niso znali plavati ali pa ne najbolj (tudi Jošta), da naj se ne boje prehoda, kajti ob izkušenem mornarju naj se počutijo varne. Jože Srebr-nič je bil pri svojih šestdesetih letih korajžen. Rekel je, da Sočo dobro pozna in če bo po-trebno, jo bo tudi preplaval.

V dolini Soče so se srečali z delegatkama Sočo in Jasno, ki sta povedali, da je pot čez cesto in progo prosta. Tako so vsi prišli na zapadni breg Soče, skupaj z borci brigade VDV, ki so odhajali v Belo krajino kot ko-mandni kader na krajše seminarje. Ob reki se je tako zbralo kar 24 tovarišev in tovarišic. Ob nizki vodi so strugo prekoračili v gosjem redu drug za drugim z roko v roki, zaradi deževja pa je Soča narasla in njeni valovi so se divje zaganjali v skalovje. Zmajevali so z rameni in menili, da reke ne bo moč pregaziti brez čolna.

Na voljo je bil en sam čoln (nemški gumi-jast), ki je bil menda dobršen le za dva člove-ka. Prišli so do mesta, kjer je bila z brega na breg razpetja jeklena vrvi. Bila je pogreznjena globoko pod gladino in morali so jo dvigniti, da so nanjo lahko privezali gumijast čoln. Čoln so k jekleni vrvi privezali z dolgo vrvjo od angleških padal, da bi ga lahko po prevo-zu na nasprotni breg zopet potegnili nazaj.

Se nadaljuje

NOVA GORICA

O proslavi 9. korpusa

Konec novembra je bila v Novi Gorici razširjena seja odbora za proslavo 9. korpusa. Ugotovili so, da je odbor v preteklem obdobju že izdelal delovni osnutek zasnove proslave 40. obletnice ustanovitve 9. korpusa in drugih jubilejev NOB. Zavzeli so se, da morajo biti med drugimi v proslavo vključeni tudi borci prekomorskih brigad, udarne divizije Garibaldi Natisone, enote JLA z imeni divizij, brigad, odredov in drugih enot 9. korpusa. Osrednja zaključna proslava naj bo septembra 1983 v Novi Gorici. Tudi komisija za finance je že izdelala svoj finančni načrt proslave, ki je dovolj stabilizacijski.

Na seji so sprejeli tudi informacije odbora Goriških srečanj, ki je v svojem srednjeročnem načrtu predvidel, da bodo četrta Goriška srečanja v letu 1982 v celoti posvečena 9. korpusu. V novembru 1982 bodo organizirali simpozij, na katerega bodo povabili k sodelovanju zgodovinarje. Poleg vojaške bodo zajeli tudi druge vidike dejavnosti te partizanske formacije, ki simbolizira celotni narodnoosvobodilni boj na Primorskem. Ob tem bodo organizirali tudi strokovni izlet v kraje, kjer je 9. korpus nastal (področje Trebuše).

Na pobudo dosedanjih aktivnih organizatorjev akcije Po smučinah in poteh 9. korpusa, ki naj bi postala tradicionalna, je to problematiko že v začetku novembra letos obravnavalo predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica. Takšnih akcij je bilo do sedaj že sedemnajst, pa niso bile dovolj množične, kot je to zaželeno. Stalno pokroviteljstvo nad akcijo je prevzel občinski odbor ZZB NOV Nova Gorica.

Na seji so poudarili, da proslava jubilejne obletnice 9. korpusa ne pomeni samo obujanja spominov na preteklost, temveč tudi vrednotenje pridobitev narodnoosvobodilnega boja. Mario Fantini-Sasso, nekdanji komandant udarne divizije Garibaldi Natisone, je dejal, da bo proslava, ki se je bodo udeležili tudi italijanski partizani in slovenski borci iz Italije, trden dokaz tovarištva, skovanega v skupni narodnoosvobodilni vojni.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

SOVJE - MOJSTRANA

Praznično ob 40-letnici vstaje

Ob letošnjem jubileju, 40-letnici vstaje, bodo pester praznični program pripravili tudi v krajevni skupnosti Dovje-Mojstrana. Šestnajstega decembra leta 1941 so se v tem delu Gornjesavske doline vaščani množično uprli okupatorju. Ta dan pa so si po osvoboditvi tudi izbrali za svoj krajevni praznik. V znani vstaji je sodelovalo 127 vaščanov, danes pa je živih še 37 udeležencev. V počastitev letošnjega jubileja bo 16. decembra srečanje vseh preživelih udeležencev vstaje. Vsi navzoči bodo v razgovoru osvetlili dogajanja pred štirimi desetletji, ko je na tem območju zažarel plamen upora.

Osrednja proslava v počastitev krajevnega praznika pa bo v petek, 18. decembra zvečer v dvorani Kulturnega doma na Dovju. Pripravili bodo pester kulturni program za vse krajeane, kot gostje pa bodo v prazničnih dneh v Mojstrani prisotni tudi predstavniki pobratene krajevine skupnosti Stave v valjevski občini.

Se posebno pomemben dogodek ob letošnjem prazniku pa bo srečanje aktivistov jesenskega okrožja OF, ki bo v soboto, 19. decembra v osnovni šoli 16. december v Mojstrani. Predvidoma se bo zbralo približno 300 aktivistov iz jeseniške in radovljiške občine.

V okviru praznika bo domače kulturno društvo tudi letos izvedlo kviz o poznavanju revolucionarnih dogodkov iz zgodovine kraja. Kviz bo v nedeljo, 27. decembra v dvorani kulturnega doma na Dovjem, naslov pa bo tokrat »16. december - TITO - NOB«.

JANKO RABIČ

SPODNJA IDRIJA

Spominski pohod na Javornik

Tretji spominski pohod na Javornik je potekal v snegu in mrazu. Vendar se je pohoda udeležilo več kot 700 pohodnikov, predvsem planincev. Letos so se pohoda udeležili tudi iz oddaljenih krajev. Pripeljali so se z avtobusi do Črnega vrha in se od tam povzpeli na Javornik. Prišli so iz bližnjih planinskih društev, kakor tudi iz bolj oddaljenih, iz Ilirske Bistrice, Reke, Kopra, Ljubljane in Zagreba.

Ob 11. uri je bila pri spomeniku 47 padlih spominska slovesnost. Zbranim sta spregovorila Ivan Primožič, predsednik občinskega odbora ZZB in Ciril Zupanc, nekdanji pripadnik Gradnikove brigade. Kulturni program je izvedla skupina iz Črnega vrha.

Spominski pohod organizirata planinsko društvo in občinski odbor ZZB Idrija v spomin 47 borcem Gradnikove brigade, ki so padli 23. decembra 1943 na domačiji pri Skvarcu na Javorniku.

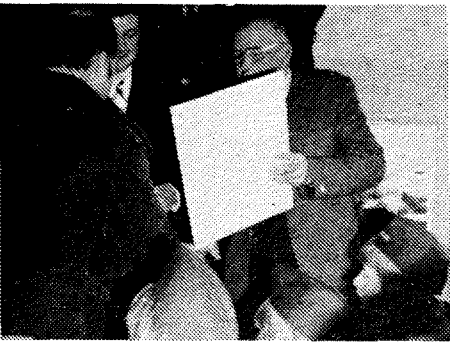
JANEZ JERAM

VRHPOLJE-ZALOG

Priznanja najzaslužnejšim

Ob 40-letnici vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije in 38-letnici zgodovinskega datuma 29. novembra - rojstva nove Jugoslavije, so družbenopolitične organizacije in KS Vrhpolje-Zalog organizirale proslavo v gasilskem domu na Vrhpolju.

Ob tej priložnosti je krajevna konferenca SZDL podelila priznanja OF in bronaste znake desetim zaslužnim krajanom: Ivani Orehek za delo v organih KS in KK SZDL, Martinu Štefanu za delo v organih KS in vaškem odboru, Cirilu Grošlju za dolgoletno prizadevno delo, Ivanu Lebaru ml. za aktivno delo v gasilskem društvu in DBO, Dominiku Pirnatu za delo v

Priznanja OF in bronaste znake krajevnih konferenc sta v imenu SZDL podelila predsednik KK SZDL Anton Cerar in tajnik Vinko Kepec

organih KS in DPO, Ladu Ocepku za delo v KS in SLO-DS, Albinu Peniču za dolgoletno prizadevno delo v KS, Francu Peterki za aktivno delo v socialnem skrbstvu, Slavku Avblju za dolgoletno prizadevnost v KS in Štefanu Cerarju za dolgoletno prizadevno delo v KSŽ.

Predsednik KK SZDL se je zahvalil vsem dobitnikom za njihovo požrtvovalno delo vsa leta po vojni in dodal, naj bo priznanje spodbuda za nadaljnje delo v krajevni samoupravi.

JOŽE NOVAK

HOTIZA

Korošov mlin sameva

Korošov mlin na rokavu reke Mure pri Hotizi je že zdavnaj načel zob časa. Krajevni dejavniki na Hotizi so se zavzeli zanj. Svoje stališče, da bi ga obvarovali pred propadanjem bodo posredovali občinski skupščini, občinski organizaciji ZZB NOV in kulturni skupnosti Lendava. Mlin kot tak bi radi Hotičani uvrstili v spomeniško varstvo. Med vojno so se v mlinu zbirali aktivisti OF in napredno misleči Hotičani. Nekoč, ko so se vrtela mlinska kolesa in ko je voda pogajala mlinske kamne, je bilo to prav lepo. Danes je slika klavrna. Že več kot dvajset let je mlin v razpadanju, pa tudi voda v rokavu, kjer stoji mlin, ni več tako čista kot pred leti. Rib je vse manj, skratka trava in šarje so prerasli rokav in navsezadnje tudi mlin.

JOŽE ŽERDIN

CERKLJE

Pričakujejo 2200 tekačev

Za tretji cerkljanski množični smučarski tek Gorenjskega odreda je širom po Sloveniji veliko zanimanje. Start bo 3. januarja 1982 ob 10. uri v neposredni bližini zadržnega doma v Cerkljah, kjer bo tudi cilj. Glavni namen tretjega cerkljanskega množičnega smučarskega teka, ki ga organizira športno društvo Krvavec, je širiti množični smučarski šport v smučarskih tehnikah, krepiti obrambno sposobnost, obujati spomine na NOB in ljudsko revolucijo ter razvijati tradicijo NOB.

Z delovnimi akcijami so že uredili tekaške proge, ki so med najlažjimi v Sloveniji. Tudi letos bo pri organizaciji sodelovalo več kot tristo krajanov iz vasi pod Krvavcem in Komende.

Organizatorji so za tretji cerkljanski množični smučarski tek Gorenjskega odreda pripravili štiri proge. Moški in ženske bodo lahko tekli na 25 kilometrov dolgi progi, v trinskem teku na 7 kilometrov, enako dolgo progo pa bodo imeli tudi pionirji in pionirke. Novost tretjega teka je vojaški tek na 7 kilometrov, kjer bodo sodelovali pripadniki JLA, TO in UJV, ki ne bodo plačali štartnine. Štartnina za odrasle znaša 150 dinarjev, v predprijavnem roku do 25. decembra 1981 pa le 100 dinarjev, za pionirje 50 dinarjev, v predprijavnem roku pa 40 dinarjev. Rok za prijavo štartnine je 25. december 1981. Prijave sprejema Športno društvo Krvavec, 64207 Cerklje. Štartnino lahko vplačate po pošti ali na žiro račun: 51500-679-72109 z oznako »štartnina«.

Če iz tehničnih razlogov ne bi bilo mogoče izpeljati te množične tekaške prireditve 3. januarja, bo organizator to sporočil v soboto, 2. januarja 1982, pri obvestilih na radiu Ljubljana.

JANEZ KUHAJ

Vabilo

Borce 3. bataljona, 2. brigade VDV, prosimo, da pošljejo svoje naslove s telefonskimi številkami tov. Juliju Pavlinu, 65290 Šempeter pri Gorici, Na Pristavi 30. Podatki so nam nujno potrebni za srečanje borcev in podelitev domicila bataljona.

Predsednik pripravljalnega odbora Julij Pavlin-Branko

Čestitka

V prihajajočem 1982. letu želimo vsem članom ZB NOV Tone Tomšič veliko sreče, zdravlja, miru in uspešnega sodelovanja pri graditvi samoupravnega socializma.

Odbor

Združenje borcev Tolmin vabi svoje člane na novoletno srečanje z zabavnim programom in plesom. Srečanje bo 26. decembra ob 18. uri v Domu JLA. Rezervacije sprejemajo v Grajski ulici.

Za odbor:
Rafaela Dolenc

Poizvedba

Pavle Petan, predsednik ZB NOV Senovo je poslal podatek, da je v začetku oktobra 1942, na soboto zvečer padel pri Koprivnici Podsedri partizan, ki je bil močne postave, kostanjevih las, oblečen v rjave rajthoze in rjave kovane škornje. Pokopan je v Koprivnici kot neznan. Pravi, da je bil doma iz Zagorja ob Savi ali iz revirjev.

Kdor bi kaj vedel o opisanem padlem partizanu, naj sporoči na občinski odbor ZB Zagorje ob Savi ali Milanu Garantiniju, Tirna 2, 61282 Sava.

REŠITVE NAGRADNIH KRIŽANK

KRKA NOVO MESTO

Pravilna rešitev - vodoravno:
KRKA, NOVO, ZIS, MESTO, ATLAS, HAI, AT, NATO, SIGA, T, EK, RE, PARFEM, TRAMP, ION, PUČ, ETAPA, KSANTIPA, NOBEL, AIR, PODPORA, YARDLEY, SEL, URAL, ER, RIBIČ, KOLEKCIJA, CELA, OM, ZIR, AGRESOR, NEON, KOV, SI, AKI, KRAKA, EN, ZDRAVILA.

Izzrebani so bili:
Spela SOKLIČ, M. Pijade 15, 64000 Kranj
Vita STAJNAR, Koseskega 30, 61000 Ljubljana
Karla BASIN, Linhartova 3, 61000 Ljubljana

LIK SAVINJA CELJE

Pravilna rešitev - vodoravno:
SOČA, ČAS, APEL, EVA, VEDA, SIN, IKA, UTOR, NAD, TINE, KUP, KVEDER, JR, PAT, PARKE, LIBELA, ANJA, AMUR, SPEV, VID, AJDA, AB, MARJAN, TA, OGRILICA, A, CEKAR, NAŠI PROIZVODI, MAKI, ANIMATOR, ALENKA, IMF, ABA, ONAN, OBRED, READE, ATA, AT, PETER, SMETAR, ARENA.

Izzrebani so bili:
Vida ANTOLIN, Vrtna 6, Bakovci, 69000 Murska Sobota
Franciška SENICA, Prešernova 11, 68340 Črnomelj
Štefka JADRAN, Dobrteša vas 52, 63311 Šempeter v Sav. dolini

MEBLO NOVA GORICA

Pravilna rešitev - vodoravno:
PUMA, OPUS, NOS, ORKA, RAUL, MEBLO, UNI, AREF, DOTA, UVOD, USEDOM, RI, STVAR, EMA, LAL, RENI, UVOZ, KOV, SAVA, ATI, ATA, ANIS, LO, OSIR, SARI, KRAJINAR, BRONKA, PER, ČA, AKNA, TA, ABA, PSAR, LEDENICA, SCALA, AT.

Izzrebani so bili:
Andrej FLERIN, Neveljska pot 9, 61240 Kamnik
Jožko TOMAŽIČ, Kidričeva 30, 65000 Nova Gorica
Mirjana OBRANOVIČ, Kidričeva 7, 61330 Kočevje

Vsem nagrajenecem iskrene čestitke. Knjižne nagrade iz bogatega programa Založbe Borec boste prejeli po pošti.

Uredništvo in uprava TV-15

PRAVNI SVETOVALEC

R. F. R.:

Zaposlil sem se zelo mlad, pred 15 letom starosti. To obdobje mi je bilo priznано s posebno odločbo in vpisano v delovno knjižico. Ali se mi bo zaposlitev pred 15 letom štela za pokojnino?

Odgovor: Po sedaj veljavnih predpisih se v pokojninsko dobo šteje čas zaposlitve od 15 leta dalje. Izjema so le udeleženci NOB, o čemer so na tem mestu že večkrat pisali. Ne glede na sedanje zakonodajo pa vam bo ta čas vštet v pokojninsko dobo, ker imate pravnomočno odločbo. Te odločbe naknadno ni več mogoče spremeniti.

Š. B. Č.:

Imam sorodnika, ki je trenutno še zaposlen v inozemstvu, se pa namerava vrniti v domovino. Ker je bil pred odhodom v tujino obrtnik, se zanima, ali lahko dokupi tista leta, ki jih je prebil kot obrtnik.

Odgovor: Najprej je treba povedati, da pravega dokupa let naš pokojninski sistem ne pozna, omogočajo pa predpisi v določenih primerih vštavanje nekaterih obdobj v pokojninsko dobo, če zavarovanec vplača za nazaj ustrezne prispevke. To velja za osebe, ki so bile zaposlene v tuji državi, s katero Jugoslavija ni sklenila konvencije o socialnem zavarovanju, za kmetekooperante, ki so se pokojninsko in invalidsko zavarovali za čas opravljanja kmetijske dejavnosti pred 1. januarjem 1973 in za osebe, za katere je bila sklenjena pogodba o izvajanju pokojninskega in invalidskega zavarovanja samostojnih obrtnikov in gostincev. Po predpisih, veljavnih do konca 1972. leta so samostojni obrtniki in gostinci imeli možnost »dokupa« prejšnjih let opravljanja samostojne dejavnosti, če so v času uveljavljanja to dejavnost še vedno opravljali. Po sedanjih predpisih (311. člen statuta SPIZ) lahko uveljavljajo v pokojninsko dobo čas opravljanja samostojne dejavnosti samo delavci-zavarovanci, če za kritje obveznosti plačajo prispevek, ki ga določi skupnost. Dokupa let torej ne morejo uveljavljati osebe, ki v času dokupa niso več zavarovanci.

K. R. C.: Ali se res vojaškemu invalidu, ki prestaja zaporno kazen, ne izplačujejo invalidski prejemki?

Odgovor: Vojaškemu invalidu, ki je s pravnomočno sodbo sodišča obsojen na zaporno kazen, daljšo od 6 mesecev, med prestajanjem kazni ne gredo invalidske pravice. Pač pa se lahko družinskim članom vojaškega invalida, ki prestaja zaporno kazen nad 6 mesecev, izplačujejo ta čas invalidski prejemki, do katerih bi imeli pravico, če bi invalid umrl, vendar največ znesek njegovih prejemkov - razen, če je bil obsojen na kaznivo dejanje iz koristoljubnosti, s katerim je bila prizadeta škoda družbenemu premoženju.

Z. V. R.: Leta 1951 ste postali član kmečke delovne zadruge in ste delali v zadruzi do leta 1955, ko je bila zadruza razformirana. Ali se ta čas šteje v pokojninsko dobo?

Odgovor: Po 310. členu statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji se šteje v pokojninsko dobo kot posebna doba čas, ko je bila oseba član kmečke delovne zadruge v obdobju od 15. maja 1945 do 31. decembra 1959, in sicer ob edinem pogoju, da ji je bilo delo v zadruzi edini ali glavni poklic. Kolikor izpolnujete navedeni pogoj, se torej čas, ko ste delali kot član v kmečki delovni zadruzi, šteje v pokojninsko dobo, in pri tem ni pomembno, da pred vstopom v zadruzo in po razformiranju zadruge niste bili v delovnem razmerju.

T. A. Z.: Ali je možno uvoziti osebni avtomobil, podedovan v tujini?

Odgovor: Motorno vozilo sme uvoziti tisti, ki ga dobi iz naslova dediščine v tujini. Uvoziti pa se sme samo eno podedovano motorno vozilo, in sicer v šestih mesecih od dneva, ko postane odločba o dedovanju pravnomočna. Pri uvozu je treba predložiti carinarnico odločbo o podedovanju motornega vozila pristojnega organa države, v kateri je živel zapustnik, ali potrdilo diplomatskega ali konzularnega predstavništva SFRJ v tej državi o tem dejstvu.

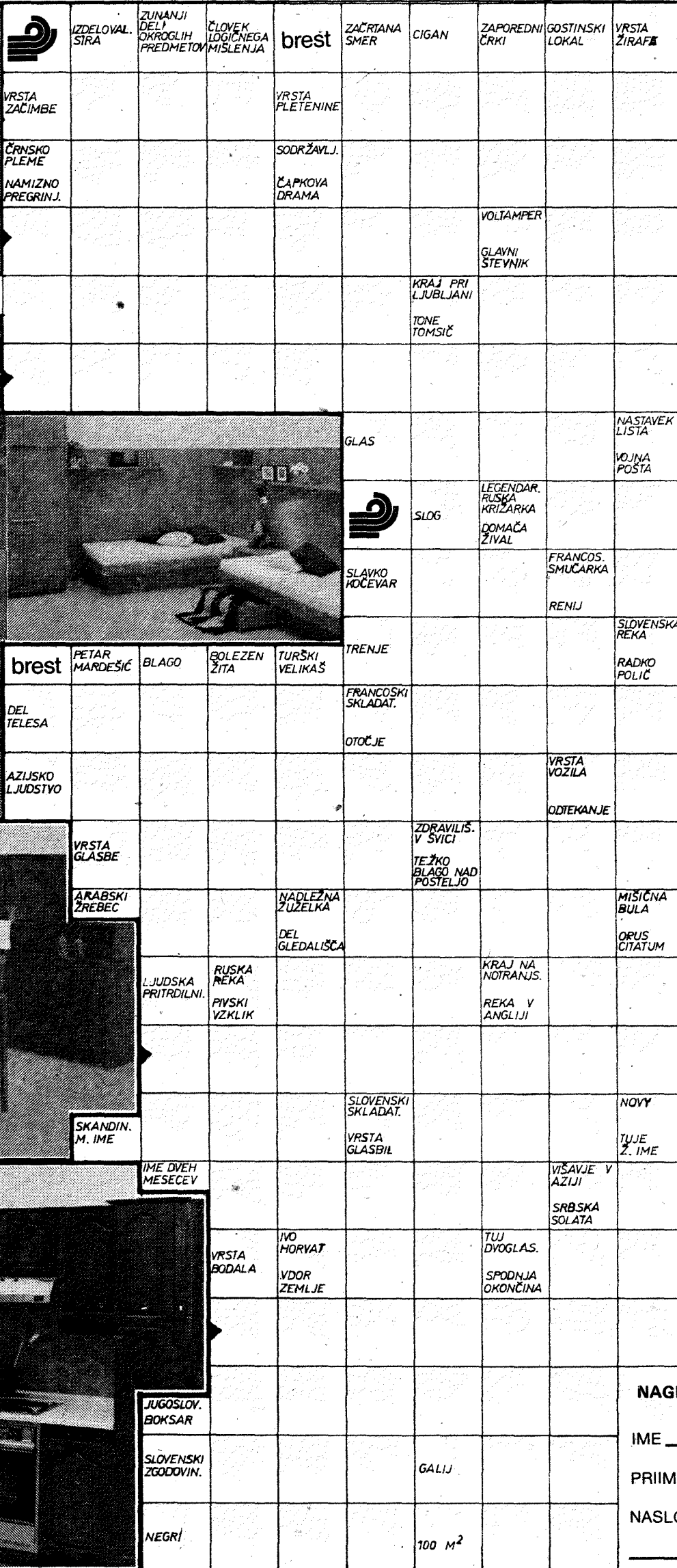
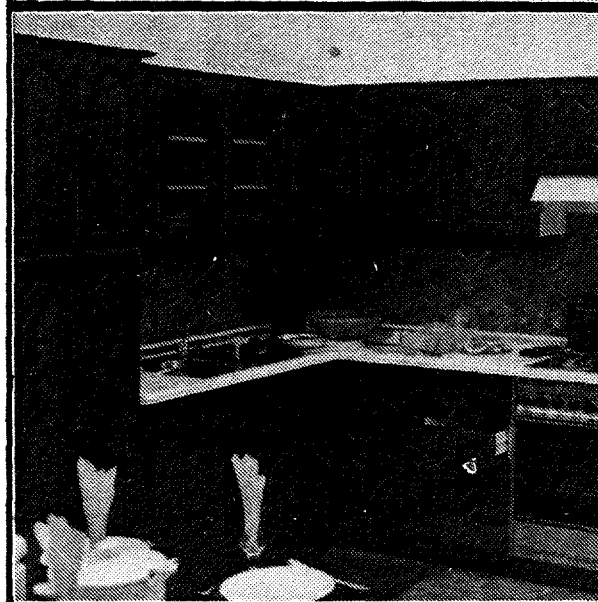
NAGRADNA KRIŽANKA

BREST CERKNICA

RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

Hkrati z željami za čimbolj veselo novo leto, vam, dragi bralci, kolektiv Brest Cerknica poklanja tudi nagradno križanko.

V upravi TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana, kamor pošljite rešitve do 15. januarja, smo vam pripravili tri knjižne nagrade. Levo spodaj na kuverti napišite Brest Cerknica. Srečno!

MIESTO V
VIETNAMU

NAGRADNI KUPON

IME _____

PRIIMEK _____

NASLOV _____

KOVINOSERVIS

p. o.

JESENICE Prešernova 15

ob DNEVU
JUGOSLOVANSKE LJUDSKE
ARMADE

čestita vsem delovnim
ljudem Jugoslavije

SKUPŠČINE OBČINE NOVA GORICA

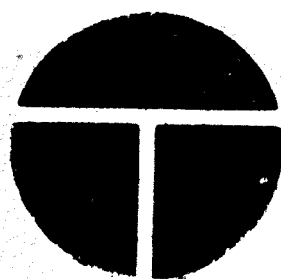
IN DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE

*ŽELI VSEM OBČANOM
SREČNO NOVO LETO 1982*

tekstilana
kočevje

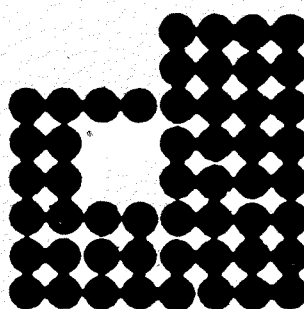
*Vsem iskreno
čestitamo za novo
leto 1982*

TEKSTIL

proizvodno in trgovsko
podjetje
n. sol. o., Ljubljana

čestita vsem delovnim ljudem
Jugoslavije ob DNEVU
JUGOSLOVANSKE LJUDSKE
ARMADE

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:
Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

SALONIT ANHOVO

industrija gradbenega materiala, anhovo

proizvodni program

portlandski in specialni cementi ter hidravlično vezivo
maltit
azbestcementne cevi in plošče
ognjevdružene izolirne plošče
fasadni silikatni zidaki
kremenovi peski in keramična glina

informacije:

salonit anhovo
tozd blagovni promet, n. sol. o.
65001 Nova Gorica, Kidričeva 20
telefon (065) 24-411

*Ob novem letu izražamo vsem delovnim ljudem, občanom
in poslovnim partnerjem najlepše želje.*

**ZDRAVILIŠČE
DOBRNA**

OB DNEVU JUGOSLOVANSKE
LJUDSKE ARMADE ČESTITA VSEM
DELOVNIM LJUDEM JUGOSLAVIJE

PRIMORJE GORICA n. sol. o.

TOZD *Alpkomerc*

TOLMIN o. sub. o.

*ŽELI VSEM OBČANOM SREČNO
NOVO LETO 1982*

- KOVINSKO
PREDELOVALNA
INDUSTRIJA
- EMBALAŽA
- AVTOOPREMA

Ob železnici 16 61110
LJUBLJANA

Telegram: saturnus Ljubljana ● Telex : 31208 yu saturn ● Telefon: national YU
(061) 44-466 ● International + 38-61 44-466

TOZD Tovarna embalaže:
izdelovanje embalaže vseh vrst,
tiskanje, lakiranje,
izdelovanje plakatov in napisnih ploščic,
izdelovanje prešanih in pločevinastih izdelkov;

TOZD Tovarna avtoopreme:
izdelovanje svetlobne in druge opreme za vozila,
izdelovanje predmetov iz plastičnih mas
in umetnih smol,
preizkušanje svetlobne opreme;

TOZD Orodjarna in vzdrževanje:
izdelovanje orodij, strojev in naprav,
opravljanje raznih vzdrževalnih del
za delovno organizacijo in druge naročnike.

**MURKA
LESCE**

n. sol. o.

**TOZD maloprodaja n.
sol. o., Lesce
TOZD veleprodaja n.
sol. o., Lesce**

Telefon: h. c. 75-650 - 75-661
Brzjav: MURKA LESCE
Tek. rač. pri SDK Radovljica DSSZ - 51540-607-35940
TOZD MALOPRODAJA - 51540-601-13955
TOZD VELEPRODAJA - 51540-601-13960

*Čestitamo za novo leto 1982 in
želimo mnogo sreče in poslovnih
uspehov.*

**Kemična čistilnica in
pralnica Jesenice p. o.**

**64270 JESENICE - CESTA
ŽELEZARJEV 5**

- TELEFON: (064) 81-642
ŽIRO RAČUN ŠTEVILKA: 51530-601-11737
- POŠTNI PREDAL 17

**KEMIČNO ČIŠČENJE
PRALNICA
FRIZERSKI SALONI**

1982 SREČNO NOVO LETO

gorenje

glin nazarje

lesna industrija, n. sol. o., 63331 Nazarje - Yu
Telefon: (063) 831-931 - Telex: 33 624 GLIN
Železniška postaja: Šmartno ob Paki

Iz proizvodnega programa vam nudimo:

- vezana okna
- termoizolacijska okna
- zložljive stopnice
- opaže iz masivnega lesa
- opaže iz oplemenitenih ivernih plošč

Bralcem TV-15 želimo srečno novo leto 1982

SMELT

SMELT

GRADNJA INDUSTRIJSKIH
OBJEKTOV p. o.

61001 Ljubljana, Kardeljeva ploščad 24, Jugoslavija
GRADIMO VSAKOVRSNE INDUSTRIJSKE IN DRUGE INVESTICIJSKE OBJEKTE IN NAPRAVE, VKLJUČNO Z IZDELAVO TEHNIČNE DOKUMENTACIJE, IZDELAVO NAPRAV IN OBJEKTOV, NABAVO IN PRODAJO TER VGRAJEVANJEM INVESTICIJSKE OPREME, PRIPRAV IN NAPRAV TER GRADBENIH OBJEKTOV PO SISTEMU IZVAJALSKEGA ALI PRODAJNEGA INŽENIRINGA IN INVESTITORSKEGA INŽENIRINGA, IN SICER NA PODROČJIH: METALURGIJE IN LIVARSTVA, KOVINSKE INDUSTRIJE, ENERGETIKE, INDUSTRIJE GRADBENIH MATERIALOV IN NEKOVIN, PROCESNE INDUSTRIJE, PAPIRNE IN LESNE INDUSTRIJE, INTEGRALNEGA TRANSPORTA IN SKLADIŠČNE TEHNIKE, EKOLOGIJE IN VARSTVA ČLOVEKOVEGA OKOLJA.

VSEM DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM SODELAVCEM ŽELIMO USPEŠNO IN DELAVNO 1982. LETO.

VSAK MESEC REVIJA BOREC

revija za zgodovino NOB
in ohranjanje revolucionarnih tradicij

založba borec
ljubljana
miklošičeva 28

61001 Ljubljana
p. p. 203

Naročam revijo Borec na naslov:

Ime in priimek

Ulica, hišna številka

Kraj

Pošta

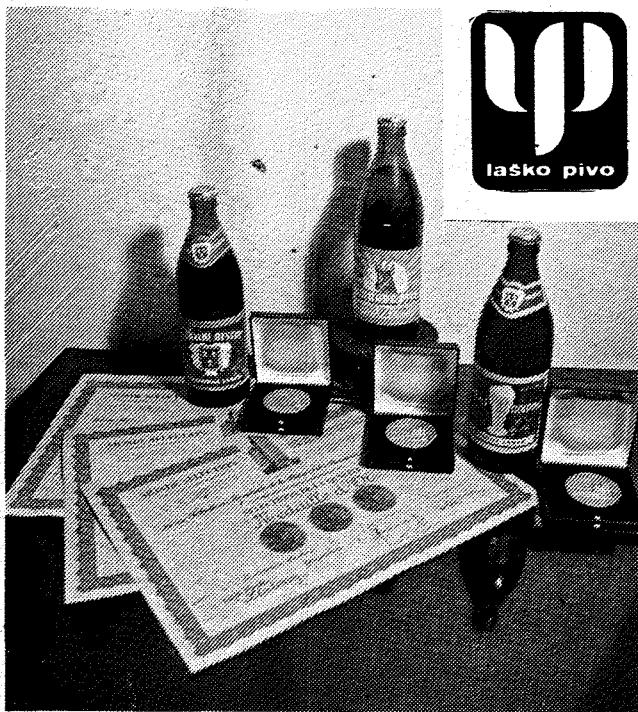
Podpis (in žig)

»UMETNI KAMEN
– KAMIN«

Ljubljana, Titova 178

Podjetje za zaključna dela
v gradbeništvu

Želimo vsem občanom in poslovnim partnerjem
srečno Novo leto 1982

LAŠKO PIVO ŽE ČETRTEČ

Zlati medalji Monde Selection za Termalni desert

Pivovarna Laško se je odlično odrezala tudi na nedavni dvajseti svetovni razstavi piva in brezalkoholnih pijač v Amsterdamu, kjer je dobila zlati odličji za Termalni desert in Laški golding srebrno medaljo za pivo Zlatorog. To je v resnici že četrta potrditev najvišje kakovosti za pivo, ki ima sloves tudi doma in ki je rezultat 150-letne tradicije, tehnoloških posebnosti in znanja strokovnjakov.

Samo eno je laško pivo. V njegovem svojskem okusu so združeni:
– tradicija varjenja – voda in njene izjemne lastnosti – prvovrsten svetovno znani savinjski hmelj Golding – aromatične sestavine – grenke smole in kisline – izbrani soj pivskega kvasa, ki ga uporabljajo izključno v Pivovarni Laško – kakovostni pivski ječmen, ki ga doma po posebnem postopku predelajo v slad – značilna pena

Vse to je v kemični analizi, s kakršno na svetovni razstavi določajo kakovost, dalo toliko točk, da so tudi laškim izdelkom morali podeliti najvišje mednarodno priznanje.

Čeprav se vse dobro samo hvali, je nemara še boljše, če pohvali kdo drug. Pri tem seveda ne gre, da bi pretiravali s kakšno ceneno reklamo. Poznavalci menijo, da je popularnost piva odvisna od njegova okusa, da vsak okus ne prenese strogih meril in zato ne more biti nagrajen.

Kakovost laškega piva nedvno potrjuje tudi vsako leto večja prodaja. Do konca letošnjega julija so ga prodali 425.000 hl (samo julija 101.000 hl), od tega nad 60.000 hl v sodih in 1.100.000 steklenic dnevno, kar je v celoti največ v zadnjih letih. Do konca leta ga bodo zvarili kakih 720.000 hl.

Čeprav se povpraševanje z vremenom vred ohladi, je zanimivo, da prodajo v Pivovarni Laško po sezoni štirikrat, v nekaterih drugih pivovarnah pa celo tudi desetkrat manj piva kot v sezoni.

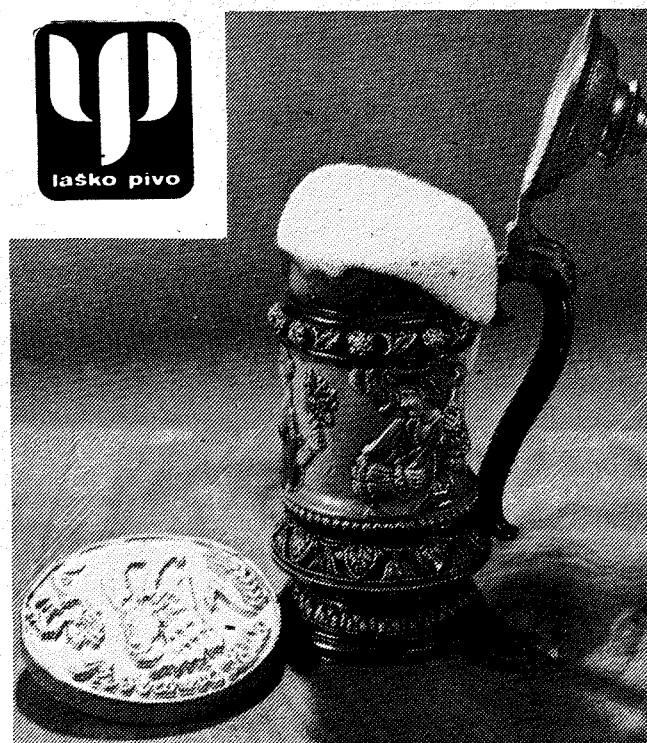
Sicer pa se je rast proizvodnje po letih gibala takole:

1974	458.000 hl	1977	560.000 hl
1975	444.000 hl	1978	640.000 hl
1976	515.000 hl	1979	682.000 hl
		1980	691.000 hl

V tem srednjeročnem obdobju bodo vsako leto skušali povečati proizvodnjo za 34.000 hl, upoštevajoč faktor splošne rasti potrošnje piva. Tako je Pivovarna Laško po obsegu proizvodnje na petem mestu med 29 pivovarnami v državi. ● Laško pivo prodajajo po vsej Sloveniji in delu sosednje Hrvaške. ● Približno 7.000 hl piva izvozijo v Italijo (letos enkrat več kot lani), prav tako pa tudi v sosednjo Avstrijo. ● Od leta 1972 je pivovarna odprla nad 1.000 prodajnih mest, kjer točijo odprto pivo. ● Distribucijske centre imajo v Mariboru, Varaždinu, Celju, Rijeki, Radečah, Krškem, Rogaški Slatini, Ljubljani in na Jesenicah.

MED NAJBOLJŠIMI PIVI NA SVETU

in Laški golding, srebrna medalja pivu Zlatorog

Začetnik pivovarstva v Laškem je bil Franc Gayer, ki je 1825. leta uredil malo pivovarno v zgradbi današnjega hotela Savinja. Leta 1866 je podjetje kupil češki pivovar Larisch, ki je še isto leto pod šmihelskim hribom zgradil sodobnejšo pivovarno z letno zmogljivostjo 10.000 hl. Pivovarna je nato menjala več lastnikov, zadnji je bil Simon Kukec iz Žalca, ki je varil pivo svetovnega slovesa in ga izvažal celo v Egipt in Indijo. S prehodom v dvajseto stoletje je pivovarno prevzela delniška družba, ki je vedno bolj nazadovala in v tridesetih letih tudi propadla. Potem so slovenski gostilničarji dali pobudo za graditev nove pivovarne, ki naj bi bila namenjena zavednim Slovencem in za najprimernejšo lokacijo so izbrali Laško. Slovna otvoritev nove pivovarne je bila 8. decembra 1938. V letih 1944–1945 ob bombnem napadu na železniški most, so pivovarno skoraj povsem porušili. Delavci so se z vnemo lotili obnove in že poleti 1946 je zopet stekla proizvodnja. Danes je Pivovarna Laško že skoraj popolnoma avtomatizirana, kljub temu pa je proizvodni postopek ostal zvest tradiciji, ki vari pivo tako visoke kakovosti.

Pivovarska tradicija je v Laškem stara več kot 150 let

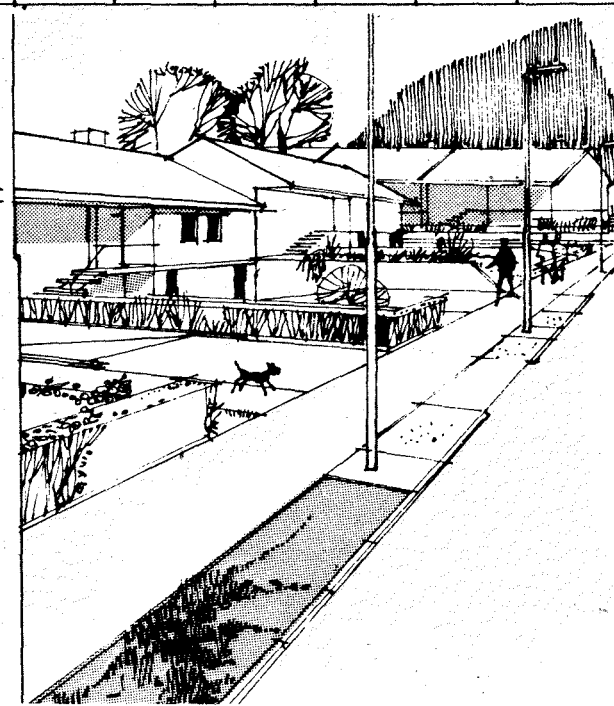
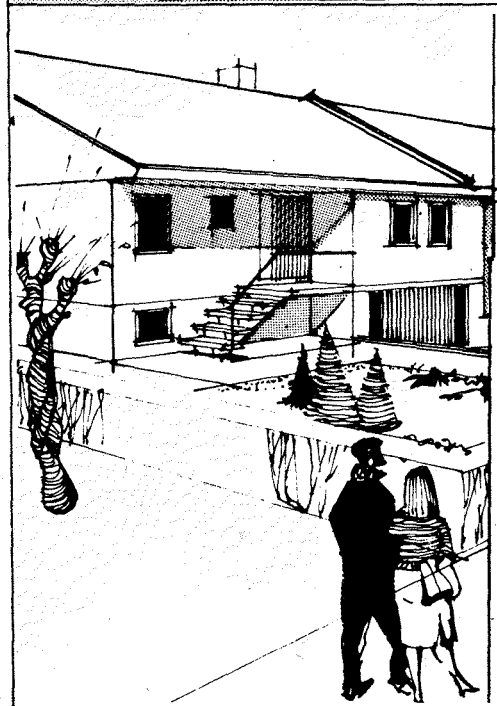
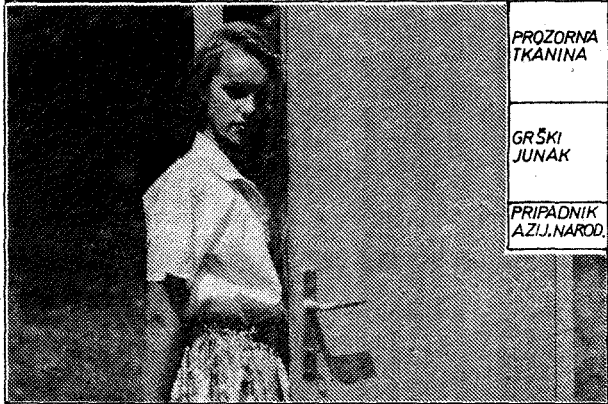
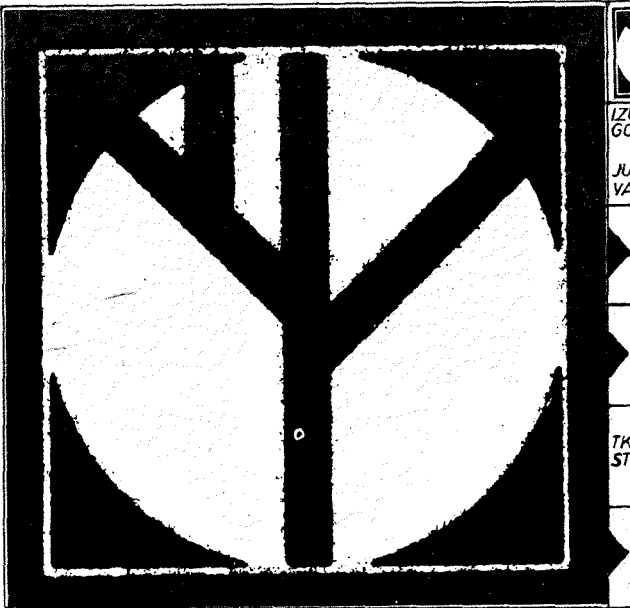
NAGRADNA KRIŽANKA

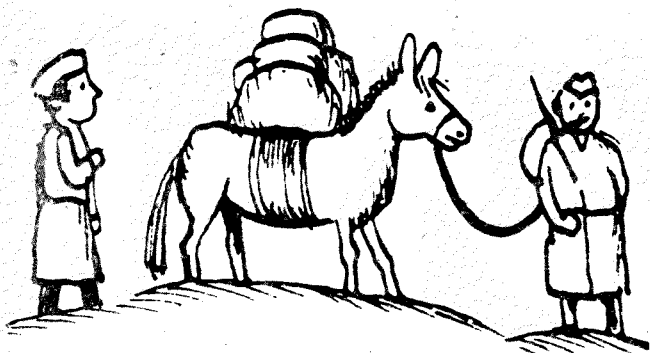
JELOVICA ŠKOFJA LOKA

RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

Za novo leto bo dovolj oddiha, zato vam je delovni kolektiv JELOVICA ŠKOFJA LOKA pripravil nagradno križanko.

Rešitve pošljite do 15. januarja na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana in v levi spodnji kot kuverte napišite JELOVICA ŠKOFJA LOKA. Tri knjižne nagrade bodo podeljene srečnim izžrebancem. Veliko uspeha!

[illegible]

Vsak je mislil svojo mulo

H komisarju, ki ni vedel, da pravijo Kraševci dekletom mule, je prišel borec in prosil, če bi smel skočiti za kak dan domov.

»Perilo potrebujem in svojo mulo bi pogledal,« je razložil Milče.

»Glej ga, a mulo imaš doma? Ali je italijanska? je zanimalo komisarja.

»Ne, oštja, domača je, kraševska.«

»Je mlada, zdrava, močna?«

»Fina mlada mula je.«

»Dopust imaš, Milče,« je rekel komisar. »Najbolje pa bi bilo, če bi pripeljal tisto mulo kar v četo.«

»Kaj bo pa delala pri nas v četi?« je zaskrbelo Milčeta.

»E, kaj, prenašala bo saniteto, komoro, lonce, vreče, kar bo pač potrebno.«

»Ne, komisar, tako močna pa ni,« je odvrnil Milče. »Saj ima šele šestnajst let.«

»Šestnajst?« se je zavzel komisar. »In o tej stari, prazgodovinski muli govoriš, da je mlada?!«

»Viš, to bom povedal njenemu staremu,« je rekel Milče. »Ta mi zmerom pravi, naj jo pustim pri miru, ker je še premlada.«

Kupčija z mulo

Ko so Nemci zlomili odpor branilcev Kobarške republike, so prihrumeli tudi na Ljubeč. Sprašujejo o partizanih, vohajo po shrambah, ogledujejo si živino v hlevih in na travnikih. Izurjeno oko nemškega oficirja se je ustavilo na lepi, krotki in dobro izurjeni mladi muli, s katero je prav tedaj na njivi delala Julka Mašera, kmečko dekle.

Kmalu pride vojak in ji dopove, da mora takoj z mulo k nemškemu oficirju. Šmentana čorba, razmišlja Julka, ko gre za vojakom, le kdo je Nemcem povedal, da je dobila mulo v Središču blizu Breginje. Italijani so tam pustili več sto vojaških mul, ko so podpisali kapitulacijo. Težko je kmetovati brez konja ali mule. V hribovskem svetu pa je mulo celo več vredna od konja.

Cigava si, zakaj sama delaš, kje so moški? Formalna vprašanja. Ša se kar nekam prijazen je ta oficir, ugotovi Julka medtem, ko počasi in boječe odgovarja.

»Koliko je stara ta mula?«

»Tri leta,« je Julki kar zletelo iz ust, da se sama ni vedela, kako se je tako hitro znašla. Kaj pa ona ve, koliko je stara. Pričakovala je seveda bolj shrljivo vprašanje: Kje je dobila mulo. Potem bi bila bolj v zagati. Tako pa – koliko je stara.

»Vidim, da je krepka in

pridna za delo. Dala jo boš nam, mi pa tebi konja, ki smo ga zaplenili partizanom.«

»Ne, partizanskega konja nočem,« se je spet pri pričel znašati Julka. »Za vami lahko pride druga nemška enota, pa mi ne bodo verjeli, da ste mi dali konja. Še dom nam požgejo. Lahko nas doleti še kaj hujšega. Prišli bodo partizani in rekli, da ste mi dali njihovega konja za nagrado. Sem vam že kaj povedala, zastoj ga nisem dobila. Ne, ne maram partizanskega konja!«

Tolmač se znoji, Julka se ne da. Mulo potrebuje za kmetovanje. Tudi oficir je trdoživ in ne popusti. Ima orožje, moč, oblast. Mulo bodo vzeli s »silo ali milo«, potrebujejo jo za prenos orožja in streliva.

Julka ni povsem poražena, uspela je polovično. Namesto zepljenega konja so ji dali bosanskega konjička – ponija. Ko so Nemci odšli, so pridrveli vaški otroci in se zgrnili okrog konjička.

»Zdaj si naš, nič več nemški!« so govorili konjičku. »Kar pozabi na nemške komande!«

Naj bo, se je potolažila Julka. Nobena kupčija ni brez težav, zmerom kaj zgubiš in nekaj dobiš. Glavno med vojno pa je, da ostane glava cela.

Brez počitka

Nekateri skopuhi so bili zelo domiselni, kadar je šlo za utajo živeža pred partizanskimi intendanti. Neki kmet z Glamoča se je domislil ne- navadnega skrivališča za svoj krompir. Ponoči je skopal jamo na bližnjem pokopališču, nasul slame in pripravljal grob za svoj skriti pridelek. Grob je lepo okrasil in postavil nanj križ.

Pri skrivanju krompirja pa so ga opazovali vaški mladinci. Da bi na primeren način obvestili partizanske intendante, so že naslednjega dne napisali na križ:

»Tukaj počiva v miru božjem enajst vreč krompirja.«

Se isti večer je partizanski intendant obudil krompir od mrtvih.

Razredna pripadnost

Pod Rudnikom v Šumadiji sta se neke noči leta 1941 srečali dve četi, partizanska in četniška. Borec v partizanski predhodnici je zaklical v temo: »Stoj! Kdo gre?«

Prišel je odgovor: »Tu je komandir četniške čete, kapetan Djordjević iz 56. razreda (mislil je seve na razred vojne akademije).

Med smehom, ki je prevzel borce v partizanski koloni, se je spredaj zaslislal krepak in glasen odgovor:

»Tu partizanska četa, komandir Ilić – iz delavskega razreda.«

Nihče ni bil zaprt

Komisar v eni od goriških partizanskih enot je moral popisati nove borce. Borci pa mnogih »uradnih« vprašanj niso razumeli. Tako je nastala težava že pri rubriki – zapor. »Ali si bil zaprt?« je vprašal komisar borca.

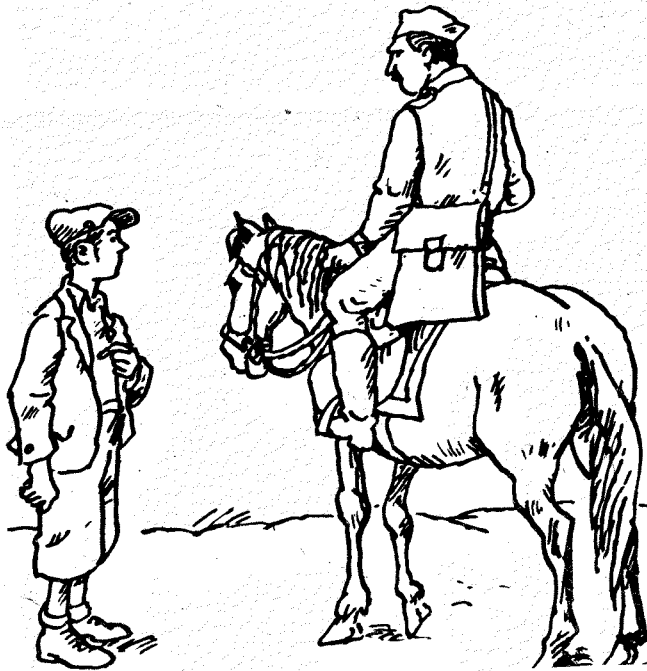
»Ma kaj je to? Zaprt nisem bil.«

Nihče od naslednjih ni bil zaprt. Komisarju se je zdelo čudno, ker je vendar slišal, da so mnogi bili po kezenskih bataljonih. »Kaj res ni bil nihče od vas v zaporu, kaznovan, preganjan?«

»Ma, seveda sem bil, tovariš komisar,« se je oglašil borec pred njim. »Sem bil eno leto v prizonu, eno leto pa v bataljonu speciale...«

Zdaj se je komisarju posvetilo: »Tovariši, kdo od vas je bil v prizonu?«

»Ma, smo bli vsi,« so godrnjali borci. In v hipu se je zdrenjala vsa četa h komisarju.

Slab matematik

Komandir topniške baterije sreča svojega nekdanjega merilca, ki je bil zmerom slab v matematiki.

»O, kako si pa nišnil zadnja leta?« se čudi komandir. »Lep si kot maneken, avto imaš iz uvoza, najbrž še vilo in vikend?«

Vse to imam.

»Čudim se, ko si pa bil včasih najslabši v matematiki. Od česa pa tako dobro živiš?«

»Kište za sadje prodajam. Kupim jih za 30 din, prodam pa za 60 din. No, od tistih 30 procentov pa pol živim.«

Nevednost in lep jezik

Na skojevskem tečaju, ki se je pravkar začel, je eden od predavateljev z zanimanjem poslušal govorico dijaka iz mariborskega predmestja. Novinec, ki je komaj prišel v partizane, je govoril s tistimi širokimi, pojočimi samoglasniki, ki so tako značilni za mariborščino. Z znanjem novince pa je bilo slabo.

»Kako si se zadržal pred razrednim sovražnikom? je bral predavatelj iz rubrike popisane lista.

»O, kar dobro,« je rekel živahni dijak. »Nemškemu učitelju, ki je bil sovražnik celega B razreda, smo zmerom nastavljali risalne zebličke pod rit.«

»Si ti sploh že kdaj slišal za Marxa, Engelsa, Lenina, Stalina?«

»Samo za Stalina se slišal, ostalih partizanov tukaj pa še ne poznam, ker sem šele prišel.«

»Poslušaj ti, ki še sploh nisi bral literature, kako si se pa naučil tako glasno in razločno slovensko govoriti? je ironično vprašal predavatelj.

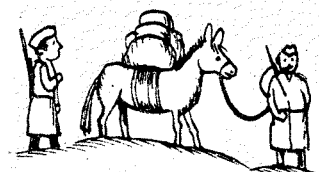
»Oprosti, tovariš, jaz pa govorim natančno tak, kot v knjigah piše.«

Klicanje duhov

Nemškutarka, vdova po še bolj nemškutarskem štajerskem trgovcu je prvi dan kapitulacije Jugoslavije stekla zvečer na vaško pokopališče in prižgala svečo na grobu svojega pokojnega moža. Vsa v zanosu je pokleknila in zavpila: »Firer zmore vse. Lojzi, steh auf-vstani- Adolf Hitler ist kuma (je prišel).«

Za velikim nagrobnikom trgovske družine, ki je bil vgrajen v pokopališki zid, je prav tedaj okajeni čevljar Lojzek lovil ravnotežje. Zabodil si je in je pravkar opravil svoje... Nekaj časa je poslušal fanatične zarotivne nemškutarske vdove, potem je zarobantil:

»Domov, baba! A ne vo-haš, da prihajajo samo du-hovi?«

Dve višini

Na zasneženi gazi je v bataljonski koloni gonil mulovodec Suhi, ki je meril blizu dva metra, svojo mulo. Med potjo se mu je pridružil drobn kurir Tonček.

»Hej, Tonček!«, je rekel Suhi, »ali je tam spodaj pri tebi tudi tak mrz?«

»Pa pri tebi tam zgoraj – ali že sije sonce?« je prišel od spodaj odgovor.

Povojne cvetke

Živi se

Na proslavi sta se po dolgem času srečala Dule in Cule.

»Zdravo Cule,« je rekel Dule. »Zdravo, stara sablja! Vidiš, pa se takole srečujemo in živimo od spominov in tradicije. Kako pa ti?«

»Jaz pa od priznavalnine,« je rekel Cule.

Ni podoben

Stara tovariša sta si po odkritju spomenika ogledovala kip partizana, ki juriša in meče bombo.

»A se ti ne zdi, Jure, da tale kip ni prav nič podoben našemu bombašu Jožetu?« je rekel prvi. »Preveč mrko gleda, naš Jože je bil kljub vsemu veseljak.«

»Saj to ni Jože iz našega bombaškega voda,« je rekel drugi. Kipar je pač naredil bombaša – partizana. To ni naš Jože, ampak je prototip.«

»Prototip?« se je zavzel prvi. »Prvič slišim za to ilegalno ime. A je bil v brigadi ali na terenu?«

»Tale je bil pa zmerom samo v kiparski delavnici,« se je zasmel drugi.

»A tako, zabunkan je bil?« se je zjezil prvi. »Zdaj mu pa še spomenik postavlja jo.«

Slab izračun

»Nikar ne jamraj, Tone,« se je jezil nekdanji komisar Tine. »A veš, koliko daje država za borce? A več kaj to državo stane?«

»Vem, to do številke natančno piše v proračunu,« se je branil Tone. »To mi raje povej, koliko ta država nas stane in kje to piše?«

Tri funkcije

»Slišim, da je bil Bine najprej predsednik, potem sekretar, nazadnje pa direktor.«

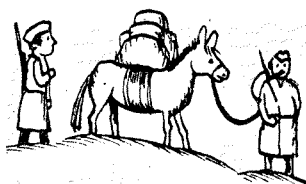
»Zdaj ni več direktor. Postal je individualni poslovodni organ.«

»Madonca, a zdaj ima že tri funkcije naenkrat?«

Pišejo spomine

»Spomine pišemo,« so se na tovariškem sestanku drug za drugim pohvalili upokojeni tovariši.

»Hudiča, a vsi pišete?« se je ustrašil tovariš Zvan. »Kdo bo pa bral?«

Vseeno se je znašel

Na četni politični uri je komandir podrobno razlagal, kaj je izdajstvo in kako do njega pride. Izdajstvo je, če poveš sovražniku, kje je skrta bolnišnica. Izdajstvo je, če poveš, kje so se med hajko zabili terenski aktivisti. Izdajstvo je, če izdaš, kje se po hajki zbirajo razhajkanci. Izdajstvo je... Komisar je pogledal naokoli in dregnil Sandija, ki je pravkar zehal. »Ti pa povej, kaj je izdajstvo države nasploh?«

Izdajstvo nasploh... je lovil Sandi nit komisarjeve razlage. »Izdajstvo nasploh je, če sovražniku izdaš, kako smo v šestih dneh zahajkali državo. In to v celoti in nasploh.«

»Saj to pa ni nobena skrivnost,« je rekel komisar.

»Ravno zato, ker ni bilo nobene skrivnosti, smo jo pa zahajkali,« je pribil Sandi.

Dobra tolažba

Sredi hajke so se preostali borci zbrali okrog komandirja Staneta. »Tovariši, prebiti se moramo, čeprav zdaj hajkamo,« jih je spodbujal komandir. »Ampak hajkajmo s korajžo. Pri tem pa se zavedajmo, da vas bo nekaj padlo, nekaj pa nas bo ostalo.«

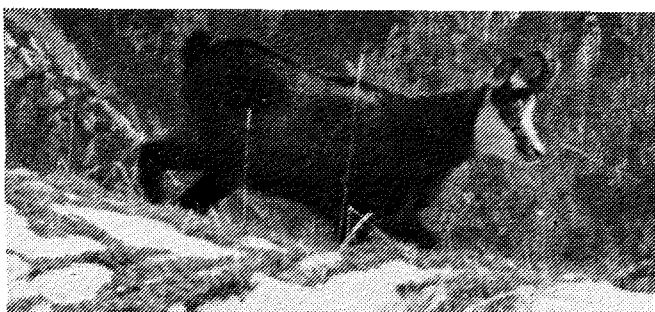

Zelena družina – družina zanesenjakov Naše besede so besede vpijočega v puščavi

Hiter razvoj družbe in sedanj način življenja zahtevata od nas zelo velike napore. Delovnemu človeku pomagajo premagati in predvsem preprečiti posledice takšnega življenja med drugim tudi pogosti sprehodi v neokrnjeni naravi. Zato ni nič čudnega, če srečamo po gozdovih številne posameznike ali cele družine, ki si tako nabirajo novih moči. Vendar pa sta urbanizacija in sodobno kmetijstvo že kar precej zožila naše gozdove. To še posebej čutijo lovci. Obiskali smo lovsko družino Stol iz Žirovnice na Gorenjskem, da bi kaj več izvedeli o tem in še drugih dejavnostih zelene bratovščine v tem koncu Slovenije.

Tako kot vse lovske družine se tudi lovci iz Žirovnice vključujejo v varovanje narave in skrbijo za ravnotežje med živalskim in rastlinskim svetom. Vse bolj pa opazajo, da so nemočni v tem svojem poslanstvu. Pravijo, da so zadnji, ki jih kdo vpraša in posluša, glede ravnanja z naravo. Predvsem pri urbanizaciji vsakdo vidi in zagovarja samo svoje interese in ne vidi interesa lovcev in drugih ljubiteljev narave. Kot pravi predsednik LD Stol Dane Korošec bi se morali lovci bolj aktivno vključiti v pripravo srednjeročnih načrtov razvoja in bolj vztrajno zagovarjati svoje interese. Po vojni je na Gorenjskem doživelo velike spremembe tudi kmetijstvo. Vse bolj temelji na živinoreji, ta pa na silažni koruzi. Kmetje vse bolj opuščajo pašnike v planinah in to tudi slabo vpliva na divjad. V dolinskem delu lovišča pa sejanje monokultur slabo vpliva na srnjad in zajce, saj imajo

meljna usmeritev lovcev iz Žirovnice pri gojitvi gamsov, bo v prihodnje vzpostavitev primerne staleže, ki so ga garje zdesetkale. Že letošnji načrt in načrt za prihodnje leto predvideva odstrel samo bolnih živali, da bi dosegli ta cilj. Tu pa se postavlja vprašanje, kdaj je gams okužen z garjami in kdaj je zbolel za kakšno manj nevarno boleznijo. Dane Korošec pravi, da je garjavi gams dokaj živčen,

Njegov največji sovražnik ni človek, ampak zahrbtna bolezen, garje.

se neprestano drgne ob skale, je nezaupljiv in izgubi svojo prirojeno radovednost. Od ostalih zdravih pa se razlikuje tudi po barvi, ker je garjava mesto povsem sivo. Pred garjami so v lovišču te LD letno odstrelili okoli dvajset gamsov. Ko pa se je bolezen razširila in prerasla v epidemijo so jih morali odstreliti tudi med petdeset in šestdeset. Zdaj, ko so se odločili za selektivni odstrel pa je to število precej manjše. Tako so letos odstrelili samo dva gamsa in oba sta bila že čisto izčrpana od bolezni.

Srnjad pogosto žrtev avtomobilov

V lovišču pa ima LD Stol tudi srnjad in zajce. Letni načrt odstrela predvideva

je prav njihova gojitvena politika. Določen del lovišča namreč pustijo na miru, ti stega, ki pa so ga določili za lov pa prehodijo samo enkrat.

Ne samo lovci, ampak tudi varuhi naših meja

V okviru lovske družine Stol deluje tudi komisija za SLO in DS. Ta skrbi za obrambno izobraževanje

lovcev, ki imajo sicer naloge v zvezi z opazovanjem in gibanjem v mejnem pasu. Prav dobro sodelujejo z obmejnimi enotami JLA. Vse nove člane opozorijo, na kaj naj bodo pozorni med obhodom lovišča. Vsak mora dobro poznati ozemlje, še posebej tam kjer ni ne poti ne steze. Vedeti morajo, kje bi bil lahko skriti tabor, in da ima v bližini vodo, predvsem studenec, ki ga ni v nobeni zemljepisni karti. Prav tako morajo poznati najboljše razgledne točke. Žirovniški lovci pa se pridno urijo tudi v streljanju.

Čeprav ima večina LD v naši republiki svoje domove je lovška družina Stol ena izmed tistih, ki ga nima. V visokogorskem lovišču sicer imajo pet bivakov, ki jim služijo za to, da prespijo v njih, če jih ujame noč. Na vrhu Stola imajo lovsko sobo, ki jim jo je odstopilo Planinsko društvo Radovljica. V dolini pa so se do letos sestajali v neki zasebni gostilni. Pred dvema letoma so se skupaj z Avtomoto društvom in TVD Partizan odločili, da obnovijo telovadni dom. Tako so sredi leta odprli svojo sobo v kateri se sestajajo. Z AMD pa so se dogovorili, da jim bo odstopilo za občne zборе svojo učilnico. Hkrati pa so lovci tudi dobri športniki, predvsem smučarji tekači. Že dvakrat so zmagali na tekmovanju Po lovskih smučinah, ki ga prireja LD Hote-drščica in naj bi populariziralo smučarski tek med lovci.

Zakaj postaneš lovec? To je vprašanje, ki si ga zastavljajo mnogi. Dane Korošec pravi, da je to predvsem zaradi doživetja narave. Miru, ki ga najdeš v njej, ne najdeš nikjer drugje. Na lov hodi sam in sam tudi podoživlja rastlinski in živalski svet okoli sebe. Narava ga magično privlači in če bi to izgubil, pravi, bi njegovo življenje izgubilo smisel.

Bojan Kuntarič

Največja doživetja za lovca ni odstrel divjadi ampak doživetje neokrnjene narave.

vse manj življenjskega prostora.

Kralj naših gora gams je zelo ogrožen

Lovska družina Stol upravlja s štiri tisoč petsto hektarji lovišča. Od tega je v dolini okoli tisoč tristo hektarov vse ostalo pa je visokogorsko lovišče. V tem lovišču je najlepša žival gams. Na žalost je te divjadi vse manj vendar pa ne po zaslugi lovcev, ampak zahrbtni bolezni garij. Ta bolezen pa ni prizadela samo živali v lovišču te LD ampak vse črede gamsov na Gorenjskem. Te-

ISKRA

V štirih stopnjah se je razvijala sestavljena organizacija združenega dela Iskra v zadnjih petintridesetih letih. Prva stopnja je trajala nekako do 1960. leta, ko se je Iskri priključil Inštitut za elektrovezje v Ljubljani, nato

še tovarna električnih aparatov iz Ljubljane in ljubljanska tovarna elektrokommunikacij. Za drugo stopnjo je pomembna ustanovitev lastnega razvojnega inštituta, medtem ko v tretjem obdobju Iskra že zaposluje 13.000 delovnih ljudi ter je njen obseg dela in poslovanja že tako velik, da postane nujna posodobljena organiziranost. Ta je še pospe-

šila Iskro vključevanje v mednarodno delitev dela. Nova združevanja v SOZD Iskro so pomenila za to sestavljeno delovno organizacijo še natančnejšo delitev dela in je tako stopila v četrto obdobje.

je svojega razvoja s 65 organizacijami združenega dela po načelu zaokroženih tehnoloških celot. Leta 1975 je prišlo do preimenovanja v Iskra – združena podjetja elektrovinske industrije.

Naj tokrat predstavimo Iskro borčevsko organizacijo, ki na ravni sestavljene organizacije združuje vse še zaposlene borce in njihove aktivne

po posameznih TOZD.

Franc Križnar iz kranjske Iskro, ki je predsednik vseh aktivov ZB v Sozdu je povedal, da se nekaj več kot štiristo petdeset borcev še vedno aktivno udejstvuje v šestnajstih aktivih, kjer na sestankih obravnavajo tekočo gospodarsko problematiko svojih delovnih sredin, se povezujejo z delom mladine in sindi-

kata ter skupaj s tema dvema organizacijama skrbijo za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB in revolucije. Kajti tudi Iskra je skupek istih delovnih organizacij, katerih začetki segajo v čas narodnoosvobodilnega boja in k delu partizanskih radiodelavnic 99 D. Na dan borca – četrtega julija, praznuje Iskra vsako leto tudi svoj dan. Takrat se delovni ljudje

Iskre sestanejo na eni največjih republiških proslav, srečujejo se borci in mladina in tradicije se prenašajo spontano na mlajše rodove. Borci se

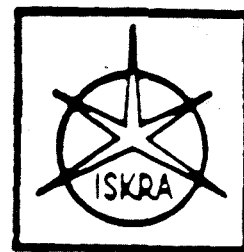

zavedajo, da bodo v nekaj letih že vsi v pokoju in morajo v tem času, ko še aktivno delajo, vcepiti mladim zavesten odnos do revolucije in narodnoosvobodilnega boja.

Iz borčevskih vrst so izšle tudi pobude za ustanovitev pohodne mladinske enote 99D, ki združuje mlade iz kolektivov PTT, RTV in Iskro. Prav

tako koristna in tradicijam v prid pa so tudi vsakoletna jesenska srečanja prvoborcev – iskrašev, kjer se jim pridružijo še predstavniki mladinske organizacije in sindikata, da skupaj obujajo spomine na NOB, vsakokrat v drugem partizanskem kraju.

Mato Utović

3

Mauthausen - nacistični pekel

Zastojev pri tem skorajda ni bilo. Esesovski in gestapovski stroj sta delovala natančno in brez napak. Mnogi človeški umori so opravili na skrivaj, zato svojih žrtev niso niti popisali. Pri teh zločinih je sodelovalo na tisoče zaslepljenih esesovcev in gestapovcev. Čeprav so meli svoje bližnje sorodnike, starše in družine, jih to ni motilo, da ne bi morili hladnokrvno in surovo svojih žrtev.

Načini ubijanja v KT Mauthausen

Metode ubijanja so bile po nemških koncentracijskih taboriščih precej podobne druga drugi. Povsod so namreč gospodarili esesovci. Dosledno so izpolnjevali Göringovo povelje: »Ubijte vsakogar, ki je proti nam. Ubijte! Zato ne odgovarjate vi, pač pa mi.« Mnoge človeške kreature so se skriale za to povelje ter premišljeno in hladnokrvno ubijale. Danes, ko so dogodki iz taborišč že odmaknjeni, se sprašujemo: čigava domišljija lahko dojamne vse trpljenje človeka, ki je vse to gorje preživel, ali ki je postal okostnjak in ga je »nebeški voz« odpeljal v peč krematorija?

Bralec, ki ni doživel teh grozot, si težko predstavlja pravo podobo tega pekla. Tisti, ki vsega tega ni doživil na lastni koži, predvsem pa mladi rod, ki raste v čisto drugačnih razmerah, bo le stežka razumel to nečloveško grobost. Danes, ko je vsemu svetu veliko znanega o junaškem boju naših partizanov, vemo vendarle še premalo o junaštvih naših ljudi v koncentracijskih taboriščih, zaporih in gestapovskih mučilnicah. Vrste nekdanjih internirancev in zapornikov se vsak dan bolj redčijo. Prav zaradi tega sem napisal svoje spomine v knjigi o Mauthausnu. V knjigi je seveda le drobec nečloveškega odnosa do ljudi, vseh grozot, bolečin, gneva, strašne lakote, bolezni, hrepenenja in domotožja. Tukaj bom poskušal opisati na nekoliko drugačen način metode esesovskega in gestapovskega uničevanja.

Metode ubijanja so se v glavnem ravnale po sistemu, ki bi ga lahko označil s štirimi velikimi »K«. Črke namreč pomenijo: Karantena, Kamnolom, Krankenhaus in Krematorij. To so bila štiri postajališča, od katerih je nekatero doživel vsak interniranec brez izjeme.

Prvo postajališče: Karantena

Vse, ki so jih na novo pripeljali v KTM, so za nekaj dni ali tednov vtaknili v karanteno. Ko je prišel naš transport v Mauthausen, je bila karantena v blokih od 16 do 19. Najbolj pristen karantenski blok je bil na številki 17, kjer je vladal najstrožji režim. V tem bloku smo se znašli Slovenci, ki smo prišli s transporti z Borla pri Ptuj. Na našo veliko nesrečo je bil takrat blokovski starešina Mathias Aacker, nemški cigan s črnim trikotnikom, ki je na daleč slovel po svoji surovosti. Bil je strahoten sadist, ki je užival v tem, da je lahko na vsakem koraku in za vsako malenkost preganjal in pretepal internirance. Udarjal je z ročajem lopate. Prežal je na najmanjše napake internirancev, in teh je bilo seve vsak dan veliko, zato je lahko tepel in tepel. Interniranec jih je dobil po hrbtu, če ni dovolj hitro vstal in uredil slamarice, če se je počasi umival, če se je slabo postavil v vrsto pri delitvi hrane, če se ni dovolj hitro odkril pred esesovcem, če je lizal kotel, če se je predolgo zadrževal na stranišču, če je bil umazan, če je v gatah legel na slamarico – in tako naprej. Nikoli ni zmanjkalo različnih prekrškov, ki jih je Aackerl vneto kaznoval. Ne vem, če je sploh komurkoli med nami uspelo, da se je izognil njegovi grobosti. Zakrivil je smrt mnogih Jugoslovancev. Jeseni leta 1942 sem videl, kako je na bloku 17 potiskal premražene in od dela izčrpane internirance z glavo naprej v veliki čeber, poln mrzle umazane vode, v katerem smo si umivali cikle.

Pri izmišljanju kazni so bili esesovci pravi mojstri. Med seboj so kar tekmovali, kdo si bo izmislil najbolj izviran način kaznovanja. Ob našem prihodu je bila v Mauthausnu zelo razširjena metoda »kopanja«, ki si jo je izmislil Schutzlagerführer in adjutant Heinz Jensch iz Gussna. Zato so mu interniranci padeli vzdevek »bademeister« – mojster kopanja. Po njegovi metodi, ki je pomenila grozljiv način uničevanja internirancev, je moral interniranec, ki je naredil prekršek ali če so pri njem našli uši, pod prho z mrzlo vodo, kjer so ga pretepali z gumijevko. Večina takšnih žrtev je kaj kmalu podlegla srčni kapi. Kdor pa ni takoj umrl, je dobil pljučnico in je podlegel pozneje. Če je bil kaznovani bolj žilav, so podivjani kriminalci »kopanje« še enkrat ponovili.

Na karantenskih blokkih je primanjkovalo skodel za hrano, zato so šle umazane posode večkrat iz roke v roko. Interniranci ponavadi še tistega, kar so dobili, niso utegnili v miru pojesti. Srečen je bil vsakdo, ki je imel svojo žlico, ostali so hrano srkali in si pomagali s prsti. Aackerl je lovil vse, ki so srkali in lizali skodele ter jih gonil v kopalnico »na kopanje«.

Vsem internirancem je postalo hitro jasno, da uporabljajo karanteno samo za to, da človeka čimprej duševno zlomijo. Človek je mogel v koncentracijskem taborišču Mauthausen reagirati po človeško le v prvih urah po svojem prihodu. Ko je preživel nekaj dni v karanteni, je bil duševno popolnoma zlomljen; predal se je svoji usodi in, podredil razmeram, ki so vladale okrog njega. Bil je ujet in sčasoma »zrel« za drugo postajališče.

Drugo postajališče: Kamnolom

V Mauthausnu je bilo več delovnih skupin, ki so imele opraviti s kamenjem. V svoji knjigi sem opisal delo v kamnolomu v Wiener Grabnu, zato na tem mestu nekaj besed o delu v »Rusenlagerju« pri graditvi bolnišnice in športnega igrišča, predvsem v spomin Slovencev, ki so tukaj pomrli med julijem 1942 in jesenjo 1943.

Poudariti moram, da delo v KT Mauthausen ni bilo namenjeno temu, da bi se kaj naredilo, ampak da bi od naporov in gladi pomrlo čimveč internirancev. Bili so primeri, ko je ena skupina v teku nosila kamenje osemdeset in več metrov daleč, druga skupina pa je to isto kamenje nosila nazaj. Prav čudno je, da niso Nemci bolje uporabili ogromen ljudski potencial, ki so ga spremenili v sužnje. Sele pozneje, ko so začele doživljati nacistične armade hude poraze, je začelo povsod primanjkovati delovne sile. Razen tega se je izkazalo, da so interniranci najcenejša delovna sila, ki so jo lahko vsak čas obnavljali. Zasebne tvrdke so plačevale esesovskemu gospodarskemu oddelku v Berlinu do 31. decembra 1943 za delo nekvalificiranega delavca poldrugo marko, za delo kvalificiranega delavca pa dve marki in pol. Od 1. januarja 1944 je postalo delo internirancev dražje, zato so tvrdke plačevale za nekvalificiranega delavca tri marke, za kvalificiranega pa pet mark. Stroški vzdrževanja enega zapornika v KT Mauthausen so znašali dnevno 1,30 marke. Esesovska računica je pokazala, da je zanje najboljše, če živi zapornik v taborišču devet mesecev. Za njegovo delo so dobili 1350 mark, za njegovo truplo 200 mark ter za zlato zobovje povprečno še 2 marki, skupaj torej 1552 mark. Sežiganje trupla je stalo esesovce 3 marke, ostali stroški vzdrževanja in nadzorne službe pa 351 mark. Tako so imeli od enega taboriščnika 1119 mark čistega dohodka. To je bil gnusen vendar za esesovce kar dober posel s človeškimi življenji.

Se nadaljuje

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Srečno 1982!

Kaj naj rečemo ob prihajajočem novem letu? Srečno! To vsekakor. Toda pričakovanje novega leta je tudi trenutek za obračun s starim. Nimamo več veliko časa za uresničitev tistega, kar smo še letos nameravali in zdi se, da nam v teh zadnjih dneh leta čas še hitreje drsi izpod prstov.

Kakšno je bilo leto 1981? Najprej nam na misel pride beseda »stabilizacijsko«, ki je postala že tako splošno uporabna, v vsakem pogledu, včasih že kar malo pretirano, samo izrečena in neudejanjena. Čakajoče vrste v trgovinah se niso nič skrajšale in prepolne košare, ne samo najnujnejših stvari, nič ne kažejo, da bi stabilizacija koga prizadela. Tudi luči, ki sredi dopoldneva svetijo v tej ali oni ulici, ne kažejo stabilizacijskega obnašanja. Prav tako je z brnečo pločevino po cestah. So to res samo drobne stvari, ki zadevajo posameznike? Toda če ne bomo uspeli tu, ne bomo uspeli tudi v velikopoteznih načrtih, ki zadevajo celo družbo, saj je zanje potrebna zavest vsakega posameznika. Sicer pa, kaj vam to govorim, dragi naši mladi dopisniki, saj hodite po svetu z odprtimi očmi. Marsikatero vaše opažanje in razmišljanje je rodilo sestavek, ki je prispel na moje uredniško mizo. Miloš Čehovin iz Vipave je naprimer napisal: »Zadnje čase tudi mi otroci veliko slišimo o stabilizaciji. Beseda nam je čudna, pa so mi doma razložili, da pomeni varčevanje. So drobne stvari, pri katerih bi lahko varčevali učenci. Povsod se po tleh valjajo neošljene barvice, polomljene voščenke in strjeno lepilo, ki ga pozabimo zapreti. Copati nam večkrat služijo za drsanje, torbe mečemo po tleh, solske potrebščine pa radi izgubljam. Vse to se nam zdi nepomembno, če pa bi ravnali bolj varčno, bi prihranili veliko denarja.« Podobnih misli so še drugi učenci. Angelca Petrovc iz Ljubljane je napisala, da v njihovem stanovanjskem bloku po hodnikih gori pol preveč luči. Tone Mihol (pozabil je napisati ime šole in kraja) pravi, da v njihovem razredu lomijo kredo na drobne kosčke in se z njo obmetavajo, včasih pa ostane kakšno razbito okno za divljanjem med odmor. Vse to po nepotrebnem! Prav prijetno pa sem se nasmehnila ob izjavi Barbare Koč iz Kopra: »Še dobro, da stabilizacija ne zadeva našega pisanja, sicer bi bili naši sestavki bolj skopi v besedah, manj bi jih bilo in časopisi bi bili bolj prazni.«

Sicer moram priznati, da je stabilizacija prizadela tudi naš TV-15, saj zaradi dražjega papirja in dražjih storitev v tiskarni večkrat izide na manj straneh kot prejšnje leto. Toda naša mladinska stran v njem vendarle ostaja v neokrnjenem obsegu in zajeten kup vaših prispevkov v letošnjem letu, dragi mladi dopisniki, dokazuje, da se naše mlade vrste krepijo. Tako naj bo tudi v prihodnjem letu. Stabilizacija v besedah, premišljeno izrečenih in zapisanih, ne bi imela nikakršne koristi. Če so te namenjene informiranju in moralni vzpodbudi ljudi, pomenijo celo prispevek k stabilizaciji. In vaše besede so takšne, dragi prijatelji! S tem, ko sprejemate tradicije revolucije, ko sporočate o svoji mladosti ter potrjujete Titovo in našo skupno pot, vzbujate zaupanje v mladi rod, v prihodnost naše družbe. Zaupanje pa rodi vprašanje: Kako lahko jaz prispevam k tej prihodnosti? Vsak, ki zna brati med vrsticami, mlajši ali starejši, bo začutil neko svojo dolžnost. Če je stabilizacija tisto, kar družba najbolj potrebuje, potem bo poiskal njen smisel in način svojega prispevka v njej.

Preveč resno za novoletno razpoloženje, dragi mladi bralci? Mislim da ni. Stvari je treba ocenjevati takšne kot so, čeprav je naneslo, da jih ocenjujemo prav danes, ko na pol že mislimo na silvestrovanje. Lepo praznujte, v novo leto pa stopite s srečo, uspehi in veliko nam pišite za našo mladinsko stran! Najboljše novoletne prispevke bomo nagradili z rokovniki in koledarji.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

V svet sreče

Ozrem se skozi okno in mahoma me mine volja do učenja. Sonce me vabi ven, na plano. Stečem po stopnicah in nato v breg, v gozd. Splezam na »svoje« drevo kot vedno, kadar sem osamljena, žalostna ali potrta. Tukaj v naravi se počutim varno in ko tako »od zgoraj« opazujem svet, večkrat pomislim na življenje tam daleč, v Iranu, Iraku, Angoli in še kje.

Nemiri, napadi, rožljanje orožja. Povsod okrog tebe tesno ozračje. Zdi se ti, da te duši. Strah te je ... Pričakuješ sovražnika, ki bo vstopil, dvignil orožje ... Stran ...

Verjamem, da bo tudi mojim vrstnikom tam daleč zasvetilo sonce sreče, kot je nam leta 1945. Verjamem v to, saj se morajo končati te krutosti in nasilje, ki ga širijo sovražniki. Le kaj so zakrivali

otroci, ki še hoditi in govoriti ne znajo, da sedaj ne morejo živeti v miru? Da ne morejo uživati ljubezni svojih očetov, ki se tam na fronti bojujejo za svoje sonce. Mnogi očetov nimajo več ... Padli so za svobodo, saj so verjeli, da bo prišla, vendar mora biti priborjena s krvjo, z žrtvami ...

Naši dedje so prelili svoje krvi in dosegli svoj cilj – svobodo. Dosegli so, da je sedaj vsak naš dan poln toplote, veselja in ljubezni do naše domovine. Le-ta je edino in najmočnejše orožje, s katerim je moč obdržati to, kar so si želeli naši zatirani predniki.

Ob premišljevanju o svobodi se mi v mislih vsiljuje še ena beseda; beseda, v katero je vtkana vsa sreča našega naroda – beseda TITO.

TITO! Že drugo leto teče, kar te ni več med tvojo

mladino, med tvojim ljudstvom. Leto in pol hodimo po tvoji poti, čeprav na čelu te dolge kolone ni tebe, ki si nas znal voditi skozi trnje, po dolgih mučnih poteh, do našega sonca.

Ni več Tita, a mi zaupamo našim očetom. In imena njegovih sodelavcev kličemo. Zaupamo jim, zaupamo, da nas bodo vodili v srečo in svobodo. Tudi mi mladi obljubljam, da naše zemlje in žrtev ne prodamo! Ni cene za svobodo, ni cene za domovino! Ne, verjemite nam, sledili bomo Titovim potem. Vse znanje o atomski bombi in orožju, vse sile nas ne zaustavijo na naši poti. Naša pot vodi naprej, v svet brez vojn, v svet brez orožja, v svet brez meja in žrtev. Vodi v svet sreče.

JASNA ŠAC, 8. a
OŠ Kerenčičevih Pesnica

Otrokom Namibije na pragu svobode

Pozdravljen, prijatelj,
tam v daljni deželi,
katere ime nam vsem je poznano.
Pozdravljen, prijatelj,
pod palmo zeleno,
ki pred sovragom te brani
in skromno posteljo ponuja,
ko koč ti skromno bo tujec požgal.
Pozdravljen, prijatelj,
tam v sončni deželi,
ki rabelj jo kruti je sonca oropal,
a nekoč modro in mirno nebo,
pusto in prazno nad glavo samuje;
le krilo jeklene, bleščeče se ptice,
vse češče puščavo to obiskuje...
Pozdravljen, moj novi prijatelj!
Čprav ne poznam te, postal si prijatelj.
Čprav ne poznam te,
vem, da iz tvojih velikih, črnih oči,
sije topla pristrčna prijaznost,
a tvoji, košvila, voljni lasje,
v mehkih ti kodrih pokrivajo glavo.
Obraz ti je poln hrepenenja po daljni svobodi,
dobro ti veš, katera vodi do tja,
da, daleč, daleč je do pričakovanega cilja.
Tu, pri nas, še vedno toplo sonce greje,
in čas, prijatelj,
čas ne teče nič hitreje kot pri nas.
Zato prijatelj, bodi pozdravljen v imenu vseh nas...
Pozdravi prijatelje in vse, tam pri vas,
zaželi jim srečo v imenu vseh nas...!

STANKA NJEŽIČ, 8. a
OŠ Stane Žagar Kranj

Razmišljanja pred novim letom

Iz osnovne šole v Artičah so nam tri članice tamkajšnjega novinarskega krožka poslale tri prav pristrčne želje:

Samo to si želim, da bi svoboda postala cvet, ki bi krasil ves svet!

IRENA ZORKO

Na vsakem najskromnejšem vrtcu naj cveti sredi leta najlepše cvetje za Tita!

ALJA ŠTARKL

Naj postane svoboda beseda, ki bo šumela večno skozi zlata žitna polja, ker se je rodila v srcu našega Tita!

SABINA KUKOVICA

Otroci sreče smo

Gledam, kako vzhaja sonce. Zareča krogla se dviga izza gore. Po modrem nebu potuje počasi, tako počasi, kot bi se ji ne mudilo nikamor, kot bi je tam na zahodu ne čakala nova dežela, da jo osreči s svojimi žarki.

Mislím, da je sonce srečno! Venomer potuje, vse dežele sveta vidi, vidi ljudi vseh barv, vse vidi. Vidi Mont Everest, občuduje Nil, se veseli nad slapovi reke Niagare in se žalosti ob vojnih grozotah Azije in Afrike. Sonce se nasmehne in zajoče tudi.

Toda na svetu je tudi majhna dežela, ki ji je narava radodarno nasula polno prgišče lepot. Med temi lepotami živijo dobri in pošteni ljudje. Med trdim delom lahko vedno in povsod dvignejo glave

in se ozrejo na sadove svojega dela. Pogled jim objame vrhove očaka Triglava, zaplava po zeleni Panonski nižiji, preko Like do morja. Delovna roka se stisne ljudem v pest ob spominu na zgodovino. Poteptana in razkosana je bila stoletja ta majhna dežela. Bila je plen lakomnih tujcev. Kot ranjena žival se je vzpenjala in podala v boju z njimi. S Titovo peterokrako na čelu je naposled zmagala. Njena polja so obdelovali domači ljudje, po njenih vodah so plula domače ladje. Prva leta zlate svobode so bile najtežja. Beli domovi so rasli počasi na brezvrednih ruševinah, neobdelana polja so potrebovala veliko truda in skrbi, da bi dajala toliko, koliko je bilo potrebno.

Otroci, rojeni v vojni, so postali otroci svobode. En sam širok nasmeh je bilo videti na obrazih od Ljubljane do Beograda in Skopja. Leta so minevala in otroci svobode smo postali otroci sreče.

To ve tudi sonce, kajti v tej majhni deželi na Balkanu imamo vse: v sneg odete planine, leno vijugave in čudovito modre reke, mnoga jezera, slapove in morje. Imamo pa tudi mir in svobodo, imamo ljudi, ki ljubijo svojo domovino. To je naše največje bogastvo.

Sonce pa potuje preko naše domovine počasi, kot bi se ne moglo načuditi vsemu, ka vidi pod seboj.

EVALD ROŽMAN, 5. a
OŠ Artiče, nov. krožek

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

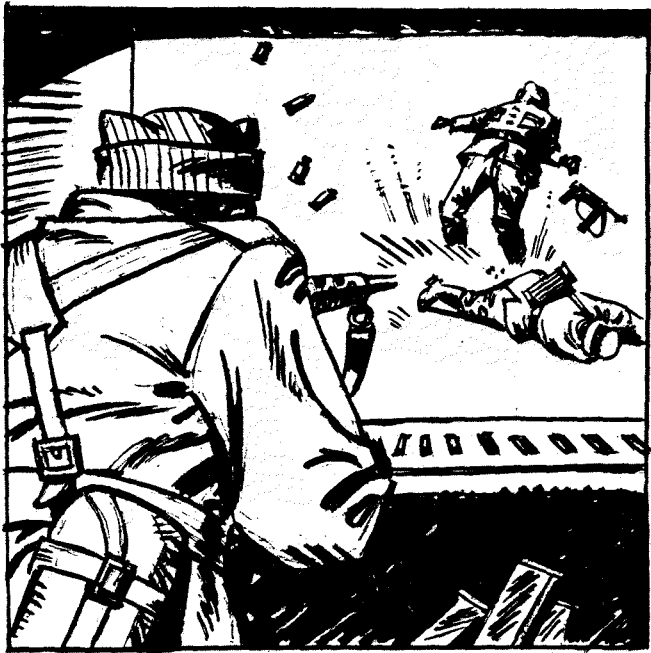
63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

PADALCI SO SI SODILI SAMI

15

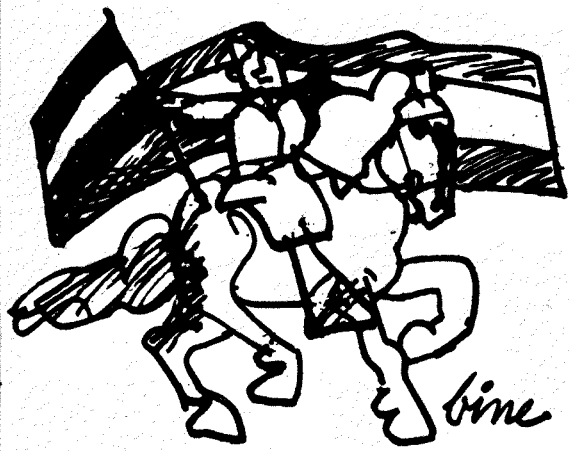
Narisal in priredil besedilo:
JELKO PETERNELJ

Nato je Karl Hermann Frank prevzel vodstvo te operacije. Najti je bilo treba način kako pregnati štiri oblegance ali porušiti njihovo skrivališče. Nemci so to skušali storiti s solzilnim plinom. Edina odprtina skozi katero bi lahko v kripto spustili plin pa je bila zavarovana s smrtonosnim ognjem, ki je branil cevi in se ji ni bilo moč približati. Mislili so že tudi na to da bi vso cerkev pognali v zrak vendar so s tem še počakali če se med tem ne bi domislil kaj pametnejšega.

Po šesturnem medsebojnem obstreljevanju se je Nemcem odprlo. Vzdolž zunanega cerkvenega zidu so poslali proti odprtini v kripto gasilce, ki so skozi okence vtaknili debelo gasilsko cev, nato pa pričeli iz bližnje reke v kripto črpati vodo. Pred vodnim curkom ni bilo obrambe. To je bil konec. Ko so tako prisilili trdnjavo k molku in jo odprli, so v njej našli štiri trupla.

Kot oni trije zgoraj so tudi ti štirje vojaki ubogali ukaze ki so jih prejeli ob odhodu iz Anglije. Ko je voda že dosegla že najvišjo vrsto grobov v katere so se umaknili so se z revolverskimi strelji v glavo sami ubili. Že v Angliji so jim naročili, da ne smejo v nobenem primeru priti v roke Nemcem in so jih zato pred odhodom oskrbeli s strupenimi pilulami. To je storil tudi poročnik Opalka poveljnik skupine »Out distance« (V to skupino je spadal tudi izdajalec Čurda) ki je bil to noč med stražarji v cerkvi.

France Slokan

KOLEDNICA

JURIŠ V NOVO LETO

Dragi borci, naj vam vsaj kolednik vošči,
da bi novo leto srečno preživel!
Resda včasih kdo besede slini, lošči,
ne pove pa, kaj so mnogi vse poželi –

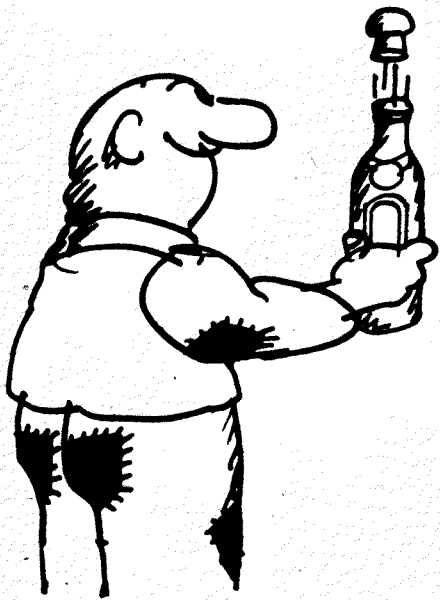
greli so se v slavi vaši, častihlepno;
ni jih malo »prezaslužnih« teh junakov,
čast in slavo žanjejo uspešno – žepno;
če, tovariši, ste v senci teh veljakov –

dviga se nad sence, časa, zgodovine
revolucije zastava zmagovita:
kar sejali ste, spet vznikne in ne mine,
kruh svobode mesimo iz tega žita!

Vam predvsem bi morali vsi slavo peti
v letu, ki se, jubilejno, zdaj poslavlja;
zdi se, leta znamo le še dobro šteti –
jubilej povodenj zgolj besed poplavlja...

Leto je še to – ne tóžimo! – minilo;
malo ni bilo obletnic raznih, slavnih,
vse nekako se lepó je razvrstilo,
veselic bilo je pa največ, »zabavnih« ...

Saj, kdo pravi, tóži, da so časi resni?!
Suša, toča pa povodenj in potresi –
kakor da se niso zdeli nam zaresni...
Festivali, veselice, sejmi, plesi –

to predvsem je zdaj pereče, zanimivo!
Kaj nam mar svetovne zdrahe in nesreče!
Kdo se meni še za žitno njivo,
komu silosi so mar, kaj prazne vreče?!

Takšne pač postale so pri nas navade
(borci smejo zdaj nad tem še godrnjati) –
nič skrbi! Dolgov nam nihče ne ukrade!
Kaj, kako? Da nismo več tako bogati?

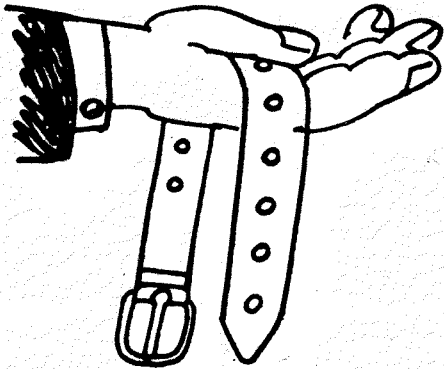
Ta in oni se doslej še ni prebudil,
nekateri žvečijo samo besedo –
čudno, kaj pomeni, kdo se bo potrudil?!
Dolga je in tuja, a v sorodu s kredo:

kreda se z inflacijo res rada brati...
Nič skrbi! Čemu ta lajna, stara pesem?
Pojmo vsi: Izvoz nas mora reševati!
Dinarčke zato čez mejo skrito nesem –

nič skrbi! meščanček pravi, v pest se smeje
in kriči: Še malo stisnimo pasove!
Čaka sam ob strani druge – kdo bo preje...
Upa, da dočaka bo spet čase nove...

Leto – neveselo – resda že mineva,
vse pa, kar teži nas, pač ne bo minilo
kar tako, kot loči se vsak dan od dneva;
to je breme, težko, nam ga je pustilo!

Vsako novo leto nosi nam štafeto –
moramo jo (kdo naj drug bi) pač prevzeti;
novo leto tu je – stopa nam na peto –
pesmico bo treba drugo kar zapeti!

Zgled naj bodo (bodo spet pisali!) borci
kakor vselej; morda bo le kdo pripomnil:
»vselej naši stari, zvesti, zmeraj tvorci« –
ko bo »vroče«, nekdo bo se njih že spomnil!

Pomnimo, tovariši, in zdaj priznajmo:
včasih smo pa »čisto malo« pozabljeni,
a se vsaj ob koncu leta pokesajmo!
Malo jih je – kje so, ali so še živi?

Mnogi že odšli so – niti več ne vémo,
kdo izpadel že je letos iz kolone;
vse le vsakdo – drug za drugim hitro grémo –
danes tebi, jutri meni dan zatone.

Tam samó še pišemo imena vaša,
tam v Teve-petnajst, na tisti črni strani;
kakšen bralec jih prebere in se vpraša:
Kdo bilí so ti ljudje in komu znani?

Kakšnih pet, deset besed o partizanu;
kmet je bil, trpin in invalid, izgnanec –
»zanimivo ni«, kajne, zdaj to meščanu...
Borec? To zveni, kot bi dejal: neznanec...

Opomin tako nam, žalosten, ostane,
da imeli smo ljudi, ki vse so dali;
preden zacelile so se jim vse rane –
Šli so! Vsaj v spominu naj bi nam ostali!

To je še ostalo – le spomini vaši,
pisani, a večkrat ustno izročilo,

kot da ste med včeraj-danes le mejaši...
Čas prinaša uživaštvo in slepilo –

posmehuje se vrednotam, idealom,
naši veri in ljubezni do človeka,
ki ostal bo – človek kljub sodobnim »valom«,
da življenje bo spet zdrava, čista reka!

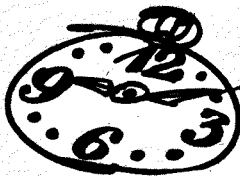
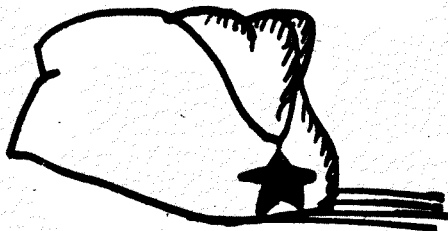
Priče so povsod po naši domovini,
ne samó nešteti padlih spomeniki,
ne samó pomniki ranam, bolečinam,
marveč naši misli, zmagam in omiki;

spomeniki: dela sad in zmag vseh žrtev!
Kjer bila so strašna vaška pogorišča,
grobje in pepel pa zrak dušeče mrtev –
nova zdaj povsod so delovna torišča –

glej, svobóda! To je zdaj podoba njena!
Kvas za rast in kakor za kolesa olje.
Nihče več ne vpraša: In svobode cena?
Da, pomlad prišla je spet na žitno polje,

rastejo bohotno stara, nova mesta,
šole, zdravstveni domovi, stadioni;
vas, samotno, je dosegla gladka cesta,
žive slike spremljamo vsi pred zasloni.

Človek pa... Čemu še nismo zadovoljni?
Ni tako, kot bi, »objestni« si želeli,
nihče pa ne ve, zakaj smo nejevoljni.
Strah? Razlog: trebuh so se prenapeli...

Prav na svetu vse biló še ni nikoli;
siti ali pa presiti so zaspani,
a zaman se trudi, kdor jim pamet soli.
Boljše res je, če smo sitni, neugnani –

da še kar naprej hitimo, več želimo –
novo, lepše, boljše, višje, še neznano,
da celo hitrost svetobno prehitimo...
Le naprej pogumno in nikar zaspano!

To sem hotel reči, ni še dorečeno:
Saj bilí ste vselej prvi, v prvi vrsti,
pa priznajmo glasno, jasno in iskreno,
da značajni in odločni pa še čvrsti

zgled nam boste tudi v časih teh ostali –
vsem, čeprav so zdaj med nami mnogi čudni,
kakor da so huda leta vsa prespali,
kakor da bilí nikoli niso budni,

kakor da so sami sebe kar izdali,
kakor da se niso tu, pri nas rodili,
niso naši, svoji; kam so se zagnali?
Pod navlako tujo so se kar skrivili.

Kdo še – poleg vas – pri nas po naše poje?
To je »moda«: pevka, pevec se spakuje –
petje? Kot divjak bi klical na poboje!
To je »moda«, kar je divje, gnusno, tuje...

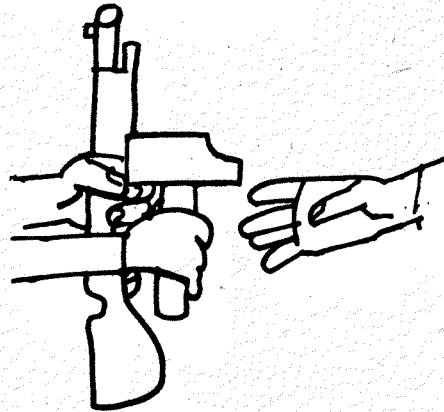
Mar smo pozabili tiste vse pomladi –
štirikrat deset, ta leta, desetletja?
Vstaja, zmage in ustvarjalnih sil zakladi –
leta, ki so več kot prejšnja tisočletja!

Štirikrat deset pomladi, rod naš mladi!
Vaše vse so, vaše setve, žetve, cvetje!
Rod, ki je dozorel v delovni brigadi!
Zgled postali nam ste, ne le za stoletje!

Vstopajte v kolone, polnite vrzeli!
Še prihajajo pomladi – tisočletje;
zanj štafeto nosite; od vas prevzeli
bodo spet jo mlajši – novega stoletja.

Srečno, mlajši! Kar tako naprej hitite!
Nič skrbi! Ne bomo več vas dohiteli;
česar nismo mi, pa vi še postorite!
Čas hiti, a vi bi naj ga prehiteli.

Čas ob koncu leta kot pozabe reka
zdi se – radi sproti vse bi pozabili –
naj drvi zato hitreje, se izteka!
Toda, ali smo se česa naučili?

Iz nesreč in stisk – biló jih ni premalo...
Radi, res preradi vselej se slepimo,
da se zdaj bo sto zadreg in stisk končalo,
brž ko staro leto se odvléče mimo...

Ko bi sto in sto voščil le kaj zaleglo,
da, na primer, le besede bi pognale
stroje, elektrarne – to bi se prileglo!
Pa bo treba dela, znoja več kot hvale...

Novo leto nič ne bo zastoj nam dalo,
kljub napitnicam, voščilom, samohvali;
energije bo še pač povsod premalo,
kjer atomov v sebi niso še prižgali.

Juriš, juriš torej vsi zdaj v novo leto,
kakor vi ste, borci, to najbolj znali!
Trebalo bi živeti s pametjo, a vneto –
vélik čas je naš – ne bomo ga prespali!

Glasiło Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije
TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem
Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978
Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaž
BOJANA ZOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Tehnični urednik: DRAGO SETNICA; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENICAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 32-486
Uprava in naročniški oddelek: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana
Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din
Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-803-45772
TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28
Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije stev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov
Korekture in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35